

In Jeremiam

Πότε ἤρξατο προφητεύειν Ἱερεμίας καὶ ἐπὶ τίνων προεφήτευσεν βασιλέων καὶ ἐξῆς τίνα ἐρρέθη αὐτῷ παρὰ κυρίου.

Ὅμιλία α΄.

1.1 Ὁ θεὸς εἰς ἀγαθοποιίαν πρόχειρός ἐστιν, εἰς δὲ τὸ κολάσαι τοὺς ἀξίους κολάσεως μελλητής. Δυνάμενος γοῦν ἐπαγαγεῖν τὴν κόλασιν τοῖς ὑπ' αὐτοῦ καταδικαζομένοις μετὰ σιωπῆς, μετὰ τοῦ μὴ προδιαμαρτύρασθαι, οὐδαμῶς τοῦτο ποιεῖ· ἀλλὰ κἂν καταδικάζῃ λέγει, τοῦ λέγειν αὐτῷ προκειμένου ἐπὶ τῷ ἐπιστρέψαι ἀπὸ τῆς καταδίκης τὸν καταδικασθόσμενον. Τούτων μὲν παραδείγματα ἔστιν ἀπὸ τῶν γραφῶν λαβεῖν πολλά, ὀλίγα δὲ <ἀρκεῖ> τὰ ἐπὶ τοῦ παρόντος ὑποπίπτοντα, ἵνα ἔλθωμεν καὶ ἐπὶ τὸν σκοπὸν τῶν προκειμένων ἀναγνωσμάτων. Οἱ Νινευῖται γὰρ ἄμαρ τωλοὶ ἐγεγόνεισαν καὶ κατεδικάσθησαν ὑπὸ τοῦ θεοῦ· «ἔτι τρεῖς ἡμέραι καὶ ἔμελλε Νινευὴ κατασκάπτεσθαι»· οὐκ ἠθέλησε σιωπῶν ὁ θεὸς καταδικάσαι αὐτήν, ἀλλὰ «διδούς αὐτοῖς τόπον μετανοίας» καὶ ἐπιστροφῆς ἔπεμψεν Ἑβραῖον προφήτην, ἵνα εἰπόντος αὐτοῦ· «Ἔτι τρεῖς ἡμέραι καὶ Νινευὴ καταστραφήσεται», οἱ καταδεδικασμένοι μὴ καταδικασθῶσιν, ἀλλὰ μετανοήσαντες τύχῳσι τοῦ ἐλέους τοῦ θεοῦ. Οἱ ἐν Σοδόμοις καὶ Γομόρροις ἦσαν καταδεδικασμένοι, ὡς δῆλον ἐκ τῶν λόγων τοῦ θεοῦ τῶν πρὸς τὸν Ἀβραάμ· ἀλλ' ὅμως τὰ αὐτῶν πεποιήκασιν οἱ ἄγγελοι, θέλοντες σῶζεσθαι τοὺς μὴ θέλοντας σῶζεσθαι, λέγοντες τῷ Λώτ· «Εἰσί τινές σοι ὧδε γαμβροὶ ἢ υἱοὶ ἢ θυγατέρες;» οὐκ ἀγνοοῦντες ὅτι οὐχ ἔπονται ἐκεῖνοι τῷ Λώτ, ἀλλὰ ποιοῦντες τὰ τῆς τοῦ πέμψαντος αὐτοῦ «χρηστοτήτος καὶ φιланθρωπίας». 1.2 Τὸ ὅμοιον εὐρήσετε καὶ ἐπὶ τῶν κατὰ τὸν Ἱερεμίαν. Ἀναγέγραπται ὁ χρόνος τῆς προφητείας αὐτοῦ, πότε ἤρξατο καὶ μέχρι πότε προεφήτευσεν· εἶτα ὁ ἐντυγχάνων, ἂν μὴ προσέχη τῇ ἀναγνώσει μηδὲ ἐξετάζη τὸ βούλημα τῶν γεγραμμένων ἀναγνωσμάτων, ἐρεῖ ὅτι ἱστορία ἐστὶν καὶ ἀναγέγραπται, πότε ἤρξατο προφητεύειν Ἱερεμίας καὶ μέχρι πόσου προφητεύσας χρόνου κατέληξε προφητεύων· τί οὖν πρὸς ἐμὲ αὕτη ἡ ἱστορία; ἀνέγνω, ἔμαθον ὅτι ἤρξατο προφητεύειν «ἐν ἡμέραις Ἰωσίου τοῦ υἱοῦ Ἀμώς βασιλέως Ἰούδα ἕως ἔτους τρισκαιδεκάτου ἐν τῇ βασιλείᾳ αὐτοῦ»· εἶτα «ἐγένετο ἐν ταῖς ἡμέραις Ἰωακείμ υἱοῦ Ἰωσίου βασιλέως Ἰούδα» προφητεύων «ἕως τῆς συντελείας τοῦ ἑνδεκάτου ἔτους Σεδεκίου υἱοῦ Ἰωσίου βασιλέως Ἰούδα», καὶ ἔμαθον ὅτι κατὰ τρεῖς βασιλεῖς ἡ προφητεία αὐτοῦ συνεξέτεινεν «ἕως τῆς αἰχμαλωσίας Ἱερουσαλήμ ἐν τῷ πέμπτῳ μηνί»· τί οὖν διὰ τούτων διδασκόμεθα, ἂν προσέχωμεν τῇ ἀναγνώσει; 1.3 Κατεδίκασεν ὁ θεὸς τὴν Ἱερουσαλήμ διὰ τὰ ἁμαρτήματα αὐτῆς, καὶ ἦσαν κριθέντες εἰς αἰχμαλωσίαν ἐγκαταλειφθῆναι· ὅμως ὁ φιλόανθρωπος θεὸς ἐνεσθηκότος τοῦ καιροῦ πέμπει καὶ τοῦτον τὸν προφήτην ἀνωτέρω τρίτης βασιλείας τῆς ἐπὶ τῆς αἰχμαλωσίας, ἵν' οἱ βουλόμενοι κατανοήσαντες μετανοήσωσι διὰ τοὺς προφητικὸς λόγους· ἐξαπέσταλκε προφήτην προφητεύειν καὶ ἐπὶ τοῦ δευτέρου μετὰ τὸν πρῶτον βασιλέα καὶ ἐπὶ τοῦ τρίτου μέχρι τῶν χρόνων αὐτῆς τῆς αἰχμαλωσίας· ἐδίδου γὰρ ἀνοχήν ὁ μακρόθυμος θεὸς καὶ πρὸ μιᾶς ἡμέρας, ὡς ἔστιν εἰπεῖν, τῆς αἰχμαλωσίας, προτρέπων μετανοεῖν τοὺς ἀκούοντας, ἵνα παύσῃται τὰ τῆς αἰχμαλωσίας σκυθρωπά. Ὅθεν γέγραπται ὅτι «ἕως τῆς αἰχμαλωσίας Ἱερουσαλήμ προεφήτευσεν Ἱερεμίας ἕως τοῦ πέμπτου μηνός»· ἤρξατο ἡ αἰχμαλωσία, καὶ ἔτι προεφήτευσεν οἶονεὶ λέγων· αἰχμάλωτοι γεγόνατε, κἂν οὕτω μετανοήσατε· μετανοησάντων γὰρ ὑμῶν οὐ προκόψει τὰ τῆς αἰχμαλωσίας, ἀλλὰ τὸ ἔλεος τοῦ θεοῦ ἐπισταθήσεται ὑμῖν. Ἔχομεν οὖν χρήσιμον ἀπὸ τῆς ἀναγραφῆς ἐχούσης τοὺς χρόνους τῆς προφητείας, ὅτι προτρέπει κατὰ

φιλανθρωπίαν ἑαυτοῦ ὁ θεὸς τοὺς ἀκούοντας μὴ παθεῖν τὰ τῆς αἰχμαλωσίας. Τοιαῦτα καὶ περὶ ἡμᾶς ἐστίν. Ἐὰν ἀμαρτάνωμεν, αἰχμάλωτοι καὶ ἡμεῖς μέλλομεν γίνεσθαι· τὸ γὰρ «παραδοῦναι τὸν τοιοῦτον τῷ σατανᾶ» οὐδὲν διαφέρει τοῦ παραδοῦναι τοὺς ἀπὸ Ἱερουσαλήμ τῷ Ναβουχοδονόσορ· ὡς γὰρ ἐκείνῳ παρεδίδοντο διὰ τὰς ἀμαρτίας, οὕτω τῷ σατανᾶ παραδιδόμεθα διὰ τὰς ἀμαρτίας ὄντι Ναβουχοδονόσορ, καὶ «οὓς παρέδωκα τῷ σατανᾶ, ἵνα παιδευθῶσι μὴ βλασφημεῖν» φησὶ περὶ ἄλλων ἀμαρτωλῶν ὁ ἀπόστολος. 1.4 Ὅρα οὖν πηλίκον κακόν ἐστὶ τὸ ἀμαρτάνειν, ἵνα «παραδοθῶσι τῷ σατανᾶ» αἰχμαλωτίζονται τὰς ψυχὰς τῶν ἐγκαταλειπομένων ὑπὸ θεοῦ, οὐκ ἀναίτιως δὲ οὐδὲ ἀκρίτως ἐγκαταλιπόντος θεοῦ, οὓς ἐγκατέλιπε· ἐπὶ γὰρ πέμψη τὸν υἱὸν ἐπὶ τὸν ἀμπελῶνα, ὁ δὲ ἀμπελῶν φέρη ἀντὶ «σταφυλῆς» «ἀκάνθας», «τί ποιήσει» ὁ θεὸς ἢ «ταῖς νεφέλαις ἐντελεῖται τοῦ μὴ βρέξαι υἱὸν» ἐπὶ τὸν ἀμπελῶνα; Ἐπίκειται οὖν διὰ τὰς ἀμαρτίας ἡμῶν καὶ ἡμῖν αἰχμαλωσία καὶ μέλλομεν παραδίδοσθαι, ἐὰν μὴ μετανοῶμεν, τῷ Ναβουχοδονόσορ καὶ τοῖς Βαβυλωνίοις, ἵνα ἡμᾶς σπαράξωσιν οἱ νοητοὶ Βαβυλώνιοι· ἐπικειμένων τούτων οἱ λόγοι τῶν προφητῶν, οἱ λόγοι τοῦ νόμου, οἱ λόγοι τῶν ἀποστόλων, οἱ λόγοι τοῦ κυρίου καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ λέγουσιν ἡμῖν περὶ μετανοίας, παρακαλοῦσιν ἡμᾶς εἰς ἐπιστροφὴν· ἐὰν ἀκούσωμεν, πιστεύωμεν τῷ εἰρηκτί· «μετανοήσω κἀγὼ περὶ πάντων τῶν κακῶν ὧν ἐλάλησα τοῦ ποιῆσαι αὐτοῖς». 1.5 Ταῦτα μὲν εἰς τὸ προοίμιον· μετὰ δὲ τὸ προοίμιον γέγραπται ὅτι «ἐγένετο λόγος κυρίου πρὸς αὐτόν», δηλὸν ὅτι τὸν Ἱερεμίαν. Τί δὲ λέγει ὁ λόγος τοῦ κυρίου πρὸς αὐτόν; Ἐξαίρετον παρὰ τὸ εἰρημένον πρὸς τοὺς λοιποὺς προφήτας. Τοῦτο γὰρ πρὸς οὐδένα εὔρομεν τῶν προφητῶν εἰρημένον· Ἀβραάμ προφήτης ἐχρημάτισεν ἐν τῷ «προφήτης ἐστὶ καὶ προσεύξεται περὶ σοῦ», καὶ οὐκ εἶπεν πρὸς αὐτόν ὁ θεός· «Πρὸ τοῦ με πλάσαι σε ἐν κοιλίᾳ ἐπίσταμαί σε, καὶ πρὸ τοῦ σε ἐξελεῖν ἐκ μήτρας ἡγίακά σε», ἀλλὰ ὕστερόν ποτε ἡγιάσθη ὁ Ἀβραάμ, ὅτε ἐξῆλθεν «ἐκ τῆς γῆς αὐτοῦ καὶ ἐκ τῆς συγγενείας αὐτοῦ καὶ ἐκ τοῦ οἴκου τοῦ πατρὸς αὐτοῦ»· ἐξ ἐπαγγελίας γεγέννηται ὁ Ἰσαάκ, καὶ οὐχ εὔρομεν οὐδὲ πρὸς αὐτόν τοῦτον λεγόμενον τὸν λόγον, καὶ τί με δεῖ καταλέγειν περὶ τῶν ἐξῆς; Ἱερεμίας ἐξαιρέτου ἔτυχε δωρεᾶς, τῆς «πρὸ τοῦ με πλάσαι σε ἐν κοιλίᾳ ἐπίσταμαί σε, καὶ πρὸ τοῦ σε ἐξελεῖν 1.6 ἐκ μήτρας ἡγίακά σε». Οὐκ ἄγνοοῦμεν ὅτι ταῦτα ἀναφέρουσι τινες ὡς μείζονα Ἱερεμίου ἐπὶ τὸν σωτῆρα καὶ κύριον ἡμῶν· καὶ ἴστέον ὅτι τὰ μὲν πολλὰ αὐτῷ συνάδει καὶ δύναται ἀναφέρεσθαι ἐπὶ τὸν σωτῆρα, ἃ παραθήσομαι, ὀλίγα δὲ τινὰ τῶν εἰρημένων πρὸς τὸν Ἱερεμίαν θλίβει τὸν λόγον, οὐ δυνάμενα ὡς πρὸς τοὺς πολλοὺς ἐφαρμόσαι τῷ σωτῆρι. Τίνα οὖν ἐστὶ τὰ ἐφαρμόζοντα τῷ σωτῆρι; «Πρὸς πάντας οὓς ἐὰν ἐξαποστείλω σε πορεύση, καὶ κατὰ πάντα ὅσα ἐὰν ἐντείλωμαί σοι λαλήσεις· μὴ φοβηθῆς ἀπὸ προσώπου αὐτῶν, ὅτι μετὰ σοῦ εἰμι τοῦ ἐξαιρεῖσθαι σε, λέγει κύριος»· οὕτω ταῦτα ἐναργῶς πρὸς τὸν σωτῆρα δόξει ἀναφέρεσθαι, τὰ ἐξῆς δὲ «καὶ ἐξέτεινε κύριος τὴν χεῖρα αὐτοῦ πρὸς με καὶ ἤψατο τοῦ στόματός μου, καὶ εἶπεν κύριος πρὸς με· ἰδοὺ δέδωκα τοὺς λόγους μου εἰς τὸ στόμα σου· ἰδοὺ καθέστακά σε σήμερον ἐπὶ ἔθνη καὶ βασιλείας, ἐκριζοῦν καὶ κατασκάπτειν». Ἱερεμίας ποῖα ἔθνη ἐξερρίζωσε, ποίας κατέστρεψε βασιλείας; γέγραπται γάρ· «Ἰδοὺ καθέστακά σε σήμερον ἐπὶ ἔθνη καὶ βασιλείας, ἐκριζοῦν καὶ κατασκάπτειν.» Ποῖαν δὲ εἶχεν ἐξουσίαν ὁ Ἱερεμίας εἰς τὸ «ἀπολλύειν», ὅπερ εἴρηται ὡς πρὸς Ἱερεμίαν ἐν τῷ «καὶ ἀπολλύειν»; Τίνας δὲ τοσοῦτους ὠκοδόμησεν Ἱερεμίας, ἵνα λέγηται «καὶ οἰκοδομεῖν»; Ἱερεμίας φησὶν· «οὐκ ὠφέλησα, οὐδὲ ὠφέλησέ με οὐδεὶς»· πῶς οὖν δέδοται αὐτῷ τὸ «οἰκοδομεῖν καὶ καταφυτεύειν»; Πῶς ἐπὶ τὸν Ἱερεμίαν ἐφαρμόσει τὸ «καταφυτεύειν»; Ταῦτα ἐπὶ τὸν σωτῆρα ἀναφερόμενα οὐ θλίβει τὸν ἐρμηνεύοντα, ὅτι ὁ Ἱερεμίας ἐν τούτοις σύμβολον τοῦ σωτῆρός ἐστίν· τὰ δὲ παρατεθησόμενα πάνυ θλίβει καὶ τὸν πάνυ συνετώτατον βουλούμενον δεῖξαι, πῶς καὶ ταῦτα δύναται ἀρμόζειν ἐπὶ τὸν σωτῆρα·

«Καὶ εἶπα· ὁ ὢν δέσποτα κύριε, ἴδου οὐκ ἐπίσταμαι λαλεῖν»· ὅστις ἐστὶ «σοφία», ὅστις ἐστὶ «δύ ναμις θεοῦ», ὃς ἤνεγκεν ἡμῖν «τὸ πλήρωμα τῆς θεότητος, ὃ κατώκησεν ἐν αὐτῷ σωματικῶς», πῶς οὖν δύναται ἀρμόζειν τὸ «οὐκ ἐπίσταμαι λαλεῖν» τῷ σωτῆρι; Ἀλλὰ καὶ τὸ «νεώτερος ἐγὼ εἰμι» ἀπαγορεύεται πρὸς τὸν σωτῆρα, ὡς λέγοντα αὐτὸν οὐ καλῶς· εἰ γὰρ αὐτῷ λέγει ὁ κύριος· «Μὴ λέγε» τότε, δηλὸν ὅτι οὐ καλῶς λεγόμενον ἀπαγορεύει αὐτό. Οὐχ ἀρμόζει οὖν ταῦτα ἐπὶ τὸν σωτῆρα, ἐκεῖνα <δ' οὐ> δοκεῖ δυσωπεῖν ἐπὶ τὸν σωτῆρα· εἰπεῖν δὲ ὅτι ταῦτα μὲν ἐπὶ τὸν Ἱερεμίαν ἀναφέρεται, ἐκεῖνα δὲ ἐπὶ τὸν σωτῆρα, οὐ χαλεπόν. Ὁ μέντοι εὐγνώμων πάνυ θλιβήσεται ἐν τῷ τόπῳ, ὁρῶν ὅτι τὸ διακόψαι ἐν εἰρμῶ λόγων λόγους εἰρή μένους εἴτε πρὸς τὸν Ἱερεμίαν εἴτε πρὸς τὸν σωτῆρα, καὶ λέγειν ταῦτα οὐ τῷ Χριστῷ ἀλλὰ τῷ Ἱερεμίᾳ ἀρμόζειν, καὶ ταῦτα, ἐπεὶ μείζονά ἐστὶν Ἱερεμίου, οὐ τῷ Ἱερεμίᾳ ἀλλὰ τῷ Χριστῷ ἀρμόζειν, ἀγνωμόνων ἐστίν. Ὅλος οὖν ἐπὶ τὸν Ἱερεμίαν ἀναφερέσθω, καὶ ταῦτα τὰ δοκοῦντα 1.7 εἶναι μείζονα Ἱερεμίου ἐρμηνεύεσθω. Πᾶς ὁ λαβὼν λόγους ἀπὸ θεοῦ καὶ ἔχων τὴν χάριν τῶν οὐρανίων λόγων, ἔλαβεν αὐτοὺς ἐπὶ τῷ «ἔθνη καὶ βασιλείας ἐκριζοῦν καὶ κατασκάπτειν», ἀλλὰ «ἔθνη καὶ βασιλείας» ἐὰν λέγηται «ἐκριζοῦν» πᾶς ὁ λαβὼν λόγους ἀπὸ θεοῦ, μὴ σωματικῶς μοι νόει τὰ ἔθνη καὶ τὰς βασιλείας, ἀλλὰ κατανοήσας τὰς ἀνθρωπίνους ψυχὰς βασιλευομένης ὑπὸ τῆς ἀμαρτίας κατὰ τὸ εἰρημένον παρὰ τῷ ἀποστόλῳ· «Μὴ οὖν βασιλευέτω ἡ ἀμαρτία ἐν τῷ θνητῷ ἡμῶν σώματι», βλέπων δὲ καὶ τὰ πολλὰ εἶδη τῶν ἀμαρτημάτων, τροπολόγει καὶ τὰ ἔθνη καὶ τὰς βασιλείας, τὰ φαῦλα τὰ ἐν ταῖς ψυχαῖς τῶν ἀνθρώπων ὄντα, ἅτινα ἐκριζοῦνται καὶ κατασκάπτεται ὑπὸ τῶν δεδομένων εἴτε Ἱερεμίᾳ εἴτε ὠτινιούν λόγων τοῦ θεοῦ· καὶ δύναται καὶ τὰ πρῶτα, τὰ θλίβοντα ὡς πρὸς τὸν σωτῆρα, ἐφαρμόσαι τῷ Ἱερεμίᾳ καὶ τὰ δεύτερα τῷ εἰδῶτι τροπολογεῖν ἐφαρμόσαι τῷ Ἱερεμίᾳ. Ἐρεῖ μοί τις τῶν ἀκουόντων· γύμνασον καὶ τὸν ἄλλον λόγον καὶ ὅλα πειράθητι παραστῆσαι τὰ γεγραμμένα ἀρμόζοντα τῷ σωτῆρι· περὶ τῶν δευτέρων μὴ ἀγωνία· φαίνεται γὰρ ὅτι ὁ σωτὴρ ἐξερρίζωσε τὰς τοῦ διαβόλου βασιλείας καὶ τὰ ἔθνη κατέσκαψε τὸν ἐθνικὸν βίον καθελὼν· ἐνταῦθα, κατὰ τὸ δοκοῦν δύσφημον ὡς πρὸς τὸν σωτῆρα, γύμνασον πῶς τὸν λόγον, πῶς δύναται λέγειν ὁ σωτὴρ· «Οὐκ ἐπίσταμαι λαλεῖν, ὅτι νεώτερος ἐγὼ εἰμι» καὶ τὰ ἐξῆς. Ὅρας ὅτι ὁ λόγος στενοχωρεῖται· τὸν σωτῆρα οἶδαμεν κύριον, ζητοῦμεν κατὰ τὴν ἀξίαν τοῦ λόγου καὶ κατὰ τὴν ἀλήθειαν ταῦτα ἐπὶ τὸν σωτῆρα ἀναγαγεῖν, μάρτυρας δεῖ λαβεῖν τὰς γραφάς· ἀμάρτυροι γὰρ αἱ ἐπιβολαὶ ἡμῶν καὶ αἱ ἐξηγήσεις ἄπιστοὶ εἰσιν, <καὶ τὸ> «ἐπὶ στόματι δύο καὶ τριῶν μαρτύρων σταθήσεται πᾶν ῥῆμα» μᾶλλον ἀρμόζει ἐπὶ τῶν διηγήσεων ἢ ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων, ἵνα στήσω τὰ ῥήματα τῆς ἐρμηνείας λαβὼν μάρτυρας δύο ἀπὸ καινῆς καὶ παλαιᾶς διαθήκης, λαβὼν μάρτυρας τρεῖς ἀπὸ εὐαγγελίου, ἀπὸ προφήτου, ἀπὸ ἀποστόλου· οὕτως γὰρ «σταθήσεται πᾶν ῥῆμα». Πῶς οὖν δυνάμεθα ταῦτα ἐπὶ τὸν σωτῆρα ἀναγαγεῖν; Φέρε μάρτυρα παλαιὰν διαθήκην· «Διότι πρὶν ἢ γινῶναι τὸ παιδίον ἀγαθὸν ἢ κακόν, ἀπειθεῖ πονηρία τοῦ ἐκλέξασθαι τὸ ἀγαθόν», καὶ ἀντικρὺς ταῦτα περὶ τοῦ σωτῆρος ἐν τῷ Ἡσαΐᾳ λέλεκται· «Ἴδου ἡ παρθένος ἐν γαστρὶ ἔξει καὶ τέξεται υἱόν, καὶ καλέσουσι τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἐμμανουήλ», καὶ ἐκεῖ ἐπιφέρεται· «πρὶν ἢ γινῶναι τὸ παιδίον»· εἰ δὲ καὶ ἀπὸ τοῦ εὐαγγελίου δεῖ λαμβάνειν παράδειγμα, Ἰησοῦς οὐκ ἀνὴρ γενόμενος, ἀλλ' ἔτι παιδίον ὢν, ἐπεὶ «ἐκένωσεν ἑαυτὸν», «προέκοπτεν»—οὐδεὶς γὰρ προκόπτει τετελειωμένος, ἀλλὰ προκόπτει δεόμενος προκοπῆς·—οὐκοῦν προέκοπτεν «ἡλικία», προέκοπτε «σοφία», προέκοπτε «χάριτι παρὰ θεῶ καὶ ἀνθρώποις»· εἰ γὰρ «ἐκένωσεν ἑαυτὸν» καταβαίνων ἐνταῦθα, καὶ κενώσας ἑαυτὸν ἐλάμβανε πάλιν ταῦτα ἀφ' ὧν «ἐκένωσεν ἑαυτὸν» ἐκὼν κενώσας ἑαυτὸν, τί ἄτοπον αὐτὸν καὶ προκεκοφέναι «σοφία καὶ ἡλικία καὶ χάριτι παρὰ θεῶ καὶ ἀνθρώποις» καὶ ἀληθεύεσθαι περὶ αὐτοῦ τὸ «πρὶν ἢ γινῶναι αὐτὸν καλὸν ἢ πονηρὸν ἐκλέξεται τὸ ἀγαθὸν καὶ ἀπειθεῖ

πονηρία» <καὶ ἄ> παρεθέμην ἀπὸ τοῦ Ἡσαΐου; 1.8 Ἄλλ' ἔρεϊ τις· εἰ καὶ δύνασαι ἐπὶ τὸν σωτήρα ἀναγαγεῖν τὸ «οὐκ οἶδεν», καὶ δύνασαι λέγειν ἐπὶ τὸν σωτήρα τὸ τοιοῦτο καὶ «παιδίον» αὐτὸν λαμβάνειν, οὐ προσκόπτει σοι ταῦτα λέγειν περὶ τοῦ «μονογενοῦς», περὶ τοῦ «πρωτοτόκου πάσης κτίσεως», περὶ τοῦ πρὶν συλλήψεως εὐαγγελισθέντος κατὰ τὸ «πνεῦμα ἅγιον ἐπελεύσεται ἐπὶ σέ, καὶ δύναμις ὑψίστου ἐπισκιάσει σοι»; καὶ λέγει· «οὐκ ἐπίσταμαι λαλεῖν»; Ὅρα εἰ δύνασαι τι ἀξιόλογον καὶ μέγα περὶ τὸν σωτήρα ἐν τῷ τόπῳ ἰδεῖν, ὅτι τινὰ μὴ ἐπιστάμενος, μείζων ἐστὶ μὴ ἐπιστάμενος ἢ ἐπιστάμενος αὐτά, καὶ χρῶμαι αὐτοῦ τῇ φωνῇ μαρτυροῦντος, ὅτι τινὰ οὐκ ἐπίσταται. Λέγει γοῦν τοῖς φάσκουσιν αὐτῷ· Οὐ τῷ ὀνόματί σου «ἐφάγομεν», καὶ τῷ ὀνόματί σου «ἐπίομεν», καὶ «τῷ ὀνόματί σου δαιμόνια ἐξεβάλομεν» καὶ «δυνάμεις πολλὰς ἐποιήσαμεν»; «Ἀποχωρεῖτε ἀπ' ἐμοῦ, οὐδέποτε ἔγνω ὑμᾶς.» Ἄρα τὸ «οὐδέποτε ἔγνω ὑμᾶς» ἐκεῖ λεγόμενον ὑπὸ τοῦ σωτήρος ἐλάττονα τὴν δύναμιν αὐτοῦ παρίστησιν ἢ μείζονα καὶ θαυμασιωτέραν, διότι τοὺς χείρονας καὶ τοὺς ἀπολλυμένους οὐκ ἔγνω; ἔγνω γὰρ τὰ διαφέροντα καὶ κρείττονα, καὶ «ἔγνω κύριος τοὺς ὄντας αὐτοῦ», καὶ «εἴ τις ἀγνοεῖ, ἀγνοεῖται». Οὐκοῦν ὁ ἀμαρτωλὸς ἀγνοεῖται ὑπὸ τοῦ θεοῦ. Ἐρεῖ μοί τις τῶν ἀκροατῶν· ἔδειξας ὅτι οὐκ οἶδε τοὺς ἀμαρτωλούς, ἔδειξας ὅτι οὐκ οἶδε «τοὺς ἐργαζομένους τὴν ἀνομίαν»· οὐ γὰρ ἄξιό εἰσι τῆς γνώσεως αὐτοῦ· πῶς γὰρ παραστήσεις μέγα καὶ ἔνδοξον εἶναι τὸ «οὐκ ἐπίσταμαι λαλεῖν» λεγόμενον ὑπὸ τοῦ σωτήρος; Τὸ λαλεῖν ἀνθρώπινόν ἐστι, τὸ λαλεῖν διαλέκτῳ χρῆσασθαι ἐστίν, ὥστε εἰπεῖν Ἑβραίων, φέρε εἰπεῖν, φωνὴν ἢ Ἑλλήνων <ἢ ἄλλων> τινῶν. Ἐὰν ἀναβῆς ἐπὶ τὸν σωτήρα καὶ εἰδῆς αὐτὸν λόγον «ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν θεόν», ὄψει ὅτι οὐκ ἐπίσταται λαλεῖν ἀνθρώπου ὄντος τοῦ λαλεῖν, ἀλλ' ἐπεὶ ἐστὶ μείζων ὃ ἐπίσταται τοῦ λαλεῖν· ἐὰν δὲ καὶ ἀγγέλων γλώσσας συγκρίνης ἀνθρώπων γλώσσαις, καὶ εἰδῆς ὅτι οὗτος μείζων ἐστὶ καὶ ἀγγέλων, ὡς ἐμαρτύρησεν ἐν τῇ πρὸς Ἑβραίους ὁ ἀπόστολος ἐπὶ στολῇ, ἐρεῖς ὅτι καὶ τῆς ἀγγέλων γλώσσης μείζων ἦν, ὅτε «θεὸς ἦν λόγος πρὸς τὸν πατέρα». Μανθάνει οὖν καὶ οἶονεῖ ἀναλαμβάνει ἐπιστήμην οὐ μεγάλων, ἀλλ' ὑποδεστέρων καὶ μικροτέρων· καὶ ὡσπερ μανθάνω βία ζόμενος ἐμαυτὸν ψελλίζειν, ὅτε παιδίους διαλέγομαι—οὐ γὰρ ἐπιστάμενος παιδιστί, ἴν' οὕτως εἴπω, λαλεῖν, βιάζομαι τέλειος ὢν διαλέγεσθαι παιδίους—, τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ ὁ σωτήρ, ὢν μὲν «ἐν τῷ πατρὶ» καὶ ἐν τῇ μεγαλειότητι τῆς δόξης τοῦ θεοῦ τυγχάνων, οὐ λαλεῖ ἀνθρώπινα, οὐκ οἶδε φθέγγεσθαι τοῖς κάτω, ὅτε δὲ ἔρχεται εἰς σῶμα ἀνθρώπινον, λέγει κατὰ τὰς ἀρχάς· «Οὐκ ἐπίσταμαι λαλεῖν, ὅτι νεώτερος ἐγὼ εἰμι», νεώτερος δὲ διὰ τὴν γένεσιν τὴν σωματικὴν, πρεσβύτερος δὲ κατὰ τὸ «πρωτότοκος πάσης κτίσεως», νεώτερος, ὅτι «ἐπὶ συντελείᾳ τῶν αἰώνων» ἦλθεν <καὶ> ὕστερον τῷ βίῳ ἐπιδημήθηκε. Λέγει οὖν τὸ «οὐκ ἐπίσταμαι λαλεῖν», οἶδά τινα μείζονα τοῦ λαλεῖν, οἶδά τινα μείζονα τοῦ φθόγγου τούτου τοῦ ἀνθρώπινου· θέλεις με λαλεῖν ἀνθρώποις; οὐπω διάλεκτον ἀνθρωπίνην ἀνείληφα, ἔχω διάλεκτον σοῦ, τοῦ θεοῦ, λόγος εἰμὶ σοῦ, τοῦ θεοῦ, σοὶ οἶδα προσδιαλέγεσθαι, ἀνθρώποις 1.9 «οὐκ ἐπίσταμαι λαλεῖν», «νεώτερός εἰμι». <«Μὴ λέγε ὅτι νεώτερος ἐγὼ εἰμι,> ὅτι πρὸς πάντας οὐκ ἐὰν ἐξαποστείλω σε πορεύσῃ»· οὕτως «ἐκτείνει τὴν χεῖρα, ἄπτεται τοῦ στόματος αὐτοῦ, δίδωσιν αὐτῷ λόγους, καὶ δίδωσιν αὐτῷ λόγους διὰ τὰς βασιλείας, ἴν' ἐκριζώσῃ»· οὐ χρεῖαν δὲ εἶχεν ἐκριζούντων λόγων, ὅτε ἦν «ἐν <τῷ> πατρὶ», οὐ χρεῖαν εἶχε κατασκαπτόντων λόγων καὶ καθαιρούντων τὰ χείρονα· οὐδὲν γὰρ ἦν ἄξιον κατασκαφῆς ἐκεῖ, οὐδὲν ἦν ἄξιον ἐκριζώσεως. Μέγα οὖν ἐστίν, ὡς τὸ «οὐκ οἶδα ὑμᾶς, ὅτι ἐργάται ἐστὲ ἀνομίας», οὕτως ὑπὸ τοῦ σωτήρος λεγόμενον διὰ τὸ ὑπερβάλλον μέγεθος τῆς δόξης αὐτοῦ, ἴσον δυνάμενον τῷ οὐκ ἐπίσταμαι λαλεῖν ἀνθρώπινα τὸ «οὐκ ἐπίσταμαι 1.10 λαλεῖν»· εἴτε δὲ πρὸς τὸν Ἱερεμίαν εἴτε πρὸς τὸν σωτήρα λέγεται· «Πρὸ τοῦ με πλάσαι σε ἐν κοιλίᾳ ἐπίσταμαί σε», ἀναγνοῦς τὴν Γένεσιν καὶ τηρήσας τὰ εἰρημμένα περὶ τῆς κτίσεως τοῦ κόσμου εὐρήσεις, ὅτι ἡ

γραφὴ πάνυ διαλεκτικώτατα οὐκ εἶπεν ὅτι πρὸ τοῦ με ποιῆσαί σε ἐν κοιλίᾳ ἐπίσταμαί σε· ὅτε μὲν γὰρ ὁ «κατ' εἰκόνα» ἐκτί ζετο, «εἶπεν ὁ θεός· ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν ἡμετέραν», οὐκ εἶπεν· πλάσωμεν, ὅτε δὲ ἔλαβε «χοῦν ἀπὸ τῆς γῆς», οὐ πεποίηκε τὸν ἄνθρωπον, ἀλλ' «ἔπλασε τὸν ἄνθρωπον» καὶ «ἔθετο ἐν τῷ παρα δεισῶ τὸν ἄνθρωπον ὃν ἔπλασεν, ἐργάζεσθαι αὐτὸν καὶ φυλάσσειν». Εἰ δύνασαι, ὅρα διαφορὰν ποιήσεως <καὶ πλάσεως> ὅτι ὁ λέγων κύριος εἶτε πρὸς τὸν Ἱερεμίαν εἶτε πρὸς τὸν σωτήρα οὐκ εἶπεν· πρὸ τοῦ με ποιῆσαί σε ἐν κοιλίᾳ ἐπίσταμαί σε· τὸ γὰρ ποιούμενον οὐκ ἐν κοιλίᾳ γίγνεται, ἀλλὰ τὸ πλασσόμενον ἀπὸ τοῦ χοῦ τῆς γῆς τοῦτο ἐν κοιλίᾳ κτίζεται. «Πρὸ τοῦ με πλάσαι σε ἐν κοιλίᾳ ἐπίσταμαί σε.» Εἰ πάντας ἠπίστατο ὁ κύριος–λεκτέον γὰρ πρὸς τὸ <τοιούτον τὸ> «οὐκ ἐπίσταμαι λαλεῖν»–, οὐκ ἂν ὡς ἐξαίρετον ἔλεγε τῷ Ἱερεμίᾳ τὸ καὶ «ἐπίσταμαί σε». Οὐκοῦν τοὺς διαφέροντας ἐπίσταται ὁ θεός, τοὺς ἀξίους τῆς γνώσεως αὐτοῦ ἐπίσταται ὁ θεός, καὶ «ἔγνω κύριος τοὺς ὄντας αὐτοῦ», τοὺς δὲ ἀναξίους οὐκ ἐπίσταται ὁ θεός, ὡς οὐδὲ ὁ σωτὴρ λέγων· «Οὐδέποτε ἔγνω ὑμᾶς». Ἡμεῖς ἄνθρωποι ὄντες, ὅσον προκόπτομεν, κρίνομέν τινα ἄξια ὄντα τοῦ ἐπίστασθαι ἡμᾶς αὐτά· καὶ τινα οὐδὲ ἀκούειν θέλομεν, ἵνα μὴ αὐτὰ ἐπιστώμεθα μηδὲ εἰδῶμεν, τινὰ δὲ θέλομεν ἐπίστασθαι. Τί δέ; ὁ τῶν ὄλων θεὸς θέλει ἐπίστασθαι τὸν Φαραῶ, θέλει ἐπίστασθαι τοὺς Αἰγυπτίους, οὐκ εἰσὶ δὲ ἄξιοι τῆς ἐπιστήμης τοῦ θεοῦ· Μωσῆς δὲ ἄξιος, καὶ ἕκαστος τῶν προφητῶν τηλικούτος. Πολλά σε δεῖ κατορθῶσαι, ἵνα ὁ θεὸς ἄρξηταί σε ἐπίστασθαι· τὸν μὲν γὰρ Ἱερεμίαν «πρὸ τοῦ πλάσαι ἐν κοιλίᾳ» ἠπίστατο, ἄλλον δὲ ἄρχεται ἐπίστασθαι τριάκοντα ἔτη γεγονότα, τεσσαράκοντα ἔτη γεγονότα. Λόγοι εἰσὶν ἀπόρρητοι, περὶ μὲν οὖν τοῦ σωτήρος οὐ ζητούμενοι, περὶ δὲ τοῦ Ἱερεμίου «τοῖς ὦτα ἔχουσιν» 1.11 ἐπιστάσεως δεόμενοι. Πῶς λέγει· «Πρὸ τοῦ με πλάσαι σε ἐν κοιλίᾳ ἐπίσταμαί σε, καὶ πρὸ τοῦ σε ἐξελθεῖν ἐκ μήτρας ἡγίακά σε»; Ὁ θεὸς ἑαυτῷ ἀγιάζει τινάς· τοῦτον οὐ περιέμεινεν, ἵνα ἐλθόντα εἰς γένεσιν ἀγίαση, ἀλλὰ πρὶν ἐξελθεῖν ἐκ μήτρας ἤδη ἡγίασεν. Ἐὰν ἐπὶ τὸν σωτήρα ἀναφέρης, οὐ χαλεπὸν εἶπεῖν, ὅτι πρὶν ἐξελθεῖν ἐκ μήτρας ἡγίασται· ἐπὶ τὸν σωτήρα ἐὰν ἀναφέρης, οὐ μόνον πρὶν ἐξελθεῖν ἡγίασται, ἀλλὰ καὶ ἔτι πρότερον ἡγίασται· οὗτος δὲ ὁ Ἱερεμίας πρὶν ἐξελθεῖν ἐκ μήτρας ἡγίασται. 1.12 «Προφήτην εἰς ἔθνη τέθεικά σε.» Ἐπὶ τοῦ Ἱερεμίου ἐὰν ἀναζητήσης τὸ «προφήτην εἰς ἔθνη τέθεικά σε», τήρησον ἐν τοῖς ἐξῆς, ὅτι κελεύεται προφητεῦσαι «ἐπὶ πάντα τὰ ἔθνη», καὶ ἔστι προγραφή· «Ἄ προεφήτευσεν Ἱερεμίας ἐπὶ πάντα τὰ ἔθνη» τῇ «Αἰλάμ», «τῇ Δαμασκῶ», «τῇ Μωάβ», καὶ ἔχομεν, ὅτι «προεφήτευσεν ἐπὶ πάντα τὰ ἔθνη», ὡς πρὸς τὸ ῥητὸν ὅτι «προφήτην εἰς ἔθνη τέθεικά σε» πρὸς ἐκεῖνον· ἐὰν δὲ πρὸς ἀναγωγὴν, ἐὰν μὲν ἐπὶ τοῦ Ἱερεμίου, προειρήκαμεν, ἐὰν δὲ ἐπὶ τοῦ σωτήρος, τί δεῖ καὶ λέγειν; Οὗτος ἀληθῶς «ἐπὶ πάντα τὰ ἔθνη προεφήτευσεν»· ἔστι γὰρ ὡσπερ ἄλλα μυρία οὕτως καὶ προφήτης· ὡς ἐστὶν «ἀρχιερέυς», ὡς ἐστὶν σωτήρ, ὡς ἐστὶν ἰατρός, οὕτως καὶ προφήτης. Μωσῆς γοῦν προφητεύων περὶ αὐτοῦ οὐχὶ προφήτην μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐξαιρέτως εἶπεν εἰπὼν· «Προφήτην ἐκ τῶν ἀδελφῶν <ὑμῶν> ἀναστήσει ὑμῖν κύριος ὁ θεὸς ὡς ἐμέ, αὐτοῦ ἀκούσετε. Καὶ ἔσται, ὃς ἂν μὴ ἀκούσῃ τοῦ προφήτου ἐκείνου ἐξολοθρευθήσεται ἐκ τοῦ λαοῦ αὐτοῦ.» Οὗτος οὖν ἐστὶν ὁ καὶ προφήτης «εἰς ἔθνη» τεθειμένος καὶ ἔλαβε «χάριν» ἀπὸ θεοῦ «ἐκχυθεῖσαν ἐν τοῖς χεῖλεσιν αὐτοῦ», ἵνα μὴ μόνον, ὅτε παρῆν τῷ σώματι, ἀλλὰ καὶ νῦν, ὅτε πάρεστι δυνάμει καὶ τῷ πνεύματι, προφητεῦη «ἐπὶ πάντα τὰ ἔθνη», ὥστε ἀπὸ πάντων τῶν ἐθνῶν ἀνύειν αὐτοῦ τὴν προφητείαν καὶ ἔλκειν ἀνθρώπους ἐπὶ σωτηρίαν. 1.13 «Καὶ εἶπα· ὁ ὢν δέσποτα κύριε, ἰδοὺ οὐκ ἐπίσταμαι λαλεῖν, ὅτι νεώτερος ἐγώ εἰμι. Καὶ εἶπε κύριος πρὸς με· μὴ λέγε ὅτι νεώτερος ἐγώ εἰμι, ὅτι πρὸς πάντας οὐς <ἐὰν> ἐξαποστείλω σε πορεύσῃ.» Πολλάκις εἶπομεν, ὅτι ἔστι κατὰ τὸν ἔσω ἄνθρωπον εἶναι παιδίον, κἂν ἐν γεροντικῇ τις ἢ ἡλικίᾳ σώματος· ἔστι δὲ ποτε κατὰ τὸν ἔξω ἄνθρωπον εἶναι παιδίον, κατὰ δὲ

τὸν ἔσω ἄνδρα. Τοιοῦτος ἦν ὁ Ἱερε μίας, ἤδη ἔχων τὴν χάριν ἀπὸ θεοῦ ἔτι ὢν ἐν τῇ τοῦ παι δίου ἡλικία κατὰ τὸ σῶμα· διό φησιν αὐτῷ ὁ κύριος· «Μὴ λέγε ὅτι νεώτερος ἐγὼ εἰμι», σημεῖον δὲ τοῦ μὴ εἶναι αὐτὸν νεώτερον, ἀλλ' «ἄνδρα τέλειον», τὸ «πρὸς πάντας οὓς ἐὰν ἐξαποστείλω σε πορεύσῃ, καὶ κατὰ πάντα ὅσα ἐὰν ἐντείλωμαί σοι λαλήσεις· μὴ φοβηθῆς ἀπὸ προσώπου αὐτῶν». Οἶδεν ὁ τοῦ θεοῦ λόγος ὅτι οἱ πρεσβεύοντες τὸν λόγον κινδυνεύουσιν ἐν τοῖς ἀκούουσιν· ἐλεγχόμενοι γὰρ μισοῦσιν αὐτούς, ἐπιπλησσομένοι διώκουσι. Πᾶν ὅτιοῦν πάσχουσιν οἱ προφήται· «Οὐκ ἔστι προφήτης ἄτιμος εἰ μὴ ἐν τῇ ἰδίᾳ πατρίδι καὶ τῇ οἰκίᾳ αὐτοῦ», <οὗ> καὶ πρώην ἐμνημονεύομεν. Οἶδεν οὖν ὁ θεὸς πέμπων τὸν προφήτην, ὅσους κινδύνους ἀναδέξεται, καὶ λέγει αὐτῷ· «Μὴ φοβηθῆς ἀπὸ προσώπου αὐτῶν, ὅτι μετὰ σοῦ εἰμι τοῦ ἐξαιρεῖσθαί σε, λέγει κύριος.» Ἄ πέπονθεν Ἱερεμίας, ἀναγέγραπται· εἰς λάκκον βορβόρου βέβληται, ἔμεινεν ἐκεῖ «ἓνα ἄρτον ἐσθίων τῆς ἡμέρας» καὶ ὕδωρ μόνον πίνων, καὶ ἄλλα δὲ μυρία ἃ πέπονθεν ἢ προφητεία αὐτοῦ δεδήλωκεν. «Τίνα τῶν προφητῶν οὐκ ἐδίωξαν οἱ πατέρες ὑμῶν;» εἴρηται πρὸς τοὺς Ἰουδαίους, καὶ ἀναγκαῖόν ἐστι «τοὺς θέλοντας ζῆν εὐσεβῶς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ πάντως ὑπὸ δυνάμεων ἀντι κειμένων δι' ὧν εὐρίσκουσι σκευῶν διώκεσθαι». Διὰ τοῦτο μὴ ξενιζόμενοι οἱ διωκόμενοι πάντα πραττέωσαν, μόνον εὐχόμενοι, ἵνα ἀδίκως διώκωνται καὶ μὴ δικαίως, μὴ δι' ἀδικίαν, μὴ δι' ἀμαρτίαν, μὴ διὰ πλεονεξίαν· ἐὰν δὲ διώκηται ποτέ τις διὰ δικαιοσύνην, καὶ ἀκουέτω τοῦ «μακάριοί ἐστε ὅταν ὄνειδίζωσιν ὑμᾶς καὶ διώκωσι καὶ εἴπωσι πᾶν πονηρὸν ῥῆμα καθ' ὑμῶν ψευδόμενοι ἔνεκεν ἐμοῦ· χαίρετε καὶ ἀγαλλιᾶσθε, ὅτι ὁ μισθὸς ὑμῶν πολὺς ἐν τοῖς οὐρανοῖς· οὕτως γὰρ ἐδίωξαν τοὺς προφήτας τοὺς πρὸ ὑμῶν». 1.14 «Ὅτι μετὰ σοῦ εἰμι τοῦ ἐξαιρεῖσθαί σε, λέγει κύριος. Καὶ ἐξέτεινε κύριος τὴν χεῖρα αὐτοῦ πρὸς με, καὶ ἤψατο τοῦ στόματός μου, καὶ εἶπε κύριος πρὸς με.» Τήρει διαφορὰς Ἱερεμίου καὶ Ἡσαΐου· ὁ Ἡσαΐας φησὶν· «Ἀκάθαρτα ἔχων ἐν μέσῳ λαοῦ ἀκάθαρτα χεῖλη ἔχοντος ἐγὼ οἰκῶ, καὶ τὸν βασιλέα κύριον σαβαώθ εἶδον τοῖς ὀφθαλμοῖς μου», καὶ ἐπεὶ ἐξωμολογήσατο οὐκ ἔχων ἔργα ἀκάθαρτα, ἀλλὰ μόνον ῥημάτια—μέχρι γὰρ τούτου ἄμαρ τωλὸς ἦν, —οὐκ «ἐξέτεινε κύριος τὴν χεῖρα αὐτοῦ», τὸ δὲ «ἐν τῶν Σεραφίμ ἤψατο τῇ χειρὶ αὐτοῦ τῶν χειλέων αὐτοῦ, καὶ εἶπεν· ἰδοὺ ἀφήρηκα τὰς ἀνομίας σου»· ἐπεὶ δὲ οὗτος ἠγάσθη «ἐκ μητέρας», οὐ «λαβὶς» αὐτῷ πέμπεται οὐδὲ «ἀπὸ τοῦ θυσιαστηρίου ἄνθραξ», —οὐκ εἶχεν οὐδὲν ἄξιον τοῦ πυρός, —ἀλλ' αὐτὴ ἡ χεὶρ τοῦ κυρίου ἤψατο αὐτοῦ. Διὸ λέγει· «Ἐξέτεινε κύριος τὴν χεῖρα αὐτοῦ πρὸς με καὶ ἤψατο τοῦ στόματός μου, καὶ εἶπεν κύριος πρὸς με· ἰδοὺ δέδωκα τοὺς λόγους μου εἰς τὸ στόμα σου· ἰδοὺ καθέστακά σε σήμερον ἐπὶ ἔθνη καὶ βασιλείας, ἐκρίζου.» Τίς οὕτως μακάριος ἐστὶν ὡς τὰς βασιλείας πολλὰς οὓσας, ἃς δείκνυσιν ὁ διάβολος, βασιλείας οὓσας δυνάμεων ἀντικειμένων, βασιλείας κατὰ τὰς ἀμαρτίας, «ἐκρίζου» τοῖς διδομένοις ὑπὸ τοῦ θεοῦ λόγοις; γέγραπται γάρ· «Ἰδοὺ δέδωκα τοὺς λόγους μου εἰς τὸ στόμα σου· ἰδοὺ καθέστακά σε σήμερον ἐπὶ ἔθνη καὶ βασιλείας, ἐκρίζου.» Ὡσπερ δὲ βασιλεῖαί εἰσιν, οὕτως καὶ ἔθνη· οἷον βασιλεῖα ἐστὶ τῆς πορνείας, ἔθνη τῆς πορνείας ἐκάστη πορνεία· μία βασιλεῖα ἐστὶν αὐτὸ <τὸ> γενικὸν ἀμάρτημα τῆς πλεονεξίας καὶ τῆς ἀποστερήσεως, καὶ εἰσὶ πολλαὶ βασιλεῖαι ἐν τοῖς πολλὰ εἶδη ἔχουσιν ἀμαρτημάτων, εἶτα καθ' ἕκαστον τῶν ἀμαρτωλῶν νόει μοι τὰ ἔθνη τὰ ὑπὸ τὴν βασιλείαν, ὡς εἰπεῖν, ὅτι ὁ δεῖνα ἔχει ἔθνη πολλὰ τῆς βασιλείας τῆς κατὰ τὴν πορνείαν, ὁ δεῖνα ἔχει ἔθνη πολλὰ τῆς βασιλείας τῆς κατὰ τὴν ἀποστερήσιν, τῆς κατὰ τὴν καταλαλίαν, τῆς κατὰ τὴν ὀργήν. Ἔργον ἐστὶ τῶν λόγων τοῦ θεοῦ ἐπὶ «ἔθνη καὶ βασιλείας» ἐξαποσταλέντων «ἐκρίζου καὶ κατασκάπτειν», ἐκρίζου τίνα; Ἐδίδαξεν ὁ σωτὴρ λέγων· «Πᾶσα φυτεία ἦν οὐκ ἐφύτευσεν ὁ πατὴρ μου ὁ οὐράνιος ἐκρίζωθήσεται.» Ἔστι τινὰ ἔνδον <ἐν> ταῖς ψυχαῖς, ἃ «οὐκ ἐφύτευσεν ὁ πατὴρ ὁ οὐράνιος»· πάντες γὰρ οἱ «διαλογισμοὶ οἱ πονηροί, φόνοι, μοιχεῖαι, <πορνεῖαι>

κλοπαί, ψευδομαρτυρίαί, βλα σφημίαι», φυτεΐαί εἰσι πεφυτευμένα οὐχ ὑπὸ τοῦ οὐρανοῦ πατρός· εἰ θέλεις δὲ ἰδεῖν, τίνος εἰσὶ φυτεΐαι οἱ τοιοῦτοι διαλογισμοί, ἄκουε ὅτι ὁ «ἐχθρὸς ἄνθρωπος τοῦτο ἐποίησεν», ὁ ἐπισπείρας τὰ «ζιζάνια <ἀνά> μέσον τοῦ σίτου». Ἐφέστηκεν οὖν ὁ θεὸς ἔχων τὰ σπέρματα, καὶ ὁ διάβολος· ἐὰν διδώμεν «τόπον τῷ διαβόλῳ», «ὁ ἐχθρὸς» ἐπισπείρει «φυτεΐαν, ἣν οὐκ ἐφύτευσεν ὁ πατήρ ὁ οὐρά νιος», πάντως «ἐκριζωθησομένην»· ἐὰν μὴ διδώμεν «τόπον τῷ διαβόλῳ», ἀλλὰ διδώμεν τόπον τῷ θεῷ, χαίρων ὁ θεὸς σπείρει τὰ σπέρματα αὐτοῦ ἐπὶ τὸ ἡγεμονικὸν ἡμῶν. Μὴ νόμιζε τοίνυν τὸν Ἱερεμίαν σκυθρωπὸν τι εἰληφέναι δῶρον ἀπὸ τοῦ θεοῦ, ὅτι καθίσταται «ἐπὶ ἔθνη καὶ ἐπὶ βασιλείας, ἐκριζοῦν»· ἀγαθὸς ὁ θεὸς ἐστὶ διὰ τῶν λόγων ἐκριζῶν τὰ φαῦλα, τὰς ἐχθράς βασιλείας τῶν οὐρανῶν τῆ βασιλεία, τὰ πολεμικὰ ἔθνη τῷ ἔθνει τῷ τοῦ θεοῦ. 1.15 «Ἐκριζοῦν καὶ κατασκάπτειν.» Ἔστι τις οἰκοδομή <τοῦ> διαβόλου, ἔστι τις οἰκοδομή τοῦ θεοῦ· ἡ «ἐπὶ τὴν ἄμμον» οἰκοδομή τοῦ διαβόλου ἐστίν, ἐπ' οὐδενὶ γὰρ ἐστήρικται ἐδραίῳ καὶ βεβαίῳ καὶ ἠνωμένῳ· ἡ δὲ οἰκοδομή ἡ «ἐπὶ τὴν πέτραν» τοῦ θεοῦ ἐστίν. Ὅρα τί λέγεται τοῖς τοῦ θεοῦ· «Θεοῦ γεώργιον, θεοῦ οἰκοδομή ἐστε.» Οἱ λόγοι τοίνυν τοῦ θεοῦ «ἐπὶ ἔθνη καὶ βασιλείας» εἰσὶν, «ἐκριζοῦν καὶ κατασκάπτειν καὶ ἀπολλύειν». Ἐὰν ἐκριζωθῆ μὲν, μὴ ἀπόληται δὲ τὸ ἐκριζωθέν, <ἔστι τὸ ἐκριζωθέν>· ἐὰν κατασκαφῆ μὲν, οἱ λίθοι δὲ τῆς κατασκαφῆς μὴ ἀπόλωνται, ἔστι τὸ κατασκαφέν· ἔργον οὖν ἐστὶ τῆς ἀγαθότητος τοῦ θεοῦ μετὰ τὸ ἐκριζῶσαι ἀπολέσαι τὸ ἐξερριζωμένον, μετὰ τὸ καθελεῖν ἀπολέσαι τὸ καθηρημένον. Ἀνάγνωθι ἐπιμελῶς ἐπὶ μὲν τῶν ἀπολλυμένων καὶ ἐκριζουμένων, πῶς ἀπόλλυνται τὰ τοιαῦτα· «τὸ δὲ ἄχυρον κατα καύσατε πυρὶ ἀσβέστῳ» καὶ «δήσατε δέσμας δέσμας τὰ ζιζάνια καὶ παράδοτε αὐτὰ πυρὶ»· οὕτως μετὰ τὸ ἐκριζοῦσθαι ἀπόλλυται· εἰ θέλεις ἰδεῖν καὶ μετὰ καθαίρεσιν τὰ ἀπολλύμενα τῆς οἰκοδομῆς τῆς ὕλης τῆς φαύλης· «χοῦς» γίνεται ἡ οἰκία ἐκείνη ἡ διὰ τὴν λέπραν καθηρη μὲνη καὶ ἐκβάλλεται χοῦς γενομένη «ἔξω τῆς πόλεως», ἵνα μὴδὲ λίθος ἦ μὲνων, ὁμοίως τῷ «ὡς πηλὸν πλατειῶν λεανῶ αὐτούς». Δεῖ γὰρ μηδαμῶς συνεστάναι τὰ χεῖρονα· κατεσκάφη δέ, <μὴ> οἱ λίθοι ἔστωσαν χρήσιμοι πρὸς τὴν ἄλλην οἰκοδομήν, ἣν δύναται οἰκοδομεῖν ὁ πονηρὸς· ἔξερ ριζώθη, μὴ πάλιν ἐκ τῶν ἐξερριζωμένων εὖρη σπέρματα, ἵνα ἐπισπείρη πάλιν τὰ ζιζάνια· πάντως γὰρ ἔχων τὰ σπέρματα τῶν ζιζανίων, ἐπέσπειρεν αὐτά· διὰ τοῦτο «δὴ σατε τὰ ζιζάνια καὶ κατακαύσατε αὐτὰ πυρὶ», ἵνα μετὰ τὸ ἐκριζωθῆναι ἀπόληται, καὶ μετὰ τὸ κατασκαφῆναι ἡ τοῦ διαβόλου οἰκοδομή ἀπόληται. 1.16 Ἄλλ' οὐκ ἐν τούτοις ἴστανται οἱ λόγοι τοῦ θεοῦ, ἐπὶ τῷ «ἐκριζοῦν καὶ κατασκάπτειν καὶ ἀπολλύειν». Ἔστω γὰρ ἐκρεριζωμένα ἀπ' ἐμοῦ τὰ φαῦλα, κατασκαφέντα τὰ χεῖρονα, τί μοι ὄφελος, ἐὰν μὴ ἀντὶ τῶν ἐκριζωθέντων καταφυτευθῆ τὰ κρείττονα; τί μοι ὄφελος, ἐὰν μὴ ἀντὶ τούτων ἀνοικοδομηθῆ τὰ διαφέροντα; Διὰ τοῦτο οἱ τοῦ θεοῦ λόγοι ποιοῦσι πρῶτον ἀναγκαίως τὸ «ἐκριζοῦν καὶ κατασκάπτειν καὶ ἀπολλύειν», μεθ' ἃ <τὸ «οἰκοδομεῖν» καὶ καταφυτεύειν», καὶ αἰεὶ ἐν τῇ γραφῇ τετηρηκάμεν τὰ σκυθρωποφανῆ, ἴν' οὕτως ὀνομάσω, πρῶτα ὀνομαζόμενα, εἴτα τὰ δοκοῦντα εἶναι ἰλαρὰ δευτέρα λεγόμενα· «Ἐγὼ ἀποκτενῶ καὶ ζῆν ποιήσω»· <οὐκ εἶπεν· «ἐγὼ ζῆν ποιήσω», καὶ μετὰ τοῦτο· «ἀποκτενῶ»· ἀμήχανον γάρ, ὃ πεποίηκε ζῆν ὁ θεός, ἀναιρεθῆναι ὑπ' αὐτοῦ ἢ ὑπ' ἄλλου τινός· ἀλλ' «ἐγὼ ἀποκτενῶ καὶ ζῆν ποιήσω». Τίνα «ἀπο κτενῶ»; Παῦλον τὸν προδότην, Παῦλον τὸν διώκτην· «καὶ ζῆν ποιήσω», ἵνα γένηται «Παῦλος ἀπόστολος Ἰησοῦ Χριστοῦ». Ταῦτα εἰ νενοήκεισαν οἱ ταλαίπωροι οἱ ἀπὸ τῶν αἰρέσεων, οὐκ ἂν αὐτὰ συνεχῶς προέφερον ἡμῖν λέγοντες· ὄρας <τὸν> θεὸν τὸν τοῦ νόμου πῶς ἐστὶν ἄγριος καὶ ἀπάνθρωπος καὶ λέγει· «Ἐγὼ ἀποκτενῶ, καὶ ζῆν ποιήσω»; Οὐ βλέπετε ἐν ταῖς γραφαῖς ἐπαγγελίαν ἀναστάσεως νεκρῶν; ἢ οὐχ ὄρας τὴν ἀνάστασιν τῶν νεκρῶν ἤδη προοιμιαζομένην καθ' ἕκαστον; «συνετάφημεν» τῷ Χριστῷ «διὰ τοῦ βαπτίσματος» καὶ συνανέστημεν αὐτῷ. Οὐκοῦν

ἀπὸ σκυθρωποτέρων μὲν φωνῶν, ἀναγκαίων δὲ ἄρχεται οἶον «ἀποκτενῶ», εἶτα ἀποκτείνας «καὶ ζῆν ποιήσω· πατάξω, κἀγὼ ἰάσομαι»–»Ὀν γὰρ ἀγαπᾷ κύριος παιδεύει, μαστιγοῖ δὲ πάντα υἱὸν ὃν παραδέχεται»– πρῶτον πατάσσει καὶ μετὰ τοῦτο ἰᾶται, «αὐτὸς γὰρ ἀλγεῖν ποιεῖ καὶ πάλιν ἀποκαθίστησιν»· οὕτω δὲ καὶ ἐνθάδε· «Καθέστακά σε σήμερον ἐπὶ ἔθνη καὶ βασιλείας, ἐκριζοῦν καὶ κατασκάπτειν καὶ ἀπολλύειν καὶ ἀνοικοδομεῖν καὶ καταφυτεύειν.» Πλὴν πρῶτόν ἐστιν ἐκεῖνα τὰ φαῦλα ἀφαιρεθῆναι ἀφ' ἡμῶν· οὐ δύναται εἰς τὸν τόπον τῆς οἰκοδομῆς τῆς φαύλης οἰκοδομεῖν ὁ θεός· «Τίς γὰρ μετοχὴ δικαιοσύνης καὶ ἀνομίας; τίς κοινωνία φωτὶ πρὸς σκότος;» Δεῖ τὴν κακίαν ἐκ βάθρων ἐκριζωθῆναι, δεῖ τὴν οἰκοδομὴν τῆς κακίας καταναλωθῆναι ἀπὸ τῆς ψυχῆς ἡμῶν, ἵνα μετὰ ταῦτα οἱ λόγοι οἰκοδομῶσι <καὶ φυτεύωσιν>· οὐ δύναται γὰρ ἄλλως νοῆσαι τὰ γεγραμμένα· «Ἴδου δέδωκα τοὺς λόγους μου εἰς τὸ στόμα σου», τί ποιῶσιν οἱ λόγοι; «ἐκριζοῦν καὶ κατασκάπτειν καὶ ἀπολλύειν»· λόγοι ἐκριζοῦσιν «ἔθνη», λόγοι κατασκάπτουσι «βασιλείας», <ἀλλ' οὐ τὰς βασιλείας> ταύτας τὰς σωματικὰς καὶ κοσμικὰς· ἀξίως λόγων κατασκαπτόντων, ἀξίως λόγων ἐκρί ζούντων νόει τὰ ἐκριζούμενα ὑπὸ λόγων, τὰ κατασκαπτόμενα ὑπὸ λόγων. Ἄρα ἄρτι ἐν τοῖς λεγομένοις οὐκ ἔστι δύναμις, –ἐὰν ὁ θεὸς διδῶ κατὰ τὸ «κύριος δώσει ῥῆμα τοῖς εὐαγγελιζομένοις δυνάμει πολλῇ», –δύναμις ἐκρί ζοῦσα, εἴ τις ἀπιστία, εἴ τις ὑπόκρισις, εἴ τις πονηρία, εἴ τις ἀκολασία; οὐκ ἔστι κατασκάπτουσα, εἴ που εἰδωλεῖον ὠκοδόμηται εἰς τὴν καρδίαν; ἵνα ἐκεῖνου κατασκαφέντος οἰκοδομηθῆ νὰὸς τοῦ θεοῦ, καὶ δόξα τοῦ θεοῦ εὐρεθῆ ἐν τῷ ἀνοικοδομηθέντι νὰῷ, καὶ γένηται οὐκ «ἄλσος», ἀλλὰ «φυτεία»–παράδεισος τοῦ θεοῦ, –ὅπου ὁ νὰὸς τοῦ θεοῦ, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ· ὧ ἔστιν ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν. 2.t Εἰς τὸ «πῶς ἐστράφη εἰς πικρίαν, ἢ ἄμπελος ἢ ἄλλοτρία;» μέχρι τοῦ «ἐὰν ἀποπλύνῃ ἐν νίτρῳ καὶ πληθύνῃ σεαυτῇ πῶν, κεκληλίδωσαι ἐν ταῖς ἀδικίαις σου ἐναντίον ἐμοῦ, λέγει κύριος». Ὁμιλία β'. 2.1 «Ὁ θεὸς θάνατον οὐκ ἐποίησεν, οὐδὲ τέρπεται ἐπ' ἀπωλείᾳ ζώντων· ἔκτισε γὰρ εἰς τὸ εἶναι τὰ πάντα, καὶ σωτήριοι αἱ γενέσεις τοῦ κόσμου, καὶ οὐκ ἔστιν ἐν αὐταῖς φάρμακον ὀλέθρου, οὐδὲ ἄδου βασιλεῖον ἐπὶ γῆς», εἶτα ὀλίγον ὑπερβάς τὸ ῥητὸν ἐρῶ· πόθεν οὖν θάνατος εἰσῆλθεν; «Φθόνῳ δὲ διαβόλου θάνατος εἰσῆλθεν εἰς τὸν κόσμον.» Εἴ τι οὖν ἄριστον περὶ ἡμᾶς, ὁ θεὸς πεποίηκεν, ἡμεῖς δὲ ἐαυτοῖς ἐκτίσαμεν τὴν κακίαν καὶ τὰς ἀμαρτίας· διὰ τοῦτο καὶ ἐνθάδε ἡ ἀρχὴ τοῦ ἀναγνώσματος ἢ ἐν τῷ προφήτῃ οἶον ἐπαπορητικῶς ἔλεγεν πρὸς τοὺς πικρότητα ἐσχηκότας ἐν τῇ ψυχῇ ἐναντίαν τῇ γλυκύτητι, ἢν ὁ θεὸς κατεσκεύασεν αὐτῇ· «Πῶς ἐστράφη εἰς πικρίαν, ἢ ἄμπελος ἢ ἄλλοτρία;» ὡσεὶ ἔλεγε· χωλότητα οὐκ ἐποίησεν ὁ θεός, ἀλλ' ἀρτίποδας πεποίηκε πάντας, αἰτία δὲ γεγένηται τοῦ χωλανθῆναι τοὺς κεχωλωμένους, καὶ πεποίηκεν ὁ θεός τὰ μέλη πάντα προηγουμένως ὑγιαίνοντα, γέγονε δὲ τις αἰτία τοῦ παθεῖν τινα· τὸν αὐτὸν τρόπον ἢ ψυχὴ οὐ τοῦ πρώτου μόνου γέγονε «κατ' εἰκόνα», ἀλλὰ παντὸς ἀνθρώπου, –τὸ γὰρ «ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα καὶ καθ' ὁμοίωσιν ἡμετέραν» φθάνει ἐπὶ πάντας ἀνθρώπους, –καὶ ἔστι πρεσβύτερον ὡσπερ ἐν τῷ Ἀδὰμ ἐκεῖνο ὃ οἱ πολλοὶ νοοῦσι τὸ «κατ' εἰκόνα» τοῦ προσειλημμένου αὐτῷ, ὅτε ἐφόρεσε διὰ τὴν ἀμαρτίαν «τὴν εἰκόνα τοῦ χοϊκοῦ», οὕτως ἐν πᾶσι πρεσβύτερον τὸ κατ' εἰκόνα θεοῦ τῆς εἰκόνας τῆς χειρόνος. «Ἐφορέσαμεν» ἀμαρτωλοὶ ὄντες «τὴν εἰκόνα τοῦ χοϊκοῦ, φορέσωμεν» μετανοοῦντες «τὴν εἰκόνα τοῦ ἐπουρανοῦ», πλὴν ἢ κτίσις γέγονεν ἐν εἰκόνι τοῦ ἐπουρανοῦ. Ἀπορεῖ οὖν ἐνθάδε πρὸς τοὺς ἀμαρτάνοντας ἐλεγκτικῶς λέγων ὁ λόγος· «Πῶς ἐστράφη εἰς πικρίαν, ἢ ἄμπελος ἢ ἄλλοτρία; ἐγὼ» γὰρ «ἐφύτευσά σε ἄμπελον καρποφόρον πᾶσαν ἀληθινήν». Ἐν τοῖς πρὸ τούτων λέλεκται, καὶ ἐπαναλαβὼν ὀλίγα πείσω ὑμᾶς, ὅτι θεὸς μὲν καλὴν ἄμπελον ἐφύτευσε τὴν τοῦ ἀνθρώπου ψυχὴν, ἕκαστος δὲ στραφεὶς γέγονεν ἐναντίος τῷ βουλήματι τοῦ κτίσαντος· «Ἐγὼ δὲ ἐφύτευσά σε ἄμπελον καρποφόρον πᾶσαν»,

οὐκ ἐκ μέρους «ἀληθινήν» οὐδὲ τὴν μὲν ἀληθινήν τὴν δὲ ψευδῆ, ἀλλ' «ἐγὼ ἐφύτευσά σε ἄμπελον καρποφόρον πᾶσαν ἀληθινήν· πῶς ἐστράφης», ἐμοῦ κτίσαντός σε «πᾶσαν ἀληθινήν» ἄμπελον, σὺ πῶς ἐστράφης εἰς πικρίαν καὶ γέγονας «ἀλλοτρία ἄμπελος»; 2.2 Μετὰ ταῦτα ἴδωμεν τὸ «ἐὰν ἀποπλύνῃ ἐν νίτρῳ καὶ πληθύνῃς σεαυτῆ ῥόον, κεκηλίδωσαι ἐν ταῖς ἀδικίαις σου ἐναντίον ἐμοῦ, λέγει κύριος.» Ἄρα ὦτέ τις ἁμαρτή σασα ψυχὴ «νίτρον» λαβοῦσα καὶ ἀποπλυναμένη «νίτρῳ» αἰσθητῶ, ὅτι παύεται τῆς κηλίδος καὶ παύεται τῆς ἁμαρτίας, ὑπελάμβανε δὲ τις «ῥόον» ταύτην τὴν ἀνατέλλουσαν ἀπὸ γῆς λαβῶν καὶ ἀποπλυνάμενος καὶ ἀποσημαζόμενος καθαρθῆναι τὴν ψυχὴν, ὅτι λέγει ἐνταῦθα ὁ λόγος τῆ στραφείσῃ εἰς πικρίαν καὶ γενομένη ἀλλοτρία ἄμπέλω· «Ἐὰν ἀποπλύνῃ ἐν νίτρῳ καὶ πληθύνῃς σεαυτῆ ῥόον, κεκηλίδωσαι ἐν ταῖς ἀδικίαις σου ἐναντίον ἐμοῦ, λέγει κύριος; Ἀλλὰ χρὴ εἰδέναι, ὅτι ὁ λόγος πᾶσαν δύναμιν ἔχει· καὶ ὡς περ πάσης γραφῆς δύναμιν ἔχει, οὕτως ὁ λόγος ἔχει παντὸς φαρμάκου δύναμιν καὶ παντὸς τοῦ καθαρίζοντος δύναμιν ἐστὶ καὶ σημεκτικώτατος· «Ζῶν γὰρ ὁ λόγος τοῦ θεοῦ καὶ ἐνεργῆς καὶ τομώτερος ὑπὲρ πᾶσαν μάχαιραν δίστομον», καὶ ὁ ἐὰν εἴπῃς, οὗ ἐστὶ χρεία, τοῦτο ἐστὶν ἐν τῇ δυνάμει τοῦ λόγου. Ἔστιν οὖν τις λόγος «νίτρον» καὶ ἔστι τις λόγος «ῥόον», ὅστις τοὺς τοιοῦτους ῥύπους καθαίρει λαληθεῖς, ἐπεὶ δὲ ἀπὸ τοῦ τοιοῦτου λόγου ὅστις ἐστὶ «νίτρον» καὶ ἀπὸ τοῦ τοιοῦτου δὲ λόγου ὅς ἐστὶ «ῥόον» οὐ πᾶσα ἁμαρτία θεράπευται, ἀλλ' ἔστι ἁμαρτήματα οὐ δεόμενα νίτρου οὐδὲ ῥόου, λέγεται πρὸς τὴν οἰομένην ἁμαρτήματα ἔχειν ὡς δυνάμενα ἀποπλυθῆναι ἐν νίτρῳ καὶ ῥόῳ τὸ «ἐὰν ἀποπλύνῃ ἐν νίτρῳ καὶ πληθύνῃς σεαυτῆ ῥόον, κεκηλίδωσαι ἐναντίον ἐμοῦ ἐν ταῖς ἀδικίαις σου, λέγει κύριος»· καὶ ὡς περ τῶν τραυμάτων τινὰ ἐστὶν ἃ μαλάγματι θεραπεύεται, καὶ ἄλλα ἐλαίῳ θεραπεύεται, καὶ ἄλλα δεῖται καταδέσμου καὶ οὕτως ὑγιάζεται, ἄλλα δὲ ἐστὶ τραύματα ἐφ' οἷς λέγεταί· «Οὐκ ἔστι μάλαγμα ἐπιθεῖναι οὔτε ἔλαιον οὔτε καταδέσμος· ἀλλὰ ἡ γῆ ὑμῶν ἔρημος, αἱ πόλεις ὑμῶν πυρὶ καυστοί,» οὕτως ἔστι τινὰ ἁμαρτήματα, ἃ ῥυποῖ τὴν ψυχὴν, καὶ δεῖται ὁ ἄνθρωπος ἐπὶ τούτοις τοῖς ἁμαρτήμασι λόγου νίτρου, λόγου ῥόου, ἔστι δὲ τινὰ ἁμαρτήματα, ἃ οὐχ οὕτως θεραπεύεται, οὐδὲ γὰρ ῥύπῳ παραβάλλεται. Διὰ τοῦτο τὰς διαφορὰς τῶν ἁμαρτημάτων ἐπιστάμενος ὁ ἐν τῷ Ἰσαΐᾳ κύριος ὅρα πῶς λέγει τὸ «ἐκπλυνεῖ κύριος τὸν ῥύπον τῶν υἱῶν καὶ τῶν θυγατέρων Σιών, καὶ τὸ αἷμα ἐκκαθαριεῖ ἐκ μέσου αὐτῶν πνεύματι κρίσεως καὶ πνεύματι καύσεως», ῥύπον καὶ αἷμα, ῥύπον <πνεύματι> κρίσεως, αἷμα πνεύματι καύσεως. Εἰ <οὐ> «πρὸς θάνατον» ἡμαρτες, πλὴν ἡμαρτες, ῥερούπωσαι· «ἐκπλυνεῖ» οὖν «κύριος τὸν ῥύπον τῶν υἱῶν καὶ τῶν θυγατέρων Σιών, καὶ τὸ αἷμα ἐκκαθαριεῖ ἐκ μέσου αὐτῶν», εἶτα ἀνταπὸ δόσις πρὸς μὲν «τὸν ῥύπον» «πνεύματι κρίσεως» <πρὸς δὲ «τὸ αἷμα» «πνεύματι καύσεως»>· καὶ δεόμεθα οἱ πολλοί, ὅταν χεῖρονα ἁμαρτωμέν, οὐ νίτρον οὐδὲ τοῦ πληθύναι ῥόον, ἀλλὰ τοῦ «πνεύματος τῆς καύσεως». 2.3 Διὰ τοῦτο ὁ Ἰησοῦς βαπτίζει-τάχα νῦν εὐρίσκω τὸν λόγον-«ἐν πνεύματι [καὶ] ἀγίῳ καὶ πυρί», οὐχ ὅτι τὸν αὐτὸν «ἐν πνεύματι ἀγίῳ καὶ πυρί», ἀλλὰ τὸν μὲν ἅγιον «ἐν πνεύματι ἀγίῳ», τὸν δὲ μετὰ τὸ πιστεῦσαι, μετὰ τὸ ἀξιωθῆναι ἀγίου πνεύματος, πάλιν ἡμαρτηκότα λούει ἐν «πυρί», ὡς μὴ τὸν αὐτὸν εἶναι βαπτιζόμενον ὑπὸ Ἰησοῦ «ἐν πνεύματι ἀγίῳ καὶ πυρί». Μακάριος οὖν ὁ βαπτιζόμενος «ἐν ἀγίῳ πνεύματι» καὶ μὴ δεόμενος βαπτίσματος τοῦ ἀπὸ πυρός, τρισάθλιος δὲ ἐκεῖνος, ὅστις χρεῖαν ἔχει βαπτίσασθαι τῷ πυρί, πλὴν ἀμφοτέρω ἔχει ὁ Ἰησοῦς· «Ἐξελεύσεται» γὰρ «ῥάβδος ἐκ τῆς ρίζης Ἰεσσαί, καὶ ἄνθος ἐκ τῆς ρίζης ἀναβήσεται», «ῥάβδος» ἐπὶ τοὺς κολαζομένους <«ἄνθος» ἐπὶ τοὺς δικαίους>. Οὕτως «ὁ θεὸς πῦρ καταναλίσκον» ἐστὶ, καὶ «ὁ θεὸς φῶς ἐστὶ», «πῦρ καταναλίσκον» τοῖς ἁμαρτωλοῖς, «φῶς» τοῖς δικαίοις καὶ ἀγίοις. Καὶ μακάριος «ὁ ἔχων μέρος ἐν τῇ ἀναστάσει τῇ πρώτῃ», ὁ τηρήσας τὸ βάπτισμα τοῦ ἀγίου πνεύματος· τίς ἐστὶν ὁ ἐν ἑτέρῳ σωζόμενος ἀναστάσει; Ὁ δεόμενος βαπτίσματος τοῦ ἀπὸ πυρός, ὅταν ἔλθῃ ἐπὶ

τὸ πῦρ ἐκεῖνο, καὶ τὸ πῦρ αὐτὸν δοκιμάζει, καὶ εὕρη τὸ πῦρ ἐκεῖνο «ξύλα, χόρτον» καὶ «καλάμην», ὥστε αὐτὰ κατακαῦσαι. Διὰ τοῦτο τούτων λεγομένων, ὄση δύναμις συναγαγόντες τοὺς λόγους τοὺς τῶν γραφῶν, εἰς τὴν καρδίαν ἀποτιθῶ μεθὰ αὐτοὺς καὶ κατ' αὐτοὺς πειραθῶμεν ζῆν, ἔαν ἄρα δυνηθῶμεν πρὸ τῆς ἐξόδου καθαροὶ γενέσθαι, καὶ ἐτοιμά σαντες εἰς τὴν ἔξοδον τὰ ἔργα ἡμῶν ἐξεληθόντες ἐν αὐτοῖς τοῖς ἀγαθοῖς παραληφθῆναι καὶ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ σωθῆναι, ᾧ ἐστὶν ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν. 3.t Εἰς τὸ «μὴ ἔρημος ἐγενόμην τῷ οἴκῳ Ἰσραὴλ» μέχρι τοῦ «ἢ γῆ κεχερσωμένη»; Ὁμιλία γ'. 3.1 Φησὶν ὁ κύριος ἐν τῇ ἀρχῇ τῶν ἀναγνωσθέντων περὶ τοῦ Ἰσραὴλ, ὅτι «ἔρημος» αὐτῷ οὐκ ἐγένετο οὐδὲ «γῆ κεχερσωμένη». Τίς οὖν γενόμενος ἐν τῷ τόπῳ οὐκ ἂν ζητήσαι ἐξετάζων τὸ βούλημα τοῦ γεγραμμένου; Ἔστω, ὁ θεὸς ἐν τῷ Ἰσραὴλ οὐ γέγονεν ἔρημος, οὐ γέγονεν ἐν τῷ Ἰσραὴλ γῆ κεχερσωμένη· ἄρα οὖν ἔρημος γέγονεν ὁ κύριος τῷ Ἰσραὴλ σήμερον ἢ γῆ κεχερσωμένη νῦν αὐτῷ ἐστὶν; Τί δέ; Ὅτε τῷ Ἰσραὴλ ἦν οὐκ ἔρημος οὐδὲ γῆ κεχερσωμένη, τοῖς ἔθνεσιν ἦν ἔρημος καὶ γῆ κεχερσωμένη; Εἰ γὰρ πᾶσιν ἀεὶ οὐκ ἔρημος ἐστὶ καὶ πᾶσιν ἀεὶ ἐστὶν οὐ γῆ κεχερσωμένη, τίς χρεῖα τοῦ ἰδίως πρὸς τὸν Ἰσραὴλ κατ' ἐξάριτον λεχθῆναι· «Μὴ ἔρημος ἐγενόμην τῷ οἴκῳ Ἰσραὴλ ἢ γῆ κεχερσωμένη;» Ἄλλ' ἔστιν ἐλθεῖν ἐπὶ τὰς καθολικὰς εὐεργεσίας τοῦ θεοῦ, εἶτα μετὰ τὰς καθολικὰς εὐεργεσίας αὐτοῦ ἐπὶ τὰς ἰδικὰς. 3.2 Οὐδενὶ ἔρημος ἐστὶν ὁ θεός, «ἀνατέλλων τὸν ἥλιον ἐπὶ πονηροὺς καὶ ἀγαθοὺς»· οὐδενὶ κεχερσωμένη γῆ ἐστὶ, «βρέχων ἐπὶ δικαίους καὶ ἀδίκους». Πῶς ἔρημος, ἀνατέλλων ἡμέραν καὶ νύκτα εἰς ἀνάπαυσιν ποιῶν; πῶς ἔρημος τὴν γῆν ποιῶν καρποφορεῖν; πῶς ἔρημος ἕκαστον οἰκονομῶν κατὰ τὴν ψυχὴν, ἵνα λογικὸς ᾖ, ἵνα ἐπιστήμην ἀναλαμβάνη, ἵνα γυμνάζεται τὸ συνετὸν αὐτοῦ, κατὰ τὸ σῶμα, ἵνα ἔχη ἐρρωμένα «τὰ αἰσθητήρια»; Ἔστιν οὖν οὐδενὶ ἔρημος ὡς πρὸς τὸν καθόλου λόγον ὁ θεός, ὡς δὲ πρὸς τὸν ἰδικὸν ἔρχομαι ἐπὶ τὰ τοῦ Ἰσραὴλ πράγματα καὶ λέγω· οὔτε ἔρημος οὔτε γῆ κεχερσωμένη ἦν, ὅτε ἐν Αἰγύπτῳ ἐποίει τὰ σημεῖα καὶ τὰ τέρατα τῷ λαῷ, εἰ δέ τις καιρὸς γέγονεν ὅτε ἐγκατελείφθησαν, οἶονεὶ ἔρημος αὐτοῖς, οὐκ ἔρημος ὦν αὐτός, ἐγένετο. Ὅτε μέντοι ἦν τῷ Ἰσραὴλ οὐκ ἔρημος οὐδὲ γῆ κεχερσωμένη, τοῖς ἔθνεσι κατὰ τὸν ἰδικὸν λόγον ἔρημος καὶ γῆ κεχερσωμένη ἦν· ὅτε δὲ ἀπεστράφη τὸν Ἰσραὴλ καὶ γέγονε τῷ Ἰσραὴλ ἐκείνῳ ἔρημος καὶ γῆ κεχερσωμένη, τότε ἐξεχύθη ἡ χάρις ἐπὶ τὰ ἔθνη, καὶ γέγονε νῦν ἡμῖν Χριστὸς Ἰησοῦς οὐκ ἔρημος ἀλλὰ πλήρης, καὶ οὐ γῆ κεχερσωμένη ἀλλὰ καρποφοροῦσα· «Πολλὰ» γὰρ «τὰ τέκνα τῆς ἐρήμου μᾶλλον ἢ τῆς ἐχούσης τὸν ἄνδρα.» Καὶ ἀπειλεῖ αὐτοῖς, οἷς οὐ γέγονεν ἔρημος οὐδὲ γῆ κεχερσωμένη, λέγων· ἐγὼ μὲν οὐ γέγονα ὑμῖν «ἔρημος» οὐδὲ «γῆ κεχερσωμένη», ὑμεῖς δὲ εἰρήκατε· «Οὐ κυριευθησὸ μεθὰ, οὐχ ἥξομεν πρὸς σε ἔτι.» Ἄρα εἰρήκασιν οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ ἀπονενοημένως κατὰ τὴν λέξιν· «Οὐ κυριευθησὸ μεθὰ» <...> 4.t Εἰς τὸ «καὶ εἶπεν κύριος πρὸς με ἐν ταῖς ἡμέραις Ἰωσίου» μέχρι τοῦ «ἐδικαίωσε τὴν ψυχὴν αὐτοῦ Ἰσραὴλ ἀπὸ τῆς ἀσυνθέτου Ἰούδα». Ὁμιλία δ'. 4.1 Αὐτὸ τὸ ῥητὸν τῆς ἀναγνωσθείσης λέξεως ἔχει τι ἀσαφές, ὅπερ πρότερον νοηθῆτω· καὶ μετὰ τοῦτο, ἔαν ὁ θεὸς διδῶ, εἰσόμεθα τὸ βούλημα αὐτοῦ τὸ μυστικόν. Οὐκοῦν θέλει ἡμᾶς εἰδέναι ἐν τούτοις ὅτι, ὡς ἐν ταῖς Βασιλείαις γέγραπται, διηρέθη ὁ λαὸς ἐν τοῖς χρόνοις Ῥοβοὰμ εἰς τὴν ὑπὸ Ἱεροβοὰμ βασιλείαν τῶν δέκα φυλῶν καὶ εἰς τὴν ὑπὸ Ῥοβοὰμ δύο φυλῶν· καὶ ἐκλήθησαν οἱ μὲν ὑπὸ τῷ Ἱεροβοὰμ Ἰσραὴλ, Ἰούδα δὲ οἱ ὑπὸ τῷ Ῥοβοὰμ. Καὶ ἔμεινε αὕτη ἡ διαίρεσις τοῦ λαοῦ, ὅσον κατὰ τὴν ἱστορίαν, μέχρι τοῦ δεῦρο· οὐκ οἶδαμεν γὰρ ἱστορίαν συναγαγοῦσαν τὸν Ἰσραὴλ καὶ Ἰούδα «ἐπὶ τὸ αὐτό». Ἥμαρτεν οὖν πρῶτον Ἰσραὴλ πλείονα, ὁ ὑπὸ τῷ Ἱεροβοὰμ καὶ τοῖς διαδόχοις αὐτοῦ, καὶ τοσαῦτα ἡμαρτε παρὰ τὸν Ἰούδα ὥστε αὐτοὺς καταδικασθῆναι ὑπὸ τῆς προνοίας γενέσθαι αἰχμαλώτους «εἰς Ἀσσυρίους», ὡς λέγει ἡ γραφή, «μέχρι τῆς σήμερον». Μετὰ τοῦτο ἡμαρτον καὶ οἱ υἱοὶ Ἰούδα καὶ κατεδικάσθησαν αἰχμαλῶτοι εἰς

Βαβυλώνα, οὐχὶ μέχρι τῆς σήμερον ὡς ὁ Ἰσραήλ, ἀλλὰ ἐπὶ «ἑβδομήκοντα ἔτη», περὶ ὧν ὁ Ἱερεμίας προεφήτευσεν, ὧν ἐμνήσθη καὶ ὁ Δανιήλ. Εἰ νοοῦμεν ταῦτα ὡς πρὸς τὸν λαὸν ἐκεῖνον τὸν τότε, ἴδε τὰς λέξεις τοῦ προφήτου, εἰ μὴ τοιοῦτό τι δηλοῦσι· κατηγορεῖ γὰρ τῶν ἀμαρτιῶν τοῦ Ἰσραήλ ὡς λόγος, καὶ φησιν ὅτι τοσοῦτων ἀμαρτημάτων γεγενημένων τῷ Ἰσραήλ, ἀκούσασα ἡ Ἰούδα συναγωγὴ τὰ ἐκείνων πταίσματα καὶ τίνα τρόπον πεποίηκα αὐτοὺς γενέσθαι ἐν αἰχμαλωσίᾳ, οὐκ ἐπαιδεύθη, ἀλλὰ προσέθηκε ταῖς ἀμαρτίαις, ὥστε διὰ τὴν προσθήκην τῶν ἀμαρτημάτων συγκρινομένων τοῖς ἀμαρτήμασι τοῦ Ἰσραήλ δικαιοσύνην εὐρῆσθαι ἐν τῷ Ἰσραήλ παρὰ τὸν Ἰούδαν. Εἶτα ἐπὶ τούτοις κελεύεται ὁ προφήτης προφητεῦσαι, ὡς χείρονος γενομένου τοῦ Ἰούδα παρὰ τὸν Ἰσραήλ, ἵνα μετὰ τὰ ἀμαρτήματα ἐπιστρέψῃ. Μετὰ τὴν προφητείαν οὖν τὴν πρὸς Ἰσραήλ κελεύουσιν ἐπιστρέψαι αὐτὸν προφητεῦει ὁ προφήτης, ὅτι μέλλουσιν ἅμα γίνεσθαι Ἰσραήλ καὶ Ἰούδας καὶ γίνεσθαι ποτε μίαν ἀμφοτέρων βασιλείαν. Ὡς δὴ μέλει τῶν ἀναγνωσμάτων, λαβέτω τὰ ῥήματα τῆς ὅλης σήμερον ἀναγνώσεως καὶ τότε ὄψεται τὰ νοήματα δεδηλωσθαι. «Καὶ εἶπε κύριος πρὸς με ἐν ταῖς ἡμέραις Ἰωσίου τοῦ βασιλέως· εἶδες ἃ ἐποίησάν μοι ἡ κατοικία τοῦ Ἰσραήλ», οὐκ Ἰούδα, ἀλλὰ «τοῦ Ἰσραήλ» πρῶτον,» ἐπορεύθη ἐπὶ πᾶν ὄρος ὑψηλὸν καὶ ὑποκάτω παντὸς ξύλου ἀλσώδους καὶ ἐπόρνευσεν <ἐκεῖ>. Καὶ εἶπα μετὰ τὸ πορνεῦσαι αὐτὴν πάντα ταῦτα· ἀνάστρεψον πρὸς με· <καὶ οὐκ ἀνέστρεψε>. Καὶ εἶδεν τὴν ἀσυνθεσίαν αὐτῆς» τῆς Ἰσραήλ συναγωγῆς «ἡ ἀσύνθετος Ἰούδα. Καὶ εἶδον» οἱ ἀπὸ Ἰούδα, «διότι περὶ πάντων ὧν κατελείφθη ἐν οἷς ἐμοιχᾶτο ἡ κατοικία τοῦ Ἰσραήλ, καὶ ἐξαπέστειλα αὐτὴν καὶ ἔδωκα αὐτῇ βιβλίον ἀποστασίου»· δέον παιδευθῆναι τὸν Ἰούδαν· ἐξαπέστειλα γὰρ τὸν Ἰσραήλ, τὴν συναγωγὴν Ἰσραήλ, ἐξέβαλον αὐτοὺς εἰς Ἀσσυρίους «καὶ ἔδωκα αὐτῇ βιβλίον ἀποστασίου εἰς τὰς χεῖρας αὐτῆς»– «καὶ οὐκ ἐφοβήθη ἡ ἀσύνθετος Ἰούδα»· μετὰ τὸσαῦτα δὲ ἃ ἐποίησε τῷ Ἰσραήλ, ἐξαποστείλας αὐτόν, δούς βιβλίον ἀποστασίου, δέον παιδευθῆναι τὴν Ἰούδα συναγωγὴν ἐξ ὧν πεπόνθησαν ἐκεῖνοι, οἱ δὲ οὐ μόνον οὐκ ἐπαιδεύθησαν, ἀλλὰ προσέθηκαν τοῖς ἀμαρτήμασιν, ὥστε τὰ ἀμαρτήματα τῆς Ἰσραήλ συναγωγῆς συγκρίσει τῶν ἀμαρτημάτων τῆς συναγωγῆς τοῦ Ἰούδα δικαιοσύνην εἶναι δοκεῖν, «καὶ ἔδωκα αὐτῇ βιβλίον ἀποστασίου εἰς τὰς χεῖρας αὐτῆς· καὶ οὐκ ἐφοβήθη ἡ ἀσύνθετος Ἰούδα» ἢ ἀδελφὴ αὐτῆς «καὶ ἐπορεύθη καὶ ἐπόρνευσε καὶ αὐτή, καὶ ἐγένετο αὐτῆς εἰς οὐδὲν ἢ πορνεία, καὶ ἐμοίχευσε τὸ ξύλον καὶ τὸν λίθον. Καὶ ἐν πᾶσι τούτοις οὐκ ἐπεστράφη πρὸς με ἡ ἀσύνθετος Ἰούδα ἐξ ὅλης τῆς καρδίας αὐτῆς, ἀλλ' ἐπὶ ψεύδει» ἐπέστρεψε πρὸς με· οὐκ ἠδέσθη με ἐξ ὧν πεποίηκα τῷ Ἰσραήλ, ἵνα τελείως ἐπιστρέψῃ, ἀλλὰ δέον αὐτὴν ἐπιστρέφειν ἐν ἀληθείᾳ, ἢ δὲ ἐπὶ ψεύδει ἐπέστρεψε· «καὶ ἐν πᾶσι τούτοις οὐκ ἐπέστρεψε πρὸς με ἡ ἀσύνθετος Ἰούδα ἐξ ὅλης τῆς καρδίας αὐτῆς ἀλλ' ἐπὶ ψεύδει. Καὶ εἶπεν κύριος πρὸς με· ἐδικαίωσε τὴν ψυχὴν αὐτῆς Ἰσραήλ ἀπὸ τῆς ἀσυνθέτου τοῦ Ἰούδα», –τὰ ἀμαρτήματα τοῦ Ἰσραήλ συγκρινόμενα τοῖς πταίσμασιν Ἰούδα γέγονε δικαίωσις τῆς ψυχῆς 4.2 <τῆς> Ἰσραήλ συναγωγῆς· –»πορεύου» οὖν «καὶ ἀνάγνωθι τοὺς λόγους τούτους πρὸς βορρᾶν». Εἰ νενόηται τὸ ῥητόν, ἴδωμεν τί βούλεται ἐν τούτοις δηλοῦσθαι. Ἡ κλῆσις τῶν ἐθνῶν ἀρχὴν ἔσχεν ἐκ τοῦ παραπτώματος τοῦ Ἰσραήλ, καὶ λέγουσιν οἱ ἀπόστολοι κηρύξαντες ταῖς τῶν Ἰουδαίων συναγωγαῖς ὅτι «ὕμῖν ἦν ἐξαπεσταλμένος ὁ λόγος τῆς σωτηρίας· ἐπειδὴ δὲ ἀναξίους κρίνετε ἑαυτοὺς, ἴδου στρεφόμεθα εἰς τὰ ἔθνη», καὶ ὁ ἀπόστολος περὶ τούτων εἰδὼς ἃ οἶδε λέγει· «Τῷ αὐτῶν παραπτώματι ἡ σωτηρία τοῖς ἔθνεσιν, εἰς τὸ παραζηλώσαι αὐτούς.» Οὐκοῦν αἱ πολλαὶ ἀμαρτίαι ἐκείνου τοῦ λαοῦ πεποιήκασιν αὐτὸν ἐγκαταλειφθῆναι καὶ ἡμᾶς ἤκειν ἐπὶ τὴν «ἐλπίδα τῆς σωτηρίας», «τοὺς ξένους τῶν διαθηκῶν, τοὺς ἄλλοτρίους τῶν ἐπαγγελιῶν»· πόθεν γὰρ ἐμοὶ τῷ ὀπουποτοῦν γενομένῳ ξένῳ τῆς λεγομένης ἀγίας γῆς, νῦν περὶ τῶν ἐπαγγελιῶν διαλέγεσθαι τοῦ

θεοῦ, καὶ πιστεύειν εἰς τὸν θεὸν τῶν πατριαρχῶν Ἀβραὰμ καὶ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακώβ, καὶ Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν προκεκηρυγμένον ὑπὸ τῶν προφητῶν χάριτι θεοῦ παραδέχεσθαι; Εἰ νοεῖς τοὺς δύο τούτους λαούς, τὸν ἀπὸ τοῦ Ἰσραὴλ καὶ τὸν ἀπὸ τῶν ἔθνων, ἴδε μοι τὴν μετοικίαν τοῦ Ἰσραὴλ καὶ ἐπὶ τοῦ λαοῦ ἐκείνου τοῦ Ἰσραὴλ, καὶ περὶ ἐκείνου νόει μοι γεγράφθαι· «Ἐξαπέσταλκα αὐτὴν καὶ ἔδωκα αὐτῇ βιβλίον ἀποστασίου»· ἔξαπέστειλε γὰρ τὸν λαὸν ἐκείνον ὁ θεὸς καὶ ἔδωκεν αὐτῷ βιβλίον ἀποστασίου, ὅπερ τοιοῦτόν ἐστιν ἐπὶ τῶν γεγαμηκότων· ἐὰν δυσάρεστος ἦ ἡ γυνὴ τῷ ἀνδρὶ, λέγει ὁ Μωσέως νόμος, «βιβλίον ἀποστασίου» ἀπὸ τοῦ ἀνδρὸς ἐγίνετο καὶ ἔξαπεστέλλετο ἡ γυνή, καὶ ἐξῆν τῷ ἀποστείλαντι τὴν προτέραν γυναῖκα διὰ τὸ δοκεῖν ἡσχη μονηκέναι γαμεῖν ἑτέραν γυναῖκα· οὕτως τῷ λόγῳ ἴδε ἐκείνους λαμβάνοντας βιβλίον ἀποστασίου, καὶ ἐπεὶ ἔλαβον τὸ βιβλίον τοῦ ἀποστασίου, διὰ τοῦτο ἐγκατελείφθησαν πάντῃ. Ποῦ γὰρ προφητῆται ἔτι παρ' αὐτοῖς; ποῦ σημεῖα ἔτι παρ' αὐτοῖς; ποῦ ἐπιφάνεια θεοῦ; ποῦ ἡ λατρεία, ὁ ναός, αἱ θυσίαι; Ἐξεβλήθησαν ἀπὸ τοῦ τόπου ἑαυτῶν. Ἔδωκεν οὖν τῷ Ἰσραὴλ «βιβλίον ἀποστασίου», εἶτα ἡμεῖς Ἰούδα-Ἰούδας δὲ διὰ τὸν σωτήρα ἐξ Ἰούδα φυλῆς ἀνατείλαντα· «πρόδηλον γὰρ ὅτι ἐξ Ἰούδα ἀνατέταλκεν ὁ κύριος ἡμῶν»-ἐπεστρέψαμεν πρὸς κύριον, καὶ τὰ τελευταῖα ἡμῶν, ἅπερ εἶθε μὴ ἦδη εἶη, παραπλήσια ἔοικε γίνεσθαι τοῖς ἐκείνων τελευταίοις, εἰ μὴ ἄρα 4.3 καὶ χεῖρονα. Ὅτι γὰρ τοιαῦτα καὶ τὰ καθ' ἡμᾶς «ἐπὶ συντελείᾳ τοῦ αἰῶνος» τούτου ἔσται, δῆλον ἀπὸ τῶν ἐν τῷ εὐαγγελίῳ ὑπὸ τοῦ σωτήρος εἰρημένων, ἐν οἷς φησιν· «Διὰ τὸ πληθυνθῆναι τὴν ἀνομίαν ψυγήσεται ἡ ἀγάπη τῶν πολλῶν, ὁ δὲ ὑπομείνας εἰς τέλος, οὕτως σωθήσεται», καὶ· «Ποιήσει σημεῖα καὶ τέρατα ὁ ἐλευσόμενος, ὥστε ἀποπλανᾶσθαι, εἰ δυνατόν, καὶ τοὺς ἐκλεκτούς»· καὶ τοιαῦτά ἐστι τὰ καθ' ἡμᾶς ὥστε τὸν σωτήρα λέγειν περὶ τῆς ἑαυτοῦ ἐπιδημίας, ὡς ἐκ τῶν τοσοῦτων ἐκκλησιῶν πιστοῦ ταχέως μὴ εὐρισκομένου· «Πλὴν ἐλθὼν ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἄρα εὐρήσει τὴν πίστιν ἐπὶ τῆς γῆς;» Καὶ ἀληθῶς ἐὰν κρίνωμεν τὰ πράγματα ἀληθεία καὶ μὴ ὄχλοις, καὶ κρίνωμεν τὰ πράγματα προαιρέσει καὶ μὴ τῷ βλέπειν πολλοὺς συναγομένους, ὁψόμεθα νῦν ὡς οὐκ ἐσμὲν πιστοί· ἀλλὰ τότε ἦσαν πιστοί, ὅτε τὰ μαρτύρια τὰ γενναῖα ἐγίνοντο, ὅτε ἀπὸ τῶν κοιμητηρίων προπέμψαντες τοὺς μάρτυρας ἠρχόμεθα ἐπὶ τὰς συναγωγάς, καὶ ὅλη ἡ ἐκκλησία μὴ θλιβομένη παρεγίνετο, καὶ οἱ κατηχούμενοι ἐπὶ τοῖς μαρτυρίοις κατηχοῦντο καὶ ἐπὶ τοῖς θανάτοις τῶν ὁμολογούντων τὴν ἀλήθειαν «μέχρι θανάτου», «μὴ πτω ρόμενοι» μὴδὲ ταρασσόμενοι «ἐπὶ τὸν ζῶντα θεόν». Τότε οἶδαμεν καὶ σημεῖα ἑωρακότας παράδοξα καὶ τεράστια, τότε ἦσαν πιστοὶ ὀλίγοι μὲν πιστοὶ δὲ ἀληθῶς, «τὴν στενὴν καὶ τεθλιμμένην» ὀδεύοντες «ὁδὸν τὴν ἀπάγουσαν εἰς τὴν ζωὴν», νῦν δὲ ὅτε γεγόναμεν πολλοί, ἐπεὶ οὐ δυνατόν εἶναι πολλοὺς ἐκλεκτούς, -οὐ γὰρ ψεύδεται ὁ εἰπὼν Ἰησοῦς· «Πολλοὶ οἱ κλητοί, ὀλίγοι δὲ ἐκλεκτοί», - ἐκ [γὰρ] τοῦ πλήθους τῶν ἐπαγγελλομένων θεοσεβείαν σφόδρα εἰσὶν ὀλίγοι οἱ καταντῶντες ἐπὶ τὴν ἐκλογὴν τοῦ θεοῦ καὶ τὴν μακαριότητα. 4.4 Ἐὰν οὖν λέγῃ ὡς πρῶτον ἔξαπέστειλα διὰ τὰ ἁμαρτήματα τὸν Ἰσραὴλ καὶ ἔξαπέστειλα εἰς μετοικίαν αὐτόν, ὁ δὲ Ἰούδας ἀκούων τὰ γενόμενα τῷ Ἰσραὴλ οὐκ ἐπέστρεψε, λέγει περὶ τῶν ἡμετέρων ἁμαρτημάτων. Ὅτε ἀναγινώσκον τὰ τῷ Ἰσραὴλ συμβεβηκότα καὶ τὰ πταισμάτα <τὰ> περὶ ἐκείνον τὸν λαόν, δέον ἡμᾶς φοβεῖσθαι καὶ λέγειν· «Εἰ τῶν κατὰ φύσιν κλάδων οὐκ ἐφείσατο, πόσω πλέον οὐδὲ ἡμῶν φείσεται»· εἰ ἐκείνους τοὺς ἀρχοῦντας εἶναι «καλλιέλαιον», τοὺς ἐρριζωμένους εἰς «τὴν ῥίζαν» τῶν πατριαρχῶν Ἀβραὰμ καὶ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακώβ μὴ φεισάμενος ὁ χρηστὸς ἅμα καὶ φιλόανθρωπος θεὸς ἐξέκοψε, «πόσω πλέον ἡμῶν οὐ φείσεται». «Ἴδε» γὰρ «χρηστότητα καὶ ἀποτομίαν θεοῦ». Οὐ γὰρ χρηστὸς μὲν οὐκ ἀπότομος δέ, οὐδὲ ἀπότομος μὲν χρηστὸς δὲ οὐ· εἰ δὲ χρηστὸς μόνον ἦν, ἀπότομος δὲ μὴ ἦν, ἐπὶ πλεῖον ἂν κατεφρονήσαμεν τῆς χρηστότητος αὐτοῦ· εἰ ἀπότομος μὲν ἦν, χρηστὸς δὲ μὴ ἦν, τάχα ἂν καὶ ἀπέγνω μεν ἐπὶ ταῖς

ἀμαρτίαις ἡμῶν· νῦν δὲ ὡς θεός-χρήζομεν γὰρ οἱ ἄνθρωποι μετανοοῦντες τῆς χρηστότητος αὐτοῦ, ἐμμένοντες δὲ ταῖς ἀμαρτίαις τῆς ἀποτομίας-καὶ χρηστός ἐστὶ καὶ ἀπότομος ὁ θεός, καὶ λαλεῖ ἡμῖν διὰ τῶν προφητῶν καὶ λέγει· «Εἶδες ἃ ἐποίησάν μοι ἡ κατοικία τοῦ Ἰσραήλ», -τὸν Ἰσραήλ τὸν λαόν μοι νόει ἐκεῖνον, - «ἐπορεύθη ἐπὶ πᾶν ὄρος ὑψηλὸν καὶ ὑποκάτω παντὸς ξύλου κατασκίου». Ἐὰν ἴδῃς τὸν Φαρισαῖον εἰς τὸ ἱερὸν ἀναβαί νοντα ἀλαζονικῶς καὶ μὴ τύπτοντα ἑαυτοῦ τὸ στήθος μηδὲ κηδόμενον τῶν ἰδίων κακῶν, ἀλλὰ λέγοντα· «Εὐχαριστῶ σοι ὅτι οὐκ εἰμι ὡς οἱ λοιποὶ τῶν ἀνθρώπων, ἄρπαγες, ἄδικοι, μοιχοί, ἢ καὶ ὡς οὗτος ὁ τελώνης· νηστεύω δις τοῦ σαββάτου, ἀποδεκατῶ τὰ ὑπάρχοντά μου», ὅψει ὅτι ἀναβέβηκεν «ἐπὶ πᾶν ὄρος ὑψηλὸν» ψεκτῶς καὶ ἀγαπήσας μεγαλοφροσύνην καὶ «κατὰ τὴν ἀλαζονείαν καὶ κατὰ τὴν ὑπερηφανίαν». Ὅς δὲ ἀναβέβηκε καὶ «ἐπὶ πάντα βουνὸν ὑψηλὸν» καὶ γέγονεν «ὑποκάτω παντὸς ξύλου» οὐ καρπίμου, ἀλλ' «ἀλσώδους»· ἄλλο γὰρ τὸ ἀλσώδες ξύλον, ἄλλο τὸ καρποφόρον· εἰς ἄλση ὅταν φυτεύωσι ξύλα, φυτεύουσιν οὐ τὰ καρποφόρα, οὐ συκὴν οὐδὲ ἄμπελον, ἀλλὰ μόνον τέρψεως χάριν ἄκαρπα ξύλα. Τοιοῦτους εὐρήσεις τοὺς λόγους τῶν ἑτεροδόξων καὶ τὰ κάλλη τῶν πιθανοτήτων αὐτῶν οὐκ ἐπιστρεφόντων τοὺς ἀκούοντας. Ὅταν οὖν τοῖς τοιοῦτοις λόγοις τις ἑαυτὸν ἐπιδῶ, πεπόρευται «ὑποκάτω παντὸς ξύλου ἀλσώδους»· οὐκ εἴρηκε «παντὸς ξύλου» καὶ σεσιώπηκεν, οὐδὲ πάλιν προσέθηκε· παντὸς ξύλου τοῦ καρπίμου, ἀλλ' εἴρηκεν «ὑποκάτω παντὸς ξύλου ἀλσώδους». Διὰ τοῦτο νοήσεις τί δήποτε ὁ νομοθέτης λέγει· «Οὐ φυτεύσεις πᾶν ξύλον παρὰ τὸ θυσιαστήριον κυρίου τοῦ θεοῦ σου, καὶ οὐ ποιήσεις ἄλσος»· ἔχεις γὰρ καὶ τὸ ὄνομα τοῦ ἄλσους ἀπηγορευ μένον. 4.5 «Καὶ ἐπόρνενυσεν ἐκεῖ. Καὶ εἶπα μετὰ τὸ πορνεῦσαι αὐτὴν ταῦτα πάντα· πρὸς με ἀνάστρεψον· καὶ οὐκ ἀνέσ τρεψεν, καὶ εἶδεν τὴν ἀσυνθεσίαν αὐτῆς ἢ ἀσύνθετος Ἰούδα.» Δελοιδορήμεθα καὶ ἡμεῖς, λέγω οἱ ἀμαρτάνοντες καὶ μὴ τηροῦντες τὰς συνθήκας τοῦ θεοῦ μηδὲ βλέποντες ὅτι ἀπολωλέκασιν ἐκεῖνοι τὴν διαθήκην εὐγενεῖς ὄντες, ἐξ Ἀβραάμ ὄντες, ἐπαγγελίαν λαβόντες. Δέον οὖν ἡμᾶς λογίζεσθαι ὅτι, <εἰ> ἐκπεπτώκασιν ἐκεῖνοι τῶν εὐλογιῶν καὶ τῶν ἐπαγγελιῶν καὶ οὐδὲν ὤνησεν αὐτοὺς τὸ εἶναι ἀπὸ τῶν πατέρων, πόσω πλέον ἡμεῖς ἀμαρτάνοντες ἐγκαταλειφθὴ σόμεθα. «Εἰ ἦτε τέκνα τοῦ Ἀβραάμ, τὰ ἔργα τοῦ Ἀβραάμ ἂν ἐποιεῖτε» λέγει αὐτοῖς ὁ σωτὴρ, καὶ πάλιν ὁ Ἰωάννης· «Μὴ ἄρξησθε λέγειν ἐν ἑαυτοῖς, ὅτι πατέρα ἔχομεν τὸν Ἀβραάμ· λέγω γὰρ ὑμῖν ὅτι δύναται ὁ θεὸς ἐκ τῶν λίθων τούτων ἐγεῖραι τέκνα τῷ Ἀβραάμ· λίθους αἰνίσσόμενος ἡμᾶς τοὺς «λιθίνην» ἔχοντας «τὴν καρδίαν» καὶ ἐσκληρυμένους πρὸς τὴν ἀλήθειαν, καὶ ἀληθῶς ὁ δυνατὸς θεὸς ἤγειρε τέκνα τῷ Ἀβραάμ ἀπὸ τῶν λίθων, ἐὰν «μείνωμεν ἐν τῇ τεκνογονίᾳ» καὶ τηρήσωμεν «τὸ πνεῦμα τῆς υἰοθεσίας». «Εἶδεν» οὖν «τὴν ἀσυνθεσίαν αὐτῆς» τῆς κατοικίας τοῦ Ἰσραήλ «ἢ ἀσύνθετος Ἰούδα», ἢ μὴ τηρήσασα τὰς συνθήκας τὰς πρὸς τὸν θεόν, «καὶ εἶδεν διότι περὶ πάντων, ὧν κατελείφθη» ἐκείνη-ταῦτα γὰρ πάντα ἡμεῖς βλέπομεν ὁ Ἰούδας, <ἐὰν> ἀναγινώσκωμεν τὴν γραφὴν-» ὅτι περὶ πάντων ὧν κατελείφθη ἡ κατοικία τοῦ Ἰσραήλ, ἐν οἷς ἐμοιχᾶτο ἐξαπέστειλεν αὐτὴν ὁ θεὸς καὶ ἔδωκεν αὐτῇ βιβλίον ἀποστασίου». Καὶ δέον ἡμᾶς παιδευθῆναι ἐξ ὧν ἐκεῖνοις ἐποίησε κρίνας αὐτοὺς κατὰ τὰ ἀμαρτήματα, ἐγκαταλιπὼν καὶ παραδοὺς εἰς αἰχμαλωσίαν καὶ παραδοὺς εἰς φόνον καὶ παραδοὺς τοῖς πολεμίοις· δέον ἐκ τούτων ἡμᾶς ἐπιστρέψαι καὶ ἕκαστον ἡμῶν λογίσασθαι ὅτι «εἰ ὁ θεὸς τῶν κατὰ φύσιν κλάδων οὐκ ἐφείσατο, πόσω πλέον ἡμῶν οὐ φείσεται», εἰ τοὺς ἀπὸ τῶν πατέρων οὕτως ἐξέωσε γενομένους ἀμαρτωλοὺς, τί ἡμεῖς οἱ ἀπὸ τῶν ἐθνῶν κληθέντες πεισόμεθα, ἡμεῖς οὐδὲν τούτων ἐλογισάμεθα, κληθέντες ἵνα παραζηλώσῃ ἐκεῖνος ὁ λαὸς ὁρῶν τὸν δοῦλον τετιμημένον, βλέπων τὸν ἀγενῆ προσεληλυθότα. Εἰ ἤδη τοσαῦτα ἐκεῖνοι πεπόνθασι, πόσω πλέον, ἐὰν ἀμαρτάνωμεν, ἡμεῖς ἐγκαταλειφθησόμεθα; «Ἐν οἷς ἐμοιχᾶτο ἡ κατοικία τοῦ Ἰσραήλ, ἐξαπέστειλα αὐτὴν καὶ ἔδωκα αὐτῇ βιβλίον ἀποστασίου εἰς τὰς

χειρας αὐτῆς· καὶ οὐκ ἐφοβήθη ἡ ἀσύνθετος Ἰούδα» ἃ πεποίηκα τῇ κατοικίᾳ τοῦ Ἰσραὴλ ὅτι «ἐξαπέστειλα αὐτὴν καὶ ἔδωκα αὐτῇ βιβλίον ἀποστασίου», «οὐκ ἐφοβήθη» ἐκ τῶν ἐκείνοις γεγενημένων. Εἰσήλθε τις εἰς οἰκίαν οἴκο δεσπότη, νεώνητός ἐστι, πυνθάνεται τίνα τῶν προτέρων οἰκετῶν ἐτίμησε καὶ διὰ τί, τίνα ἠτίμασε τῶν οἰκετῶν καὶ διὰ τί· κατανοήσας, εἰ βούλεται εἶναι ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ οἰκοδεσπότη, φυλάσσεται τούτοις περιπεσεῖν, ἃ πεποιή κασιν οἱ πρότεροι δοῦλοι καὶ ἡμαρτηκότες καὶ ἐκβεβλημέ νοι καὶ κολάσει παραδεδομένοι, εἶτα μαθῶν τίνα πεποιή κασιν οἱ πρότεροι δοῦλοι καὶ εὐδοκιμηκότες, καὶ ἐπὶ ποτα ποῖς ἐλευθερίας τετυχήκασι, ζηλοῖ ἐκείνους. Καὶ ἡμεῖς δὲ οὐκ ἤμεν δοῦλοι τοῦ θεοῦ, ἀλλὰ εἰδώλων καὶ δαιμόνων, ἔθνηκοί, ἐχθῆς καὶ πρώην προσεληλύθαμεν τῷ θεῷ, ἀνα γινώσκωμεν τὴν γραφήν, ἴδωμεν τις ἐδικαιώθη, τίς κατε δικάσθη, μιμησώμεθα τοὺς δικαιωθέντας, φυλασσώμεθα περιπεσεῖν τούτοις, οἷς περιπεπτώκασιν οἱ αἰχμαλω τευθέντες, οἱ ἐκβληθέντες ἀπὸ τοῦ θεοῦ. 4.6 «Καὶ οὐκ ἐφοβήθη ἡ ἀσύνθετος Ἰούδα, καὶ ἐπορεύθη καὶ ἐπόρνευσεν καὶ αὐτῆ»–πρότερον πορνεύσαντος τοῦ Ἰσραὴλ πεπόρνευκεν ὕστερον καὶ Ἰούδας–»καὶ ἐγένετο εἰς οὐδὲν ἡ πορνεία αὐτῆς, καὶ ἐμοίχευσε τὸ ξύλον καὶ τὸν λίθον». Ὅταν ἀμαρτάνωμεν, οὐδὲν ἄλλο ποιούμεν ἢ λιθοκάρδιοι γινόμενοι μοιχεύομεν «τὸν λίθον»· ὅταν ἀμαρτάνωμεν καὶ πορνεύωμεν «ὑποκάτω παντὸς ξύλου ἀλσώδους», καὶ ἡμεῖς μοιχεύομεν «τὸ ξύλον». «Καὶ οὐκ ἐπεστράφη πρὸς με ἡ ἀσύνθετος Ἰούδα ἐξ ὅλης τῆς καρδίας αὐτῆς ἀλλ' ἐπὶ ψεύδει.» Εἰ ἐπεστρέψα μεν πρὸς τὸν θεόν, ἐλλιπῶς δέ, ἐγκαλούμεθα ὡς οὐκ «ἐξ ὅλης τῆς καρδίας» ἐπιστρέψαντες. Διὸ «οὐκ <ἐπεστράφη πρὸς με ἡ ἀσύνθετος Ἰούδα ἐξ ὅλης τῆς καρδίας αὐτῆς>· οὐκ» εἶπεν· καὶ οὐκ ἐπέστρεψεν ἡ ἀσύνθετος Ἰούδα, καὶ ἔστη, ἀλλά· «καὶ οὐκ ἐπεστράφη πρὸς με ἡ ἀσύνθετος Ἰούδα ἐξ ὅλης τῆς καρδίας αὐτῆς, ἀλλ' ἐπὶ ψεύδει» ἐπέ στρεψεν. Ἡ οὖν ἀληθῶς ἐπιστροφή ἐστὶν ἀναγνῶναι τὰ «παλαιά», εἰδέναι τοὺς δικαιωθέντας, μιμῆσασθαι αὐτούς, ἀναγνῶ ναι ἐκεῖνα, ἰδεῖν τοὺς μεμφθέντας, φυλάξασθαι περιπεσεῖν ταῖς μέμψεσιν ἐκεῖναις, ἀναγνῶ ναι τὰ βιβλία τῆς καινῆς διαθήκης, τῶν ἀποστόλων τοὺς λόγους, μετὰ τὸ ἀναγνῶ ναι γράψαι ταῦτα πάντα εἰς τὴν καρδίαν, βιώσαι κατ' αὐτά, ἵνα μὴ καὶ ἡμῖν δοθῇ «βιβλίον ἀποστασίου», ἀλλὰ δυνηθῶμεν ἥκειν ἐπὶ τὴν κληρονομίαν τὴν ἀγίαν, <καὶ> μετὰ τοῦ πληρώματος τῶν ἐθνῶν σωθέντος δυνηθῇ τότε ὁ Ἰσραὴλ εἰσελθεῖν· «ἐὰν γὰρ τὸ πλήρωμα τῶν ἐθνῶν εἰσέλ θη, τότε πᾶς Ἰσραὴλ σωθήσεται», «καὶ γενήσονται μία ποίμνη, εἷς ποιμὴν» διδάσκων δοξάζειν τὸν παντοκρά τορα θεὸν ἐν αὐτῷ τῷ Χριστῷ Ἰησοῦ, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κρά τος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν. 5.t Εἰς τὸ «ἐπιστρέφητε, υἱοί, ἐπιστρέφοντες, καὶ ἰάσομαι τὰ συντρίμματα ὑμῶν» μέχρι τοῦ «περιζώσασθε σάκκους ἐπὶ τούτοις». Ὁμιλία ε'. 5.1 Σαφῶς μὲν ἐν ταῖς τῶν ἀποστόλων γέγραπται Πράξε σιν, ὅτι οἱ ἀπόστολοι εἰσήεσαν πρῶτον εἰς τὴν τῶν Ἰου δαίων συναγωγὴν καταγγέλλοντες αὐτοῖς, ὡς συγγενέσι διὰ τὸν Ἀβραάμ καὶ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακώβ, τῶν γεγραμμένωντὰ περι τῆς παρουσίας Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ὅτε δὲ ἐκείνων τὰ λεγόμενα μὴ δεχομένων ἔδει ἐτέρους εἶναι τοὺς ἀκροατὰς τῶν λεγομένων, τότε ἀπολογησάμενοι ἐκείνοις κατελίμπα νον αὐτούς· γέγραπται γὰρ ὅτι «ὑμῖν ἔδει καταγγεληθῆναι τὸν λόγον τοῦ θεοῦ· ἐπεὶ δὲ οὐκ ἀξίους κρίνετε ἑαυτοὺς, ἰδοὺ στρεφόμεθα εἰς τὰ ἔθνη»· τοῦτο δὲ σαφῶς εἰρημέ νον ἐν ταῖς Πράξεσι τῶν ἀποστόλων δυνάμει πολλαχοῦ καὶ τῶν προφητῶν λέλεκται· καὶ γὰρ προηγουμένως μὲν λαλεῖ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον διὰ τῶν προφητῶν τοῖς ἀπὸ τοῦ λαοῦ ἐκείνου, εἰ δὲ ποτε μετὰ τὸ πολλὰ εἰρηκέναι οὐκ ἠκούσθη, προφητεύει τὸν λόγον τὸν κηρυσσόμενον τοῖς ἔθνεσι. Τοῦτο δὲ καὶ ἐπὶ τῆς ἀρχῆς τοῦ σήμερον ἀναγνώσμα τος γεγένηται, ἐπειδήπερ πρὸ μὲν τοῦ αὐτοῦ τοῖς ἀπὸ τοῦ Ἰσραὴλ λέγεται τὸ «εἰ καὶ πατέρα με καλέσεις, καὶ ἀπ' ἐμοῦ οὐκ ἀποστραφήση· πλὴν ὡς ἀθετεῖ γυνὴ εἰς τὸν συνόντα αὐτῆ, οὕτως ἠθέτησεν εἰς ἐμὲ ὁ οἶκος Ἰσραὴλ, λέγει κύριος», καὶ ὅτε

προηγούμενως ταῦτα εἴρηται τὰ περὶ τοῦ Ἰσραὴλ καὶ ἤκουσαν οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ «ὅτι ἠδίκησαν ἐν ταῖς ὁδοῖς αὐτῶν καὶ ἐπελάθοντο θεοῦ ἀγίου αὐτῶν», ἐξῆς καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον μετατίθησι τὸν λόγον ἐφ' ἡμᾶς τοὺς ἀπὸ τῶν ἐθνῶν καὶ φησιν· «Ἐπιστράφητε, υἱοί, ἐπιστρέφοντες, καὶ ἰάσομαι τὰ συντρίμματα ὑμῶν»· ἡμεῖς γὰρ ἔσμεν οἱ πεπληρωμένοι συντριμμάτων. Ἐκα στος εἶποι ἄν, εἰ καὶ νῦν κεκαθάρισται καὶ ἴαται ἀπὸ τῶν συντριμμάτων· «Ἦμεν γὰρ καὶ ἡμεῖς ἀπειθεῖς, ἀνόητοι, πλανώμενοι, δουλεύοντες ἐπιθυμίαις καὶ ἡδοναῖς πολλαῖς καὶ ποικίλαις, ἐν κακίᾳ καὶ φθόνῳ διάγοντες, στυγητοί, μισοῦντες ἀλλήλους· ὅτε δὲ ἡ χρηστότης καὶ ἡ φιланθρωπία ἐπεφάνη τοῦ σωτῆρος ἡμῶν θεοῦ, διὰ λου τροῦ παλιγγενεσίας ἐπέχεσε τὸν ἔλεον αὐτοῦ ἐφ' ἡμᾶς.» Καίτοιγε κάκεῖνο τὸ ἀποστολικὸν ἅπαξ μνησθεῖς σαφέστερον πειράσομαι παραστήσαι. Οὐ γὰρ εἶρηκεν· Ἦμεν γὰρ ποτε ἀνόητοι, ἀπειθεῖς· ἀλλὰ Παῦλος, ὁ ἀπόστολος, ὁ ἀπὸ τοῦ Ἰσραὴλ, ὁ «κατὰ τὴν ἐν νόμῳ δικαιοσύνην γενόμενος ἄμεμπτος» λέγει· «Ἦμεν γὰρ καὶ ἡμεῖς ποτε» οἱ ἀπὸ τοῦ Ἰσραὴλ «ἀπειθεῖς, ἀνόητοι», ἀλλ' οὐ μόνον οἱ ἀπὸ τῶν ἐθνῶν ἀνόητοι ἦσαν οὐδὲ μόνον οἱ ἀπὸ τῶν ἐθνῶν ἀπειθεῖς οὐδὲ μόνον ἐκεῖνοι ἀμαρτωλοί, καὶ ἡμεῖς δὲ οἱ τὸν νόμον δεδιδραγμένοι τοιοῦτοι ἐτυγχάνομεν πρὸ τῆς παρουσίας τοῦ Χριστοῦ. Λέγεται οὖν μετὰ τὰ εἰρημένα τῷ Ἰσραὴλ πρὸς ἡμᾶς τοὺς ἀπὸ τῶν ἐθνῶν· «Ἐπιστράφητε, υἱοί, ἐπιστρέψτε 5.2 φοντες, καὶ ἰάσομαι τὰ συντρίμματα ὑμῶν.» Ἄλλ' ἔρεῖ τις· ταῦτα εἴρηται πρὸς τὸν Ἰσραὴλ, σὺ δὲ αὐτὰ ἔλκεις ἐπὶ τοὺς ἀπὸ τῶν ἐθνῶν. Θέλομεν παραστήσαι ὅτι οὐ μετὰ πολλὰ, ἀλλ' εὐθύς, ὅπου βούλεται πρὸς τὸν Ἰσραὴλ λέγειν τὰ περὶ ἐπιστροφῆς, προστίθησι τὸ τοῦ Ἰσραὴλ ὄνομα. Ἐξῆς γοῦν λέγεται· «Ἐὰν ἐπιστραφῇ Ἰσραὴλ, λέγεικύριος, πρὸς με, καὶ ἐπιστραφήσεται, καὶ ἐὰν περιέλη τὰ βδελύγματα αὐτοῦ ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ, καὶ ἀπὸ τοῦ προσώπου μου εὐλαβηθῇ, καὶ ὁμότη· ζῆ κύριος, μετὰ ἀληθείας καὶ ἐν κρίσει καὶ ἐν δικαιοσύνῃ, καὶ εὐλογήσουσιν ἐν αὐτῷ ἔθνη»· τὰ πρῶτα τοίνυν εἴρηται πρὸς τοὺς ἀπὸ τῶν ἐθνῶν, εἶτ' «ἐπὶ τοῦ Ἰσραὴλ λέγεται» ἐπεὶ «ἐὰν τὸ πλήρωμα τῶν ἐθνῶν εἰσέλθῃ, τότε πᾶς Ἰσραὴλ σωθῆσεται», κατὰ τὰ εἰρημένα παρὰ τῷ ἀποστόλῳ ἐν τῇ πρὸς Ῥωμαίους ἐπιστολῇ. Πρόσχευ τίνα τρόπον ὁ μὲν θεὸς προτρέπει ἡμᾶς ἐπὶ στρέφοντας τελείως ἐπιστρέφειν, ἐπαγγελόμενος ὅτι ἐὰν «ἐπιστρέφοντες» ἐπιστρέψωμεν πρὸς αὐτόν, ἰάσεται ἡμῶν διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ «τὰ συντρίμματα»· ἡμεῖς δὲ ἀποκρινόμενοι, οἱ μὴ μέλλοντες μηδὲ βραδύνοντες περὶ τῆς σωτηρίας ὡς ἐκεῖνος ὁ Ἰσραὴλ, φαμέν· «Οἶδε ἡμεῖς ἐσόμεθά σοι.» Ὁ μὲν θεὸς εἶπεν· «Ἐπιστράφητε, υἱοί, ἐπιστρέφοντες, καὶ ἰάσομαι τὰ συντρίμματα ὑμῶν», οἱ δὲ ἀπὸ τῶν ἐθνῶν· «Δουλοὶ ἐσόμεθα ἡμεῖς», οὐ πρότερον ὄντες, «σοί», ἀλλὰ δαιμόνων ὄντες, ἀλλὰ δυνάμεων ἀντι κειμένων τυγχάνοντες· «ὅτε» γὰρ «διεμέριζεν ὁ ὕψιστος ἔθνη», ἐγενήθημεν ἡμεῖς οὐ «μερίς» σου οὐδὲ μετὰ τοῦ λαοῦ Ἰακώβ «σχοίνισμα κληρονομίας» σου, ἀλλὰ γεγονάμεν ἄλλων μερίδες· ὅμως δὲ ἡμεῖς οἱ γενόμενοι ἄλλων ποτὲ μερίδες, σοῦ εἰπόντος ἡμῖν «Ἐπιστράφητε, υἱοί, ἐπιστρέφοντες, καὶ ἰάσομαι τὰ συντρίμματα ὑμῶν» ἀπο κρινόμεθα· «Οἶδε ἡμεῖς» τοῦτο γὰρ περιεμένομεν, τὴν κλήσιν, μόνον. Οὐχ ὡς ἐκεῖνοι ἐκλήθησαν καὶ παρητήσαντο, οὕτω καὶ ἡμεῖς καλούμενοι παραιτούμεθα. Ἐχομεν γὰρ ἐν ταῖς τοῦ εὐαγγελίου παραβολαῖς, ὅτι τινῶν κεκλημένων προηγούμενως «ὁ μὲν τις ἔλεγε· γυναῖκα ἔγνημα, ἔχε με παρητημένον, ὁ δὲ τις· ζεύγη βοῶν ἠγόρασα πέντε, πορεύομαι δοκιμάσαι αὐτά, ἔχε με παρητημένον». Οὐχ οὕτως οὖν ἡμεῖς, οἱ ἀπὸ τῶν ἐθνῶν, ἐκλήθημεν καὶ παραιτούμεθα· διὰ τί; περὶ ποῖον ἀγρόν ἵνα καταγενώμεθα; περὶ ποῖαν γυναῖκα σοφήν; ἀλλὰ περὶ τί ἄλλο ἀσχοληθῶμεν; Εἶρηκεν οὖν ὁ θεὸς ἡμῖν· «Ἐπιστράφητε, υἱοί, ἐπιστρέψτε φοντες, καὶ ἰάσομαι τὰ συντρίμματα ὑμῶν»· καὶ βλέποντες ἑαυτῶν τὰ συντρίμματα καὶ περὶ τῆς ἰάσεως ἐπαγελίαν, εὐθέως ἡμεῖς ἀποκρινόμεθα καὶ λέγομεν· «Ἰδοὺ ἡμεῖς ἐσόμεθά σοι, ὅτι σὺ κύριος ὁ θεὸς ἡμῶν.» Ἐπακούσαντες οὖν καὶ εἰπόντες· «ἐσόμεθά σοι», μνημονεύω μεν, ὅτι ὑπεσχόμεθα

θεῶ, λέγοντες αὐτῷ τὸ «ἐσόμεθά σοι»· καὶ εἰπόντες αὐτῷ τὸ «ἐσόμεθά σοι» μηδενὸς ἄλλου γενώμεθα, μὴ πνεύματος ὀργῆς, μὴ πνεύματος λύπης, μὴ πνεύματος ἐπιθυμίας, μὴ τοῦ διαβόλου γενώμεθα, μὴ τῶν ἀγγέλων αὐτοῦ· ἀλλὰ κληθέντες καὶ εἰπόντες· «Ἴδου ἡμεῖς ἐσόμεθά σοι», δείξωμεν τοῖς ἔργοις, ὅτι ἐπαγγειλάμενοι γενέσθαι αὐτοῦ, οὐδενὶ ἄλλῳ ἢ αὐτῷ ἑαυτοὺς ἀνεθήκαμεν. Καὶ λέγομεν· «Ὅτι σὺ κύριος ὁ θεὸς ἡμῶν εἶ»· οὐδένα γὰρ θεὸν ἡμεῖς ὁμολογοῦμεν, οὐ τὴν κοιλίαν ὡς οἱ γαστρίμαργοι, «ὣν ὁ θεὸς ἡ κοιλία»· οὐ τὸ ἀργύριον ὡς οἱ φιλάργυροι, καὶ τὴν πλεονεξίαν, ἣτις ἐστὶν εἰδωλολατρία, οὐδὲ ἄλλο τι ἐκθεοῦμεν καὶ θεοποιοῦμεν, ὧν οἱ πολλοὶ θεοποιοῦσιν, ἀλλὰ ἡμῖν ὁ ἐπὶ πᾶσι θεός, ὁ «ἐπὶ πάντων», ὁ «διὰ πάντων», ὁ «ἐν πᾶσι» θεὸς ἐστίν, καὶ <ἐπεὶ> ἠρτήμεθα τῆς ἀγάπης τῆς πρὸς τὸν θεόν–ἡ γὰρ ἀγάπη κολλᾷ ἡμᾶς τῷ θεῷ–λέγομεν· «Ἴδου οἶδε ἡμεῖς ἐσόμεθά σοι, ὅτι σὺ κύριος ὁ θεὸς ἡμῶν.» 5.3

Εἶτα καταγνόντες τῶν προτέρων ἡμῶν κακῶν–ὅτε μεγάλα μὲν ἐνομίζομεν καὶ ὑψηλὰ τὰ εἶδωλα, προσεκυνοῦμεν καὶ θαυμαστὰ ἐνομίζομεν οἷς ἐλατρεύομεν, νυνὶ δὲ κατέγνωμεν ὅτι ἐκεῖνα πάντα ψευδῆ ἦν καὶ οὐδὲν ἐτύχχανεν – λέγομεν «ἐπιστρέφοντες»· «Ὅντως εἰς ψεῦδος ἦσαν οἱ βουνοί», καὶ ἡμεῖς καταγνόντες τῶν προτέρων ὑψηλῶν καὶ τῶν προτέρων θαυμασίων. Καὶ τάχα ἐὰν φιλοτεχνῶμεν, εὐρήσομεν τὴν διαφορὰν τῶν ἐν τοῖς ἔθνεσι βουνῶν καὶ ὀρέων, ἅτινα καταλιπόντες οἱ εἰπόντες· «Ἴδου οἶδε ἡμεῖς ἐσόμεθά σοι, ὅτι σὺ κύριος ὁ θεὸς ἡμῶν εἶ», κατηγοροῦσιν αὐτῶν ὡς ψευδῶν, καὶ τῶν βουνῶν καὶ τῶν ὀρέων. Τίς οὖν ἡ διαφορὰ τῶν ἐν τοῖς ἔθνεσιν ὀρέων καὶ βουνῶν, ὧν κατεγνωκότες λέγομεν· «Ὅντως εἰς ψεῦδος ἦσαν οἱ βουνοὶ καὶ ἡ δύναμις τῶν ὀρέων»; Τοῦτο λέγομεν ἡμεῖς καταγνόντες τῶν προτέρων. Τὰ προσκυνούμενα παρὰ τοῖς ἔθνεσι τὰ μὲν προσκυνεῖται ὡς θεοί, τὰ δὲ ὡς ἥρωες. Ὁμολογοῦσι γὰρ καὶ αὐτοὶ περὶ τινῶν, <ὅτι ἄνθρωποι> πρότερον ἦσαν καὶ ἀπεθεώθησαν· Ἡρακλέα προσκυνοῦσιν οὐχ ὡς γεγεννημένον θεόν, ἀλλ' ὡς ἐξ ἀνθρώπου εἰς θεὸν μεταβληθέντα· Ἀσκληπιὸν προσκυνοῦσιν ὡς ἐξ ἀνθρώπων δι' ἀρετὴν εἰς θεὸν μεταβεβληκότα· ὅταν δὲ προσκυνῶσι τοὺς πατέρας τούτων ὀνομαζομένους παρ' αὐτοῖς θεοὺς, προσκυνοῦσιν οὐχ ὡς μεταβαλόντας ἐξ ἀνθρώπων εἰς θεοὺς, ἀλλ' ὡς ἐκεῖνοι οἴονται, θεοὺς ἀρχῆθεν ὄντας. Ἔσονται μὲν οὖν <οἱ> ἀρχῆθεν μὲν θεοὶ νομιζόμενοι τοῖς ἔθνεσιν τὰ ὄρη καὶ «ἡ δύναμις τῶν ὀρέων», οἱ δὲ νομιζόμενοι παρ' αὐτοῖς νῦν μὲν εἶναι θεοί, πρότερον δ' ἄνθρωποι γεγονέναι, οὗτοί εἰσιν «οἱ βουνοί». Ἐγνωκότες οὖν ἀμφοτέρω <τὰ> προσκυνούμενα τάγματά φασι· «Ὅντως εἰς ψεῦδος ἦσαν οἱ βουνοὶ καὶ ἡ δύναμις τῶν ὀρέων.» Οὐ γὰρ ὑπολαμβάνουσιν οἱ αὐτοῖς λατρεύοντες, ὅτι ψευδῆ ἐστὶ ταῦτα· διόπερ οἴονται τοὺς χρησμούς <ἀληθινούς εἶναι χρησμούς> καὶ τὰς θεραπείας ἀληθινὰς εἶναι θεραπείας, οὐχ ὀρῶντες διαφορὰν «πάσης δυνάμεως καὶ σημείων καὶ τεράτων ψεύδους ἐν πάσῃ ἀπάτῃ ἀδικίας τοῖς ἀπολλυμένοις γινομένων» πρὸς πᾶσαν δύναμιν σημείων καὶ τεράτων ἀληθείας. Ἄ μὲν γὰρ ἐποίει Χριστὸς Ἰησοῦς, ταῦτα ἦν σημεῖα ἀληθείας, καὶ πρὸ αὐτοῦ ἃ μὲν ἐποίει Μωσῆς, δύναμις ἦν ἀληθείας, ἃ δὲ ἐποίουν οἱ Αἰγύπτιοι, σημεῖα μὲν ἦν καὶ τέρατα ψεύδους, οὕτως δὲ καὶ ἃ ἐποίει Σίμων μετὰ τὸν Ἰησοῦν ὁ μάγος, ὥστε ἀποπλανᾶν τὸ ἔθνος τῆς Σαμαρείας καὶ νομίζεσθαι αὐτὸν εἶναι «δύναμιν θεοῦ», καὶ αὐτὰ ἦν σημεῖα καὶ τέρατα ψεύδους. Ὅταν οὖν καταγνῶμεν ἐκείνων, λέγομεν οἱ κατεγνωκότες· «Ὅντως εἰς ψεῦδος ἦσαν οἱ βουνοὶ καὶ ἡ δύναμις 5.4 τῶν ὀρέων»· εἶτα ἐπεὶ ἡμεῖς οἱ ἀπὸ τῶν ἐθνῶν ἴσμεν ὅτι τῷ «παραπτώματι τοῦ Ἰσραὴλ ὁδὸν ἐλάβομεν σωτηρίας», καὶ ἐκεῖνοι ἔξω εἰσὶν ἐκβεβλημένοι, μέχρι τὸ πλήρωμα ἡμῶν εἰσέλθῃ, ἴσμεν δὲ ὅτι ἐὰν «τὸ πλήρωμα τῶν ἐθνῶν εἰσέλθῃ, μετὰ τοῦτο πᾶς Ἰσραὴλ σωθήσεται», διὰ τοῦτο φάμεν πρῶτον μὲν τὸ «Ὅντως εἰς ψεῦδος ἦσαν οἱ βουνοὶ καὶ ἡ δύναμις τῶν ὀρέων», δεῦτερον δὲ περὶ τοῦ Ἰσραὴλ σωθησομένου μετὰ τὸ πλήρωμα τῶν ἐθνῶν· «Πλὴν διὰ κυρίου θεοῦ ἡμῶν ἡ σωτηρία τοῦ Ἰσραὴλ.» Ἐπεὶ δὲ ἅπαξ ἐμνήσθημεν τοῦ

ἀποστολικῷ ῥητοῦ λέγοντος ὅτι «τῷ παραπτώματι, ᾧ παρέπεσεν ὁ Ἰσραὴλ, ἡ σωτηρία γέγονε τοῖς ἔθνεσιν», καὶ ὅταν «τὸ πλήρωμα τῶν ἐθνῶν εἰσέλθῃ», ἔξω μένοντος τοῦ Ἰσραὴλ, μετὰ τὸ εἰσερχόμενον πλήρωμα τῶν ἐθνῶν «τότε πᾶς Ἰσραὴλ σωθήσεται», φέρε τὰ κατὰ τοὺς τόπους τούτους ἀναπτύξωμεν. Ἦν <τις> Ἰσραὴλ σωζόμενος. Ἐξέπεσεν ὁ πολὺς Ἰσραὴλ ἀλλὰ «λείμμα κατ' ἐκλογὴν χάριτος γέγονεν», περὶ οὗ λείμματος μυστικῶς «ἐν Ἡλίᾳ» λέλεκται· «Κατέλιπον ἐμαυτῷ ἑπτακισχιλίους ἄνδρας, οἵτινες οὐκ ἔκαμψαν γόνυ τῇ Βαάλ», καὶ ἐρμηνεύων περὶ τοῦ λείμματος τούτου ὁ ἀπόστολός φησιν· «Ἄρ' οὖν καὶ ἐν τῷ νῦν καιρῷ λείμμα κατ' ἐκλογὴν χάριτος γέγονεν.» Οὐκοῦν Ἰσραὴλ κἂν λείμμα σωζόμενον, καταλειφθέντος τοῦ Ἰσραὴλ. Ταῦτα τὰ δύο τάγματα, εἰ δυνατὸς εἶ, μετάγαγέ μοι καὶ ἐπὶ τοὺς ἀπὸ τῶν ἐθνῶν· οὐ γὰρ εἶπεν· ὅταν πάντα τὰ ἔθνη σωθῇ, τότε πᾶς Ἰσραὴλ σωθήσεται, ἀλλ' «ὅταν τὸ πλήρωμα τῶν ἐθνῶν εἰσέλθῃ, τότε πᾶς Ἰσραὴλ σωθήσεται»· οὐ τις Ἰσραὴλ σωθήσεται μετὰ πάντα τὰ ἔθνη, ἀλλὰ μετὰ «τὸ πλήρωμα τῶν ἐθνῶν». Εἴ τις δύναται, τὸ λοιπὸν, ὥσπερ εὔρεν τὸν Ἰσραὴλ σωζόμενον μετὰ τὸ πλήρωμα τῶν ἐθνῶν, διαβάς τῷ λόγῳ κατανοησάτω, πότε «πάντες δουλεύσουσιν» κατὰ τὰ ἐν τῷ Σοφονία εἰρημένα «τῷ θεῷ ὑπὸ ζυγὸν ἓνα καὶ ἐκ περάτων Αἰθιοπίας οἴσουσιν θυσίας αὐτῷ», ὅτε, ὡς ἐν ἐξηκοστῷ ἐβδόμῳ λέλεκται Ψαλμῷ· «Αἶθιο πία προφθάσει χεῖρα αὐτῆς τῷ θεῷ», καὶ ταῖς «βασίλειαις τῆς γῆς» προστάσσει ὁ λόγος λέγων· «Ἄισατε τῷ κυρίῳ, ψάλατε τῷ θεῷ Ἰακώβ.» 5.5 Οὐκοῦν λέγομεν ἡμεῖς οἱ ἀπὸ τῶν ἐθνῶν περὶ μὲν ἑαυτῶν, μετανοοῦντες ἐπὶ τοῖς ψευδέσιν ἃ ἐνομιζόμεν εἶναι ἀληθῆ· «Ὅντως εἰς ψεῦδος ἦσαν οἱ βουνοὶ καὶ ἡ δύναμις τῶν ὀρέων», περὶ δὲ τοῦ μεθ' ἡμᾶς σωθησομένου Ἰσραὴλ· «Πλὴν διὰ κυρίου θεοῦ ἡμῶν ἡ σωτηρία τοῦ οἴκου Ἰσραὴλ»· εἶτα ἐξομολογούμενοι περὶ τῶν ἀμαρτημάτων, ἐν οἷς καὶ οἱ πατέρες ἡμῶν γεγόνασιν καὶ ἡμεῖς αὐτοὶ εἶδω λολατροῦντες, φαμέν· «Ἡ δὲ αἰσχὺν κατηνάλωσεν τοὺς μόχθους τῶν πατέρων ἡμῶν ἀπὸ νεότητος αὐτῶν, τὰ πρόβατα αὐτῶν καὶ τοὺς βόας αὐτῶν, τοὺς υἱοὺς αὐτῶν καὶ τὰς θυγατέρας αὐτῶν.» «Ἡ αἰσχὺν κατηνάλωσεν τοὺς μόχθους τῶν πατέρων ἡμῶν» καὶ τάδε τὰ εἰρημένα. Οὐκοῦν εἰ μέλλει καταναλίσκεσθαι ὁ μοχθηρὸς μόχθος καὶ τὸ ψευδὲς ἔργον τῶν πατέρων, αἰσχύνην δεῖ γενέσθαι· πρὶν γὰρ αἰσχύνῃς οὐ «καταναλίσκεται ὁ μόχθος τῶν πατέρων ἡμῶν» καὶ τὰ ἐπιφερόμενα. Διὰ τοῦτο κατανοήσωμεν ἀμαρτανόντων διαφορὰς. Εἰσὶν ἀμαρτάνοντες καὶ οὐκ αἰσχυνόμενοι οὐδὲ αἰδούμενοι ἐπὶ ταῖς ἀμαρτίαις αὐτῶν οὐδὲ ἐρυθριῶντες. Τοιοῦτοί εἰσιν οἱ «ἀπηλγηκότες καὶ ἑαυτοὺς παραδόντες πάσῃ ἀσελγείᾳ καὶ πάσῃ ἀκαθαρσίᾳ»· βλέπεις γὰρ τοὺς ἀπὸ τῶν ἐθνῶν τίνα τρόπον ὡς ἀριστείας ἔσθ' ὅτε καταλέγουσιν τὰς πορνείας καὶ τὰς μοιχείας ἑαυτῶν, οὐδὲ αἰδούμενοι ὁμολογεῖν τὰ τοιαῦτα πεποικηκέναι, καὶ οὐ λέγουσιν αὐτὰ ἀμαρτήματα. Ὅσον οὐκ αἰσχύνονται, οὐκ ἀναλίσκονται αὐτῶν οἱ μόχθοι, οὐκ ἀναλίσκονται αὐτῶν τὰ ἀμαρτήματα. Ἀρχὴ ἀγαθῶν ἐστὶν τὸ αἰσχυνθῆναι τίνα ἃ οὐκ ἠσχύνετο. Διὰ τοῦτο ἐγὼ οὐ κατάραν νομίζω ἐν τοῖς προφήταις λέγεσθαι ἐν τῷ «αἰσχυνθήτωσαν καὶ ἐντραπήτωσαν πάντες οἱ μισοῦντες Σιών»· εὔχεται γὰρ τοὺς ἀναισθητοὺς <τῶν> τῆς αἰσχύνῃς ἔργων εἰς συναίσθησιν ἔρχεσθαι, ἵνα αἰσχυνθέντες δυνηθῶσιν ἀναλῶσαι τοὺς μόχθους καὶ τὰ ἀμαρτήματα αὐτῶν. 5.6 Τὰ δὲ ἄλογα τῶν πατέρων κινήματα «πρόβατα» εἶπεν καὶ «μόσχους». Οὐ γὰρ πάντα τὰ ἄλογα ἐπαινετά, ἀλλ' ἔστιν ἄλογά τινα ψεκτά, ὥσπερ τὰ πρόβατα τῶν πατέρων τῶν ἡμαρτηκόντων, ἔστιν δὲ τίνα ἄλογα ἐπαινετά, οἷον· «Τὰ ἐμὰ πρόβατα τῆς φωνῆς μου ἀκούουσιν.» Πρόβατα ἦν καὶ ταῦτα, οἷς ἀνάλογον ἔχομεν τὸν λόγον, ἔχοντες τὸν ποιμένα τὸν καλὸν ἐν ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν. Ἐπὶ γὰρ λέγει ὁ σωτὴρ· «Ἐγὼ εἰμι ὁ ποιμὴν ὁ καλός», οὐκ ἀκούω μόνον καθολικῶς, ὡς πάντες ἀκούουσιν, ὅτι ποιμὴν ἐστὶν τῶν πιστευόντων, –καὶ τοῦτο μὲν γὰρ καὶ ὑγιὲς καὶ ἀληθές, –ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ ἐμῇ ψυχῇ ὀφείλω ἔχειν ἕνδον μου τὸν Χριστόν, ἕνδον μου τὸν καλὸν ποιμένα,

ποιμαίνοντα τὰ ἐν ἐμοὶ ἄλογα κινήματα, ἵνα μηκέτι ἐπὶ τὴν νομὴν ὡς ἔτυχεν ἐξέρχεται, ἀλλ' ἀγόμενα ὑπὸ τοῦ ποιμένος ταῦτα τὰ ἀλλότριά ποτε τυγχάνοντα αὐτοῦ ἴδια γένηται αὐτοῦ. Διὰ τοῦτο νῦν, ἐὰν ποιμὴν ἦ ἐν ἐμοί, ἄρχει μου τῶν αἰσθήσεων· οὐκέτι εἰσὶν ὑπὸ νοῦν ἀλλότριον, ἢ ὑπὸ Φαραώ, ἢ ὑπὸ Ναβουχοδονόσορ, ἀλλὰ ὑπὸ τὸν καλὸν ποιμένα. 5.7 «Ἡ αἰσχὺνη» οὖν «κατηνάλωσεν τοὺς μόχθους τῶν πατέρων ἡμῶν ἀπὸ νεότητος αὐτῶν, τὰ πρόβατα αὐτῶν καὶ τοὺς βόας αὐτῶν.» Ἔστι τι ἐν ἡμῖν γεωργοῦν ἡμᾶς, ἥτοι δὲ κακῶς γεωργοῦν, εἴ γε δεῖ λέγειν τὸ κακῶς ἐπὶ τοῦ γεωργοῦντος, ἢ καλῶς γεωργοῦν. Εἰ μὲν οὖν κακῶς γεωργεῖ, μόχθος ἐστὶ τῶν πατέρων καταναλισκόμενος ὑπὸ τῆς αἰσχύνης αὐτῶν· εἰ δὲ καλῶς γεωργεῖ, οὐκ ἔστι τῶν πατέρων μόχθος. Ἀλλὰ μόσχος ἐστὶν ἀφ' ὧν τὰ πρωτότοκα ἀναφέρεται ἐπὶ τοῦ θυσιαστηρίου τοῦ θεοῦ. «Τοὺς υἱοὺς αὐτῶν καὶ τὰς θυγατέρας αὐτῶν» λέγουσιν οὗτοι· τίνων «αὐτῶν» ἢ «τῶν πατέρων» <οἱ> υἱοὶ ἀναλίσκονται ὑπὸ τῆς αἰσχύνης αὐτῶν καὶ αἱ θυγατέρες; Πολλάκις εἴπομεν τὰ τῆς ψυχῆς γεννήματα, ὅτι τὰ νοήματα μὲν εἰσὶν υἱοί, τὰ δὲ ἔργα καὶ αἱ πράξεις αἱ διὰ τοῦ σώματος θυγατέρες· ἐπεὶ οὖν ἐστὶ τινα νοήματα μοχθηρά, ὅποια ἐνόησαν οἱ ἀπὸ τῶν ἐθνῶν, ἔστιν δὲ καὶ ἔργα μοχθηρά, διὰ τοῦτο υἱοὶ καὶ θυγατέρες ἀναλίσκονται ὑπὸ τῶν πεπονηκῶτων, ἐὰν αἰσχὺνη αὐτοῖς ἐγγένηται περὶ τῶν ἡμαρτημένων. Ἡμᾶς δὲ μὴ εἴη ποιεῖν υἱοὺς καὶ θυγατέρας δεομένους ἀναλώσεως τῆς ἀπὸ τῆς αἰσχύνης. 5.8 Μετὰ ταῦτα λέγουσιν οὗτοι οἱ ἐξομολογούμενοι τὸ «ἐκοιμήθημεν ἐν τῇ αἰσχύνῃ ἡμῶν» καὶ μετὰ τοῦτο φασιν· «καὶ ἐπεκάλυψεν» φησὶν «ἡμᾶς ἢ ἀτιμία ἡμῶν». Περὶ τοῦ καλύμματος πολλάκις ἡμῖν εἴρηται τοῦ ἐπικειμένου τῷ προσώπῳ τῶν μὴ ἐπιστρεφόντων πρὸς κύριον· δι' ὃ κάλυμμα «ἐὰν ἀναγινώσκηται Μωσῆς», ὁ ἁμαρτωλὸς οὐ νοεῖ αὐτόν· «Κάλυμμα» γὰρ «εἰς τὴν καρδίαν αὐτοῦ κεῖται»· δι' ὃ κάλυμμα, ἐὰν ἀναγινώσκηται ἢ παλαιὰ διαθήκη, οὐ συνήσει ὁ ἀκούων· δι' ὃ κάλυμμα καὶ «τὸ εὐαγγέλιον τοῖς ἀπολλυμένοις ἐστὶ κεκαλυμμένον». Ἐλέγομεν τοίνυν περὶ τοῦ καλύμματος ὅτι ἡ αἰσχὺνη ἐστὶ τὸ κάλυμμα· ὅσον γὰρ ἔχομεν τὰ ἔργα τῆς αἰσχύνης, δηλὸν ὅτι ἔχομεν τὸ κάλυμμα κατὰ τὸ εἰρημένον που ἐν τεσσαρακοστῷ καὶ τρίτῳ Ψαλμῷ· «Καὶ ἡ αἰσχὺνη τοῦ προσώπου μου ἐκάλυψέν με.» Παρεθέμην ὅτι ὁ μὴ ἔχων αἰσχύνης ἔργα οὐκ ἔχει κάλυμμα, ὅποιος ἦν ὁ Παῦλος λέγων· «Ἡμεῖς δὲ πάντες ἀνακεκαλυμμένῳ προσώπῳ τὴν δόξαν κυρίου κατοπτριζόμεθα.» Παῦλος οὖν ἀνακεκαλυμμένον ἔχει τὸ πρόσωπον· οὐ γὰρ ἔχει αἰσχύνης ἔργα· ὁ μὴ ὡς Παῦλος ὧν κεκαλυμμένον ἔχει τὸ πρόσωπον. Ὡς οὖν ἐκεῖ «ἡ αἰσχὺνη τοῦ προσώπου μου ἐκάλυψέν με» εἴρηται ἐν τεσσαρακοστῷ καὶ τρίτῳ Ψαλμῷ, τὸν αὐτὸν τρόπον εἴρηται ἐνθάδε· «Ἐκάλυψεν» φησὶν «ἡμᾶς ἢ ἀτιμία ἡμῶν». Ὅσον ἀτιμίας ἔργα ἐργαζόμεθα, κάλυμμα ἔχομεν ἐπὶ τὴν καρδίαν ἡμῶν κείμενον. Εἰ θέλομεν τὸ κάλυμμα τὸ ἀπὸ τῆς ἀτιμίας ἀποθέσθαι, ἐπὶ τὰ τῆς τιμῆς ἔργα καταστήσωμεν καὶ νοήσωμεν ἐκεῖνο τὸ ὑπὸ τοῦ σωτῆρος εἰρημένον· «Ἴνα πάντες τιμῶσι τὸν υἱὸν καθὼς τιμῶσι τὸν πατέρα», νοήσωμεν καὶ τὸ παρὰ τῷ ἀποστόλῳ εἰρημένον· «Διὰ τῆς παραβάσεως τοῦ νόμου τὸν θεὸν ἀτιμάζεις.» Ὁ δίκαιος «ὡς τιμᾷ τὸν πατέρα τιμᾷ τὸν υἱόν»· ἡ ἀτιμία, ὅταν ἀτιμάζω τὸν υἱόν, αὐτὴ καθ' ἣν ἀτιμᾷ τὸν πατέρα ἢ τὸν υἱόν, ἐπικάλυμμα γίνεται τοῦ προσώπου μου, καὶ λέγω· «Καὶ ἐπεκάλυψεν ἡμᾶς ἢ ἀτιμία.» Διὰ τοῦτο νοήσαντες τὸ κάλυμμα τὸ ἐπικείμενον ἀπὸ τῶν τῆς αἰσχύνης ἔργων, ἀπὸ τῶν τῆς ἀτιμίας πράξεων, περιελώμεθα τὸ κάλυμμα. Ἐφ' ἡμῖν ἐστὶν περιαιρεθῆναι τὸ κάλυμμα, οὐδενὸς ἄλλου ἐστίν· «ἡνίκα» γὰρ «ἐπέστρεφεν πρὸς κύριον Μωσῆς, περιηρεῖτο τὸ κάλυμμα». Ὁρᾷς ὡς Μωσῆς ποτε λαμβάνεται καὶ ἐπὶ τοῦ λαοῦ; Ὅσον οὐκ ἐπέστρεφεν πρὸς κύριον σύμβολον ὧν τοῦ λαοῦ τοῦ μὴ ἐπιστρέφοντος πρὸς κύριον, κάλυμμα εἶχεν ἐπικείμενον αὐτοῦ τῷ προσώπῳ· ὅτε δὲ ἐπέστρεφε πρὸς κύριον σύμβολον γινόμενος τῶν ἐπιστρεφόντων πρὸς κύριον, τότε «περιηρεῖτο τὸ κάλυμμα»· καὶ οὐχ οἷον ὁ θεὸς αὐτῷ ἐκέλευεν· περιθου τὸ κάλυμμα, –οὐ γὰρ εἶπεν ὁ

κύριος πρὸς Μωσῆν· περίθου τὸ κάλυμμα, –ἀλλ' ἰδὼν Μωσῆς, ὅτι οὐ δύναται ὁ λαὸς ἰδεῖν τὴν δόξαν αὐτοῦ, τότε ἐπετίθει τὸ «κάλυμμα ἐπὶ τὸ πρόσωπον», καὶ οὐ περιέμενεν θεὸν λέγοντα· περιελῶ τὸ κάλυμμα, «ἡνίκα ἂν ἐπέστρεφεν πρὸς κύριον». 5.9 Τοῦτο οὖν γέγραπται, ἵνα καὶ σύ, τὸ κάλυμμα ἐπιτιθεῖς σου τῷ προσώπῳ διὰ τῶν τῆς ἀτιμίας καὶ τῶν τῆς αἰσχύνῃς ἔργων, αὐτὸς ἐργάσῃ καὶ τὸ περιαιρεθῆναι τὸ κάλυμμα· ἐὰν ἐπιστρέψῃς πρὸς κύριον, τότε περιαιρεῖς τὸ κάλυμμα, καὶ οὐκέτι ἐρεῖς τὸ «ἐπεκάλυψεν ἡμᾶς ἡ ἀτιμία ἡμῶν». Οἷον ὄργῃ ἐπικειμένη τῇ ψυχῇ ἡμῶν κατὰ τινος ἐπίκειται κάλυμμα ἡμῶν ἐπὶ τὸ πρόσωπον· διὰ τοῦτο εἰ θέλομεν προσευχόμενοι εἰπεῖν· «Ἐσημειώθη ἐφ' ἡμᾶς τὸ φῶς τοῦ προσώπου σου, κύριε», περιαιρῶμεν τὸ κάλυμμα καὶ ποιήσωμεν τὸ ἀποστολικὸν ἐκεῖνο τὸ «βούλομαι οὖν προσεύχεσθαι τοὺς ἄνδρας ἐν παντὶ τόπῳ ἐπαίροντας ὁσίους χεῖρας χωρὶς ὄργῃς καὶ διαλογισμῶν». Ἐὰν περιέλῳμεν τὴν ὄργῃν, περιείλομεν τὸ κάλυμμα, ἐὰν τὰ πάθη πάντα· ὅσον δὲ ταῦτ' ἔστιν ἐν τῷ νῷ ἡμῶν, ἐν τῷ λογισμῷ ἡμῶν, ἐπίκειται τῷ ἔνδον προσώπῳ, <τῷ> ἤγε μονικῶ ἡμῶν, τὸ κάλυμμα καὶ ἡ ἀτιμία, τοῦ μὴ βλέπειν ἡμᾶς τὴν δόξαν τοῦ θεοῦ λάμπουσαν. Οὐκ ἔστιν ὁ θεὸς ὁ ἀποκρύπτων αὐτοῦ τὴν δόξαν ἀφ' ἡμῶν, ἀλλ' ἡμεῖς τὸ κάλυμμα ἀπὸ τῆς κακίας ἐπιτιθέντες τῷ ἡγεμονικῷ. 5.10 «Διότι ἐναντίον τοῦ θεοῦ ἡμῶν ἡμάρτομεν ἡμεῖς καὶ οἱ πατέρες ἡμῶν.» Εἶθε καὶ ἡμεῖς λέγωμεν, ὡς οὗτοι κατὰ τὴν προσωποποιίαν τοῦ προφήτου, «ἡμάρτομεν». Οὐ ταῦτόν ἐστιν τὸ «ἡμάρτομεν» τῷ ἀμαρτάνομεν· ὁ μὲν γὰρ ἔτι ἐν ἀμαρτίᾳ ὢν μὴ λεγέτω «ἡμάρτομεν», ὁ δὲ προαμαρτήσας, ἀκριβῶς δὲ μετανοήσας λεγέτω «ἡμάρτομεν», ὡς καὶ ἐν τῷ Δανιὴλ γέγραπται ἐξομολόγησις τῶν μηκέτι ἀμαρτανόντων λεγόντων· «Ἠμάρτομεν, ἠνομήσαμεν», καὶ ἐν Ψαλμοῖς· «Μὴ μνησθῆς ἡμῶν ἀνομιῶν ἀρχαίων» φησὶν ὁ προφήτης. Καὶ ἡμεῖς οὖν ἐξομολογησώμεθα τὰς ἀμαρτίας, εἶθε μὴ χιθιάς, εἶθε μὴ τριθημερινάς, ἀλλ' εἶθε ἐξομολογούμενοι ἐξομολογησώμεθα περὶ ἀμαρτημάτων πρὸ πεντεκαίδεκα ἐτῶν γεγενημένων, τῷ μηκέτι ἀμαρτίαν ἔχειν μετ' ἐκεῖνα ἐπὶ πεντεκαίδεκα ἔτη· εἰ δὲ χθὲς ἡμάρτομεν, οὐπὼ ἀξίόπιστοί ἐσμεν ἐξομολογούμενοι περὶ τῶν ἀμαρτημάτων ἡμῶν, οὐδὲ χώραν ἔχει ἀπαλειφθῆναι τὰ ἀμαρτήματα ἡμῶν ταῦτα. «Διότι ἡμάρτομεν ἡμεῖς καὶ οἱ πατέρες ἡμῶν ἀπὸ νεότητος ἡμῶν ἕως τῆς ἡμέρας ταύτης»–ἐκεῖνα μὲν ἄλλως λελέχθω εἰς διδασκαλίαν τὴν περὶ τρόπου ἀρίστου ἐξομολογήσεως, ταῦτα δὲ ἐστὶν κατηγορία τοῦ ἐκ πολλοῦ ἀμαρτάνειν–«ἀπὸ νεότητος» φησὶν «ἕως τῆς ἡμέρας ταύτης, καὶ οὐχ ὑπηκούσαμεν τῆς φωνῆς κυρίου τοῦ θεοῦ ἡμῶν»· ἡμάρτομεν, καὶ οὐχ ὑπηκούσαμεν ἕως τοῦ παρόντος, εἶτα ἐπιστρέψαντες καὶ ἀρχὴν ἔχοντες ἐπιστροφῆς λέγουσιν τὸ «ἡμάρτομεν, καὶ οὐχ ὑπηκούσαμεν». Οὐδὲ γὰρ ἅμα τῷ θέλειν ὑπακούσαι ἤδη εὐθέως ὑπακούομεν· καὶ γὰρ ἔτι χρόνου δεῖ, ὡσπερ ἐπὶ τῶν τραυμάτων πρὸς τὴν ἴασιν, οὕτως καὶ ἐπὶ τῆς ἐπιστροφῆς, πρὸς τὸ τελείως καὶ καθαρῶς ἐπιστρέψαι πρὸς τὸν θεόν. 5.11 Ἐπὶ τούτοις περὶ τοῦ Ἰσραὴλ λέγει ὁ θεός· «Ἐὰν ἐπιστραφῇ Ἰσραὴλ πρὸς με, λέγει κύριος, καὶ ἐπιστραφήσεται», τουτέστιν <ἐὰν> τελείως ἐπιστρέψῃ, καὶ ἐπιστραφήσεται ἐπιστροφῇ, οἷον εἰ ἄρξῃται ἐπιστρέφειν· εἶτά φησι· «καὶ ἐὰν περιέλη τὰ βδελύγματα αὐτοῦ ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ, καὶ ἀπὸ προσώπου μου εὐλαβηθῇ, καὶ ὁμῶς· ζῆ κύριος ἐν ἀληθείᾳ καὶ ἐν κρίσει καὶ ἐν δικαιοσύνῃ, καὶ εὐλογήσουσιν ἐν αὐτῷ ἔθνη.» Ἐὰν τάδε ποιήσωσιν, «εὐλογήσουσιν ἐν αὐτῷ ἔθνη»· τίνα δὲ τάδε ποιήσωσιν, ἵνα εὐλογήσωσιν ἐν αὐτῷ ἔθνη; «Ἐὰν περιέλη τὰ βδελύγματα αὐτοῦ ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ.» Τί δὲ τὸ περιελῶν «τὰ βδελύγματα ἐκ τοῦ στόματος»; Ὅσα κακῶς λέγομεν, βδελύγματά εἰσιν ἐν τῷ στόματι ἡμῶν. Περιέλῳμεν τοίνυν τὰ βδελύγματα ἐκ τοῦ στόματος ἡμῶν, περιαιροῦντες καταλαλιάς, λόγους ματαίους, ἀργοὺς λόγους καὶ μέλλοντας ἡμᾶς ποιεῖν ἐγκαλεῖσθαι «ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως· ἐκ γὰρ τῶν λόγων σου δικαιωθήσῃ, καὶ ἐκ τῶν λόγων σου καταδικασθήσῃ». Εἶπερ οὖν θέλομεν ἀπαντῆσαι ἡμῖν τὸ «καὶ

εὐλογήσουσιν ἐν αὐτῷ ἔθνη, καὶ ἐν αὐτῷ αἰνέσουσιν τῷ θεῷ ἐν Ἱερουσαλήμ», ποιήσωμεν τὰ ἀπ' ἀρχῆς εἰρημένα, ποῖον δὲ πρῶτον; περιελθεῖν «τὰ βδελύγματα ἐκ τοῦ στόματος» ἡμῶν· ἐξῆς ἐστὶν καὶ τὸ «ἀπὸ τοῦ προσώπου μου εὐλαβηθήσῃ»· δεύτερον τοῦτο ποιήσωμεν, οὐχ ἀπλῶς, ἵνα εὐλαβηθῶμεν· τάχα γὰρ ἐστὶν εὐλάβεια γινομένη, οὐκ ἀπὸ προσώπου δὲ τοῦ θεοῦ. Οἱ γοῦν οὐκ ἐπιστημόνως φοβούμενοι, προτιθέμενοι δὲ φοβεῖσθαι, οὐκ ἀπὸ προσώπου τοῦ θεοῦ εὐλαβοῦνται· ὅσοι δὲ μετ' ἐπιστήμης εὐλαβοῦνται, τῷ αἰεὶ βλέπειν καὶ ἀναζωγραφεῖν ἑαυτοῖς τὸ «πρόσωπον τοῦ θεοῦ γινόμενον ἐπὶ τοὺς ποιούντας τὰ κακά, τοῦ ἐξολοθρευθῆναι ἐκ γῆς τὸ μνημόσυνον αὐτῶν», οὗτοί εἰσιν οἱ ἀπὸ προσώπου τοῦ θεοῦ εὐλαβοῦμενοι. 5.12 «Ἐὰν περιέλῃ τὰ βδελύγματα <αὐτοῦ> ἀπὸ τοῦ στόματος αὐτοῦ, καὶ ἀπὸ τοῦ προσώπου μου εὐλαβηθῇ, καὶ ὁμότης ζῆ κύριος, ἐν ἀληθείᾳ καὶ ἐν κρίσει καὶ ἐν δικαιοσύνῃ.» Ἴδωμεν ἡμεῖς ἑαυτοὺς οἱ ὁμνύοντες, τίνα τρόπον οὐκ ἐν κρίσει ὁμνύομεν ἀλλ' ἀκρίτως, ὥστε γενέσθαι ἡμῶν τοὺς ὅρκους ἔθει μᾶλλον ἢ κρίσει. Συναρπαζόμεθα γοῦν, καὶ τοῦτο ἐλέγχων ὁ λόγος φησὶν· «καὶ ἐὰν ὁμότης ζῆ κύριος, ἐν ἀληθείᾳ καὶ ἐν κρίσει καὶ ἐν δικαιοσύνῃ». Οἴδαμεν ἐν τῷ εὐαγγελίῳ εἰρημένον ὑπὸ τοῦ κυρίου πρὸς τοὺς μαθητάς· «Ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν μὴ ὁμῶσαι ὅλως», ἴδωμεν δὲ καὶ τοῦτο τὸ ῥητόν· καὶ ἐὰν διδῶ θεός, συνεξετασθήσεται τὰ ἀμφότερα. Τάχα γὰρ πρῶτον δεῖ ὁμῶσαι «ἐν ἀληθείᾳ καὶ ἐν κρίσει καὶ ἐν δικαιοσύνῃ», ἵνα μετὰ τοῦτο προκόψας τις ἄξιος γένηται τοῦ μὴ ὁμνύειν ὅλως, ἀλλ' ἔχειν «ναὶ» μὴ δεόμενον <μαρτύρων> τοῦ εἶναι τοῦτο, καὶ ἔχειν αὐτὸν «οὐ» μὴ δεόμενον μαρτύρων τοῦ εἶναι αὐτὸ ἀληθῶς «οὐ». «Καὶ ὁμότης» οὖν «ζῆ κύριος ἐν ἀληθείᾳ». Ἐν τῷ ὁμνύοντι πρῶτον ζητῶ τὸ μὴ ψεῦδος, ἀλλὰ τὸ ἀληθές, ἵνα μετὰ ἀληθείας ὁμότης, –ἡμεῖς δὲ οἱ τάλανες καὶ ἐπιὸρ κοῦμεν, –ἀλλ' ἔστω «μετὰ ἀληθείας», οὐδὲ <οὕτως> καλῶς ὅρκος γίνεται, «ἀλλ' ἐν κρίσει»· δεδόσθω γὰρ, ἔθει ὁμνύω· <οὐκ ὁμνύω> «ἐν κρίσει». Εἰ δέοι παραλαμβάνειν εἰς τὸν τοιοῦτον ὅρκον τὸν θεὸν τὸν τοῦ παντός <καὶ> τὸν Χριστὸν αὐτοῦ ἐπὶ τόδε τὸ πρᾶγμα, πηλίκον δεῖ εἶναι τὸ πρᾶγμα, ἵνα γόνατα θῶ καὶ ὁμῶσω; Πρὸς τὴν ἀπιστίαν γενομένην ἔν τισιν περὶ τοῦ λόγου μου θεράπευων τοῦτο ποιήσαιμι ποτε, εἰ δὲ ὡς ἔτυχεν, εἰ οὕτως ὁμνύοιμι, ἀμάρτοιμι ἄν. «Ἐὰν» οὖν «ὁμότης <ζῆ> κύριος, μετὰ ἀληθείας, καὶ ἐν κρίσει» μὴ ἀκρίτως «καὶ ἐν δικαιοσύνῃ» μὴ ἀδίκως, «καὶ εὐλογήσουσιν ἐν αὐτῷ ἔθνη»· ἤγνωσεν ἀμφότερα, τοὺς ἀπὸ τῶν ἔθνῶν καὶ τὸν Ἰσραὴλ, εἶπεν περὶ τῶν ἔθνῶν, εἶπεν 5.13 καὶ περὶ τοῦ Ἰσραὴλ· ἐπιφέρει· «καὶ εὐλογήσουσιν ἐν αὐτῷ ἔθνη, καὶ ἐν αὐτῷ αἰνέσουσιν τῷ θεῷ ἐν Ἱερουσαλήμ. Ὅτι τάδε λέγει κύριος τοῖς ἀνδράσιν Ἰούδα καὶ τοῖς κατοικοῦσιν Ἱερουσαλήμ»· εἶρηκεν τοῖς ἀπὸ τῶν ἔθνῶν, εἶρηκεν καὶ τοῖς ἀπὸ τοῦ Ἰσραὴλ, λέγει τοῖς ἀπὸ τοῦ Ἰούδα. Μέμνημαι τῶν πρώων εἰρημένων περὶ τοῦ Ἰούδα καὶ τῶν κατοικούντων ἐν Ἱερουσαλήμ τροπολογιῶν· κατοικοῦμεν γὰρ ἡμεῖς, ἐὰν ὁ θεὸς διδῶ, ἐν τῇ Ἱερουσαλήμ. Ἐπεὶ «ὄπου ὁ θησαυρός, ἐκεῖ καὶ ἡ καρδία», ἐὰν θησαυρίζωμεν ἐν οὐρανῷ, καὶ ἔχομεν τὴν καρδίαν ἐν Ἱερουσαλήμ τῇ ἄνω, περὶ ἧς ὁ ἀπόστολός φησιν· «Ἡ δὲ ἄνω Ἱερουσαλήμ ἐλευθέρα ἐστίν, ἣτις ἐστὶν μήτηρ ἡμῶν, ὡς γέγραπται» καὶ τὰ ἐξῆς. «Τάδε» οὖν «λέγει κύριος τοῖς ἀνδράσιν Ἰούδα καὶ τοῖς κατοικοῦσιν Ἱερουσαλήμ· νεώσατε ἑαυτοῖς νεώματα, καὶ μὴ σπείρετε ἐπ' ἀκάνθαις». Ὁ λόγος οὗτος μάλιστα τοῖς διδάσκουσι λέγεται, ἵνα μὴ πρότερον ἐμπιστεύσωσιν τὰ λεγόμενα τοῖς ἀκροαταῖς πρὸ τοῦ νεώματα ποιῆσαι ἐν ταῖς ψυχαῖς αὐτῶν. Ὅταν γὰρ «ἀρότρω ἐπιβαλόντες τὴν χεῖρα» νεώματα ποιήσωσιν ἐν ταῖς ψυχαῖς, κατὰ «τὴν γῆν τὴν καλὴν» καὶ «ἀγαθὴν» τούτων ἀκουόντων, τότε σπεύροντες οὐ σπεύρουσιν «ἐπ' ἀκάνθαις». Ἐὰν δὲ πρὸ τοῦ ἀρότρου καὶ πρὸ τοῦ νεώματα ποιῆσαι ἐν τῷ ἡγεμο νικῶ τῶν ἀκουόντων, λάβῃ τις τὰ σπέρματα τὰ ἅγια, τὸν περὶ τοῦ πατρὸς λόγον, τὸν περὶ τοῦ υἱοῦ, τὸν περὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος, τὸν λόγον τὸν περὶ ἀναστάσεως, τὸν λόγον τὸν περὶ κολάσεως, τὸν λόγον τὸν περὶ ἀναπαύσεως, τὸν περὶ νόμου, τὸν περὶ

προφητῶν, καὶ ἀπαξαπλῶς ἐκάστου τῶν γεγραμμένων, καὶ σπεῖρη, παραβαίνει τὴν λέγουσαν ἐντολὴν πρῶτον «νέωσατε ἑαυτοῖς νέωματα», δεύτερον «καὶ μὴ σπείρετε ἐπ' ἀκάνθαις». Ἀλλὰ ἔρεῖ τις τῶν ἀκουόντων· ἐγὼ οὐ διδάσκω, οὐχ ὑπόκειμαι ταύτῃ τῇ ἐντολῇ. Καὶ σὺ γεωργὸς γενοῦ σεαυτοῦ, καὶ μὴ σπείρης ἐπ' ἀκάνθαις, ἀλλὰ νέωμα ποιήσον μοι τὸ χωρίον, ὃ πεπίστευκέν σοι ὁ θεὸς τῶν ὄλων· κατανόησον τὸ χωρίον, ἴδε ποῦ εἰσιν ἄκανθαι, ποῦ «μέριμναι βιωτικαὶ καὶ πλούτου <ἀπάτη καὶ> φιληδονία»· καὶ κατανοήσας τὰς ἀκάνθας τὰς ἐν τῇ ψυχῇ σου ζήτησον τὸ λογικὸν ἄροτρον, περὶ οὗ ὁ Ἰησοῦς φησὶν τὸ «οὐδεὶς βαλὼν τὴν χεῖρα ἐπ' ἄροτρον καὶ στραφεὶς εἰς τὰ ὀπίσω εὐθετός ἐστιν τῇ βασιλείᾳ τοῦ θεοῦ»· ζητήσας αὐτὸ καὶ εὐρών, ἀπὸ τῶν γραφῶν συναγαγὼν τοὺς βοῦς τοὺς ἐργάτας τοὺς καθαρούς, ἄροτρίασον καὶ νέωσον τὴν γῆν, καὶ ἵνα μηκέτι ἦ παλαιά, ποιήσον αὐτὴν νέαν «ἐκδυσάμενος τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον σὺν ταῖς πράξεσιν αὐτοῦ καὶ ἐνδυσάμενος τὸν νέον τὸν ἀνακαινούμενον εἰς ἐπίγνωσιν». Ποιήσεις σεαυτῷ νέωμα, καὶ ἐὰν ποιήσης τὸ νέωμα, λάβε σπέρματα ἀπὸ τῶν διδασκόντων, λάβε σπέρματα ἀπὸ τοῦ νόμου, λάβε ἀπὸ τῶν προφητῶν, ἀπὸ τῶν εὐαγγελικῶν γραφῶν, <ἀπὸ τῶν> ἀποστολικῶν λόγων, καὶ λαβὼν ταῦτα τὰ σπέρματα σπεῖρον τὴν ψυχὴν διὰ τῆς μνήμης καὶ τῆς μελέτης. Αὐτὰ ταῦτα δόξει ἀνατέλλειν· τὸ <δ'> ἀληθές οὐκ αὐτὰ ἀνατελεῖ μετὰ τὴν μνήμην αὐτῶν, ἀλλ' ὁ θεὸς αὐτὰ ἀυξήσει· «Ἐγὼ ἐφύτευσα, Ἀπολλῶς ἐπότισεν, ἀλλ' ὁ θεὸς ἠύξησεν.» Καὶ εἴ τις γε δεδύνηται κατανοῆσαι τὰς γραφάς, οὗτος πεποίηκεν νέωμα καὶ ποιήσας νέωμα ἔσπειρεν οὐκ ἐν ἀκάνθαις. Ταῦτα τὰ σπέρματα οἰκονομεῖται ὑπὸ θεοῦ οὐκ αἰφνίδιον γενέσθαι στάχυν, <ἀλλ'> ὡς ἐν τῷ κατὰ Μάρκον εὐαγγελίῳ «πρῶτον χόρτος, εἶτα στάχυς», εἶτα ἔτοιμον γίνεται «πρὸς «θερισμόν»»· ὅταν γένηται ἔτοιμον πρὸς θερισμόν, ἐλεύσονται οἱ ἐπὶ τὸν θερισμόν ἐξαποστελόμενοι· ὅταν γένηται ἔτοιμον πρὸς θερισμόν, ἐλεύσονται πρὸς οὓς ὁ λόγος φησὶν· «Ἐπάρατε τοὺς ὀφθαλμοὺς ὑμῶν καὶ θεάσασθε τὰς χώρας, ὅτι λευκαὶ εἰσιν πρὸς θερισμόν ἤδη.» Φησὶν οὖν ἡμῖν· «Νέωσατε ἑαυτοῖς νέωματα, καὶ μὴ σπείρετε ἐπ' ἀκάνθαις», ἐὰν δὲ πρὶν καθάρης σου τὴν ψυχὴν ἔτι ἔχων ἀκάνθας προσίης τῷ διδάσκειν ἢ δυναμένῳ ἢ νομιζομένῳ ἢ ἐπαγγελλομένῳ καὶ αἰτῆς μαθήματα καὶ σπέρματα πνευματικά, παραβαίνεις τὴν λέγουσαν ἐντο 5.14 λήν· «μὴ σπείρετε ἐπ' ἀκάνθαις»· καὶ ἐξῆς τούτῳ λέγεται· «Περιτμήθητε τῷ θεῷ <ὑμῶν>, καὶ περιτέμεσθε τὴν ἀκροβυστίαν τῆς καρδίας ὑμῶν.» «Περιτμήθητε τῷ θεῷ ὑμῶν»· ἀναγκαιῶς πρόσκειται τὸ «περιτμήθητε τῷ θεῷ ὑμῶν», νοήσεις δὲ αὐτὸ ἀπὸ τοῦ παραδείγματος τοῦ αἰσθητοῦ. Περιτέμνονται, κατὰ τὸ αἰσθητὸν λέγω, οὐ μόνον οἱ ἐκ περιτομῆς κατὰ τὸν Μωσέως νόμον, ἀλλὰ καὶ ἄλλοι πολλοί. Τῶν Αἰγυπτίων εἰδώλοις οἱ ἱερεῖς περιτέμνονται, ἀλλ' ἐκεῖνη ἡ περιτομὴ εἰδώλοις περιτομὴ ἐστὶν καὶ οὐκ ἔστιν «τῷ θεῷ» γινόμενη περιτομή· ἡ δὲ Ἰουδαίων τάχα, πάντως δὲ τότε, «τῷ θεῷ» ἐγένετο. Ἐὰν οὖν λέγῃ ὁ λόγος· «Περιτμήθητε τῷ θεῷ ὑμῶν», νοήσας τὸ ῥητὸν μετάβηθι καὶ ἐπὶ τὴν τροπολογίαν, ἵνα εὖρης πῶς τῶν περιτεμνομένων τροπολογικῶς-ὥστ' ἂν εἰπεῖν τάχα τινὰς αὐτῶν· «Ἡμεῖς ἐσμεν ἡ περιτομή»-οἱ μὲν περιτέμνονται τῷ θεῷ, οἱ δὲ περιτέμνοναι μὲν, οὐ τῷ θεῷ δέ. Εἰσὶν δὲ καὶ ἄλλοι λόγοι παρὰ τὸν λόγον τὸν τῆς ἀληθείας, παρὰ τὸν λόγον τὸν τῆς ἐκκλησίας· περιτέμνονται τὰ ἦθη καὶ τὴν καρδίαν ὥς τε εἰπεῖν σωφρονίζουσιν οἱ φιλοσοφοῦντες, σωφρονίζουσιν οἱ ἀπὸ τῶν αἰρέσεων καὶ γίνεται αὐτοῖς περιτομή, ἀλλὰ περιτομή μὲν, οὐ τῷ θεῷ δέ· περιτομή γὰρ λόγῳ ψευδεῖ παρ' ἐκείνοις γίνεται· ὅταν δὲ κατὰ τὸν ἐκκλησιαστικὸν κανόνα, κατὰ τὴν πρόθεσιν τῆς ὑγιῶς διδασκαλίας κοινωνικὸς ἦς, οὐ περιτέμνηται μόνον, ἀλλὰ περιτέμνηται «τῷ θεῷ». «Περιτμήθητε» οὖν «τῷ θεῷ ὑμῶν, καὶ περιτέμεσθε τὴν ἀκροβυστίαν τῆς καρδίας ὑμῶν.» Τίς ταῦτα οὐ παρέρχεται ὡς σαφῆ; Οὐκοῦν ἔστιν τις ἀκροβυστία τῆς καρδίας καὶ ταύτην δεῖ περιτέμνεσθαι. Ὁ ἀκριβῶς τὸν λόγον τοιαῦτα ζητῶν ἐν τῷ τόπῳ ἐξετάσει· ἡ ἀκροβυστία συγγενᾶται, ἡ περιτομή

ἐπίκτητός ἐστιν, καὶ ὅπερ ἐκ γενέσεως ἑλήλυθεν, τοῦτο περιαιρεῖ ἢ περιτομή· εἰ τοίνυν περιαιρεῖσθαι κελεύει ὁ λόγος «τὴν ἀκροβυστίαν τῆς καρδίας», ὀφείλει τι εἶναι συγγεγεννημένον τῇ καρδίᾳ, ὃ λέγει ἀκροβυστίαν, ὅπερ περιαιρεθῆναι δεῖ, ἵνα τις περιτετμηται «τὴν ἀκροβυστίαν τῆς καρδίας». Ἐάν τις νοήσῃ τὸ «ἤμεθα τέκνα φύσει ὀργῆς ὡς καὶ οἱ λοιποί», ἐάν τις νοήσῃ «τὸ σῶμα τῆς ταπεινώσεως» ἐν ᾧ γεγεννήμεθα, ἐάν τις νοήσῃ τὸ «οὐδεὶς καθαρὸς ἀπὸ ῥύπου, οὐδὲ εἰ μία ἡμέρα εἴῃ ἡ ζωὴ αὐτοῦ· ἀριθμητοὶ δὲ μῆνες αὐτοῦ», ὄψεται τίνα τρόπον γεγεννήμεθα μετὰ ἀκαθαρσίας καὶ ἀκροβυστίας τῆς καρδίας ἡμῶν. 5.15 Ἴνα δὲ κατὰ τὸ ἀπλούστερον παράδειγμα λεχθῆ ἰδῆν ὑμᾶς τῷ ἰδεῖν «τὴν ἀκροβυστίαν τῆς καρδίας», παραθήσομαι ὅτι κατὰ τὴν πρώτην ἡλικίαν ψευδοδοξίαί πάντως γίνονται ἐν τῇ ψυχῇ· οὐ γὰρ οἷόν τέ ἐστιν ἀρχῆθεν ἀληθῆ δόγματα <καὶ> καθαρὰ λαβεῖν τὸν ἄνθρωπον· προενοήσατο δὲ ὁ θεῖος λόγος ἱστορίας καὶ γραφῆς τῆς κατὰ τὸ ῥητόν, ἵνα θρέψῃ τὸν κατὰ σάρκα γεγεννημένον τῷ Ἀβραάμ ἐν τοῖς κατὰ σάρκα πρώτον λόγοις καὶ γένηται πρῶτος «ὁ ἐκ τῆς παιδίσκης», εἰς τὸ δυνηθῆναι μετὰ τοῦτον γεννηθῆναι τὸν «τῆς ἐλευθέρας» καὶ τὸν «διὰ τῆς ἐπαγγελίας». Εἰ νενόηται τοῦτο διὰ τί παρελήφθη, δύναται νοεῖσθαι ἡ ἀκροβυστία τῆς καρδίας προγινόμενη τῆς περιτομῆς. Χρεῖα οὖν ἡμῖν τὸν λόγον παραλαβεῖν τὸν καθαίροντα τὰ δόγματα καὶ περιαιροῦντα πάντα τὰ γενόμενα κατὰ ψευδοδοξίαν ἐν ἡμῖν. Τοῦτο οὖν ἐστὶν τὸ ἀποθέσθαι τὴν ἀκροβυστίαν τῆς καρδίας ἡμῶν· εἰ γὰρ καρδία ἐστὶν ἔχουσα καθ' ἡμᾶς τὸ ἡγεμονικόν, ἔνθα ἐστὶν τὰ νοήματα, ὅθεν οἱ «διαλογισμοὶ ἐξέρχονται οἱ πονηροί», ὁ περιαιρούμενος τοὺς διαλογισμοὺς τοὺς πονηροὺς «τὴν ἀκροβυστίαν τῆς καρδίας» περιαιρεῖται, ὁ ἀποτιθέμενος τὴν ψευδοδοξίαν περιτέτμηται «τὴν ἀκροβυστίαν τῆς καρδίας» αὐτοῦ καὶ γίνεται «ἀνὴρ Ἰούδα» καὶ «κατοικῶν Ἱερουσαλήμ», καθαρῶς περιτεμνόμενος. Ἐάν δέ τις μὴ ἀποθῆται «τὴν ἀκροβυστίαν τῆς καρδίας» αὐτοῦ, ἴδωμεν τί ἀπειλεῖ αὐτῷ ὁ λόγος· «Μὴ πως ἐξέλθῃ» φησὶν «ὡς πῦρ ὁ θυμὸς μου καὶ ἐκκαυθήσεται, καὶ οὐκ ἔσται ὁ σβέσων.» Ἐξέρχεται οὖν ὡς πῦρ ὁ θυμὸς τοῦ κυρίου ἐπὶ τοὺς μὴ περιτμηθέντας τῷ θεῷ, ἐπὶ τοὺς μὴ ἀποθεμένους «τὴν ἀκροβυστίαν τῆς καρδίας» αὐτῶν, «καὶ οὐκ ἔσται ὁ σβέσων ἀπὸ προσώπου πονηρίας ἐπιτηδευμάτων» αὐτῶν. Τὸ πῦρ ἐκεῖνο ὕλην ἔχει τὴν πονηρίαν τῶν ἐπιτηδευμάτων ἡμῶν· ὅπου οὐκ ἐνὶ πονηρίᾳ ἐπιτηδευμάτων, οὐκ ἔχει τὸ πῦρ ὅπου νευρηθῆ· ὅτι δὲ ἡ ὕλη ἐκεῖνου τοῦ πυρὸς ἡ πονηρία ἐστὶν τῶν ἐπιτηδευμάτων, ἄκουε τοῦ προφήτου λέγοντος· «καὶ οὐκ ἔσται ὁ σβέσων ἀπὸ προσώπου πονηρίας ἐπιτηδευμάτων ὑμῶν». «Ἀναγγείλατε ἐν τῷ Ἰούδα, καὶ ἐν Ἱερουσαλήμ ἀκουσθήτω· εἶπατε, [ἀναγγείλατε,] σημάνατε σάλπιγγι ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ κεκράξατε μέγα.» Ταῦτα, φησὶν, τὰ ἀπαγγελ λόμενα εἶπατε «ἐν τῷ Ἰούδα», τοῖς ἀπὸ τῆς φυλῆς τοῦ Ἰούδα τοῦ Χριστοῦ, «πρόδηλον γὰρ ὅτι ἐξ Ἰούδα ἀνατέταλ5.16 κεν ὁ σωτὴρ ἡμῶν». «Σημάνατε σάλπιγγι ἐπὶ τῆς γῆς»· ὁ λόγος ὁ ὑψηλός, ὁ διεγείρων τὸν ἀκροατὴν, ὁ παρασκευάζων αὐτὸν «εἰς» τὸν «πόλεμον» τὸν κατὰ τῶν παθῶν, «εἰς» τὸν «πόλεμον» τὸν κατὰ τῶν ἐνεργειῶν τῶν ἀντικειμένων, ὁ παρασκευάζων αὐτὸν εἰς τὰς «ἐορτάς» τὰς οὐρανίους–εἰς ἀμφοτέρω γὰρ ταῦτα λέγεται– παραλαμβάνεται σάλπιγγι. Ἐν τοῖς Ἀριθμοῖς ὁ τοιοῦτος λόγος σάλπιγγι ἐστίν· οἷον ἐμοὶ κελεύει ὁ λόγος καὶ εἴ τι ἀλλῶ–δέδοται δὲ τῷ βουλομένῳ καὶ ζητήσαντι τὸν νοῦν τῶν γραφῶν–κελεύει ποιῆσαι «σάλπιγγας ἀργυρᾶς ἐλατάς». Οὕτω φησὶν ὁ λόγος· «Σημάνατε σάλπιγγι ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ κεκράξατε μέγα· εἶπατε· συνάχθητε καὶ εἰσέλθωμεν εἰς τὰς πόλεις τὰς τειχήρεις.» Εἰς ἀτειχιστὸν πόλιν οὐ βούλεται ἡμᾶς εἰσελθεῖν ὁ λόγος τοῦ θεοῦ, ἀλλ' εἰς τετειχισμένην. «Ἡ ἐκκλησία τοῦ ζῶντος θεοῦ» τετειχισμένη ὑπὸ «τῆς ἀληθείας» τοῦ λόγου· οὗτος γὰρ ἐστὶν τὸ τεῖχος, <ὡς> ἐν τῷ ἑπτακαίδεκάτῳ κεῖται Ψαλμῷ, ὅτι καὶ «τεῖχος» ἐστὶν ὁ θεός. «Ἀναλαβόντες φεύγετε εἰς Σιών», ὅσοι ἐστέ ἐξ ἡμῶν τῆς Σιών, «ἀναλαβόντες φεύγετε εἰς Σιών· σπεύσατε, μὴ στήτε», οἱ ἐν τῇ προκοπῇ σπεύσατε ἐπὶ

τὸ Σκοπευτήριον, «ὅτι κακὰ ἐγὼ ἐπάγω ἀπὸ βορρᾶ καὶ συντριβὴν μεγὰ λην». Τῶν κακῶν ἐπαγομένων «ἀπὸ βορρᾶ», βορρᾶ τοῦ ἀντικειμένου, ὡς πολλάκις λέλεκται, ὃς ἂν εὐρεθῆ μὴ σπεύσας μηδὲ εἰσελθὼν «εἰς τὰς πόλεις τὰς τειχήρεις», μὴ γενόμενος «ἐν ταῖς ἐκκλησίαις τοῦ θεοῦ», ἀλλ' ἔξω ἐστηκώς, αὐτὸς ὑπὸ τῶν πολεμίων καταληφθεὶς ἀναιρεθῆσεται. Τίς δὲ ἐστὶν ὁ πολέμιος; Ἴδωμεν ἐκ τῶν ἐξῆς τίνα τρόπον λέγεται· «Ἀνέβη λέων ἐκ τῆς μάνδρας αὐτοῦ, ἐξολοθρεύων ἔθνη ἐξῆρην.» Οὗτός ἐστιν ὁ πολέμιος, ὃν δεῖ ἡμᾶς φυγεῖν. «Λέων» ἡμᾶς καταδιώκει· τίς οὗτος; Πέτρος ἡμᾶς διδάσκει λέγων· «Ὁ ἀντίδικος ὑμῶν διάβολος ὡς λέων ὠρυόμενος περιπατεῖ ζητῶν τίνα καταπίη· ὃ ἀντίστητε στερεοὶ τῇ πίστει» καὶ κατὰ τὸν ἕνατον Ψαλμὸν «ἐνεδρεύει ἐν ἀποκρύφῳ, ἐνεδρεύει ὡς λέων ἐν τῇ μάνδρα αὐτοῦ», καὶ ἐνεδρεύει οὗτος ὁ λέων οὐχ ἡμέρας, ἀλλ' ἐπὶ γένηται νύξ· κατὰ γὰρ τὸν ἑκατοστὸν τρίτον Ψαλμὸν· «Ἔθου σκότος καὶ ἐγένετο νύξ· ἐν αὐτῇ διελεύσονται πάντα τὰ θηρία τοῦ δρυμοῦ, σκύμνοι ὠρυόμενοι ἀρπάσαι καὶ ζητῆσαι παρὰ τοῦ θεοῦ βρῶσιν αὐτοῖς.» 5.17 «Ἀνέβη» οὖν «λέων ἐκ τῆς μάνδρας αὐτοῦ»· ποῦ; πότε; Κάτω ἐστὶν πεσὼν, εἰς τὰ κατώτατα τῆς γῆς κατελήλυθεν· «Ἀνέβη λέων ἐκ τῆς μάνδρας αὐτοῦ.» Ἄνθρωπος εἶ, ἀνωτέρω εἶ τοῦ διαβόλου· κρείττων γὰρ εἶ αὐτοῦ, ὁποῖος ἂν ᾗς· ἐκεῖνος διὰ τὴν κακίαν κάτω ἐστίν. «Ἀνέβη» οὖν «λέων ἐκ τῆς μάνδρας αὐτοῦ, ἐξολοθρεύων ἔθνη ἐξῆρην»· ἀναβάς «ἐκ τῆς μάνδρας αὐτοῦ», τόπου τοῦ οἰκείου τῇ κολάσει ἑαυτοῦ, «ἐξολοθρεύων ἔθνη ἐξῆρην· ἐξῆλθεν ἐκ τοῦ τόπου αὐτοῦ <τοῦ> θεῖναι τὴν γῆν σου εἰς ἐρήμωσιν»· βούλεται εἰσελθεῖν σου εἰς τὴν γῆν, περὶ ἧς πρὸ βραχέως ἐλέγομεν, ἕκαστον ἡμῶν βούλεται νεμηθῆναι· ἔρχεται οὖν «τοῦ θεῖναι τὴν γῆν σου <εἰς> ἐρήμωσιν», ἵνα καταπατήσῃ τὰ σπέρματα, ὁ λέων, ἵνα ποιήσῃ ἔρημόν σου τὴν γῆν, «καὶ πόλεις σου καθαιρεθήσονται παρὰ τὸ μὴ κατοικεῖσθαι αὐτάς· ἐπὶ τούτοις περιζώσαθε σάκκους». Ἐπεὶ οὖν ἀνέβη λέων καὶ ἀπειλεῖ σοι λέων καὶ βούλεται σου ἀφανίσει τὴν γῆν, περίζωσαι σάκκον, κλαῖε καὶ πένθει, διὰ τῶν εὐχῶν παρακάλει τὸν θεόν, ἵνα τοῦτον τὸν λέοντα ἐξολοθρεύσῃ ἀπὸ σοῦ καὶ μὴ ἐμπέσῃς αὐτοῦ εἰς τὸ στόμα. «Ὅν τρόπον» γὰρ «ὅταν ἐκσπάσῃ ὁ ποιμὴν ἐκ στόματος λέοντος δύο σκέλη ἢ λοβὸν ὠτίου», οὗτος ὁ λέων ζητεῖ τῶν ὠτων σε λαβεῖν, ἵνα διὰ τῆς λιχνείας σου λόγους ψευδεῖς σοι παραβαλὼν ἐκστήσῃ σε ἀπὸ τῆς ἀληθείας, βούλεται σου ἀπὸ τῆς ἀληθείας ἀρπάσαι τοὺς πόδας καὶ καταφαγεῖν· ἀλλὰ σὺ περιζώσαι σάκκους καὶ κόπτου καὶ κλαῖε καὶ ἀλάλαζε βλέπων τὸν πολέμιον τὸν ἐνεστη κότα, ἵνα ἀποστραφῇ «θυμὸς» ὀργῆς «κυρίου» ἀπὸ σοῦ, καὶ ἀποστραφέντος τοῦ θυμοῦ δυνηθῆς ἐν ἀμεριμνία γενόμενος, μηκέτι τοῦ λέοντος ὑπεισερχομένου σοι, τῷ σε εἰσεληλυθέναι εἰς τὴν τειχίρη πόλιν, δοξάζειν τὸν ῥυό μενόν σε θεὸν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, ὃ ἐστὶν ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν. 6.τ <Εἰς τὸ «κύριε, οἱ ὀφθαλμοί σου εἰς πίστιν» μέχρι τοῦ «πορεύσομαι πρὸς τοὺς ἄδρους καὶ λαλήσω αὐτοῖς». Ὁμιλία ᾿.> 6.1 «Κύριε» φησὶν «οἱ ὀφθαλμοί σου εἰς πίστιν». Ὡς «ὀφθαλμοὶ κυρίου ἐπὶ δικαίους», ἀπὸ γὰρ ἀδίκων ἀποστρέφει αὐτούς, οὕτως οἱ ὀφθαλμοὶ κυρίου εἰς πίστιν, ἀπὸ γὰρ ἀπιστίας ἀποστρέφει αὐτούς· διὸ καλῶς λέλεκται ὑπὸ τοῦ νοῦντος, τί λέγει ἐν τῇ εὐχῇ, τὸ «κύριε, οἱ ὀφθαλμοί σου εἰς πίστιν». Τὸ μὲν οὖν ἐνταῦθα γεγραμμένον ἐστίν· «Κύριε, οἱ ὀφθαλμοί σου εἰς πίστιν»· ἐπεὶ δὲ «λόγον σοφὸν ἂν ἀκούσῃ ἐπιστήμων, αἰνέσει αὐτὸν καὶ ἐπ' αὐτὸν προσθήσει», ὅρα πόσα ἔστιν ποιῆσαι ἀπὸ τοῦ «κύριε, οἱ ὀφθαλμοί σου εἰς πίστιν». Φησὶν ὁ Παῦλος· «Νυνὶ δὲ μένει τὰ τρία ταῦτα, πίστις, ἐλπίς, ἀγάπη· μείζων δὲ τούτων ἡ ἀγάπη»· ὡς ὀφθαλμοὶ κυρίου εἰς πίστιν, ὀφθαλμοὶ κυρίου εἰς ἐλπίδα, ὀφθαλμοὶ κυρίου εἰς ἀγάπην· ἐπεὶ δὲ ἐστὶν πνεῦμα «δυνά μεως καὶ ἀγάπης καὶ σωφρονισμοῦ», ὡς ὀφθαλμοὶ κυρίου εἰς ἀγάπην, οὕτως ὀφθαλμοὶ κυρίου εἰς δύναμιν, οὕτως [οἱ] ὀφθαλμοὶ κυρίου εἰς σωφρονισμόν, «ὀφθαλμοὶ κυρίου ἐπὶ δικαιοσύνην», οὕτως ἐπὶ πάσας ἀρετὰς ὀφθαλμοὶ κυρίου. Εἰ οὖν βούλει καὶ σὺ τὰς

ἀκτῖνας τῶν νοητῶν ὀφθαλμῶν τοῦ θεοῦ φθάνειν ἐπὶ σέ, ἀνάλαβε τὰς ἀρετάς, καὶ ἔσται ὡς τὸ «κύριε, οἱ ὀφθαλμοί σου εἰς πίστιν», οὕτως «κύριε, οἱ ὀφθαλμοί σου» εἰς ἕκαστον ὧν ἐὰν κτήσῃ ἀγαθῶν· καὶ ἐὰν τηλικούτος ᾖ, ὡς τοὺς ὀφθαλμοὺς κυρίου ἐλλάμπειν σοι, ἔρεϊς· «Ἐσημειώθη ἐφ' ἡμᾶς τὸ φῶς τοῦ προσώπου σου, κύριε.» 6.2 Εἶτα περὶ τῶν ἀμαρτωλῶν ἴδωμεν τὸ λεγόμενον· «Ἐμα στίγωσας αὐτοὺς καὶ οὐκ ἐπόνησαν.» Αὐταὶ αἰ αἰσθηταὶ μᾶστιγες ζῶσιν προσφερόμεναι σώμασιν, εἴτε βούλονται εἴτε μὴ βούλονται οἱ μαστιγούμενοι, πόνον ἐμποιοῦσιν αὐτοῖς· αἱ δὲ τοῦ θεοῦ μᾶστιγες τοιαῦταί εἰσιν ὡς τινὰς μὲν τῶν μαστιγούμενων πονεῖν, τινὰς δὲ τῶν μαστιγούμενων μὴ πονεῖν. Ἰδωμεν εἰ δυνάμεθα διηγήσασθαι, τί ἐστὶν τὸ πονεῖν ἀπὸ μαστίγων θεοῦ καὶ τί τὸ μὴ πονεῖν, καὶ ὅτι κακοδαίμονες οἱ μὴ πονοῦντες ἀπὸ μαστίγων θεοῦ, μακάριοι δὲ οἱ πονοῦντες ἀπὸ μαστίγων θεοῦ. Φησὶν γὰρ ἡ Σοφία· «Τίς δώσει ἐπὶ τοῦ διανοήματός μου μᾶστιγας, καὶ ἐπὶ τῶν χειλέων μου σφραγίδα πανούργων, ἵνα ἐπὶ τοῖς ἀγνοήμασί μου μὴ φείσωνται, καὶ αἱ ἀμαρτίαι μου μὴ ἀπολέσω σὶν με;» Πρόσχος τῷ «τίς δώσει ἐπὶ τοῦ διανοήματός μου μᾶστιγας;» Οὐκοῦν εἰσι μᾶστιγες τὸ διανόημα μαστιγοῦσαι. Αἱ μᾶστιγες τοῦ θεοῦ τὸ διανόημα μαστιγοῦσιν· λόγος γὰρ καθαπτόμενος τῆς ψυχῆς καὶ εἰς συναίσθησιν αὐτὴν ἄγων τῶν ἡμαρτημένων μαστιγοῖ· μαστιγοῖ δὲ τὸν μὲν μακάριον πονοῦντα ἐπὶ ταῖς μᾶστιξι, καθικνεῖται γὰρ αὐτοῦ τὰ λεγόμενα, καὶ οὐκ ἐξευτελίζει τὸν ἐλέγχοντα ἀπ' αὐτοῦ, ἐπὶ δὲ τις εὐρεθῆ, ἴν' οὕτως εἶπω, ἀναίσθητος, λεχθήσεται περὶ αὐτοῦ· «Ἐμαστίγωσας αὐτοὺς καὶ οὐκ ἐπόνησαν.» Τοῦ αὐτοῦ λόγου λεγομένου ἐλεγκτικῶς, φέρε εἰπεῖν, ἐπὶ τῷ καθικέσθαι διανοίας τοῦ τὴν συνείδησιν μεμολυσμένου ἐπὶ τινὶ ἀμαρτίᾳ τὸ λεγόμενον, ἐὰν ὁ μὲν τις τῶν ἀκουόντων ἀλγήσῃ, ὥστε λεχθῆναι περὶ αὐτοῦ· «Ἐώρακας ὡς κατενύγη» ὁ δεῖνα, ὁ δὲ τις τῶν ἀκουόντων μὴ ἀλγήσῃ, ἀλλὰ ἀναισθητῆ τῶν ἐλεγχόντων, δῆλον ὅτι λεχθήσεται περὶ τοῦ μηδ' αἰσθανομένου· «Ἐμαστίγωσας αὐτοὺς καὶ οὐκ ἐπόνησαν.» Μία μὲν διήγησις αὕτη περὶ τοῦ «οὐκ ἐπόνησαν» ἢ ἐπόνησαν· ἴδωμεν δὲ εἰ ἔχομεν καὶ ἑτέραν. Γίνονται τινες ἐν τοῖς σώμασιν μελῶν τινων νεκρότητες καὶ ξηρότητες, καὶ πολλάκις τοιαῦτα πάσχει τὰ νεκρωμένα μέλη παρὰ τὰ ζῶντα, ὥστε προσαγομένων μὲν τῶν πόνον ποιῆσαι δυναμένων τῷ ζῶντι μέλει ἀλγεῖν ἐκεῖνον ὧ προσάγεται τὸ ποιοῦν πονεῖν, προσαγομένων δὲ τῶν ποιούντων πονεῖν τῷ μέλει τῷ ἀναισθητῷ οὐκ αἰσθάνεται ἐκεῖνος, ὅταν ἢ νεκρὸς τῆς περι αὐτό. Ταῦτα εἶπερ εἶδες ἐπὶ τοῦ σώματος, μετὰ θες ἐπὶ τὴν ψυχὴν καὶ ὅρα ὅτι ἔστιν τις καὶ ψυχὴ νεκροῦ μένη τὰ μέλη, ὥστε μὴ αἰσθάνεσθαι ἀπὸ τῶν μαστίγων, κἂν ἐπίπονα προσφέρηται τινα. Δεινὰ προσφέρεται, ἀλλ' οὐκ αἰσθανθήσεται ἢ δεῖνα ψυχὴ, ἄλλη δὲ αἰσθανθήσεται· καὶ τάχα ὡσπερὶ λυπεῖται μᾶλλον ἐπὶ τῷ μὴ αἰσθάνεσθαι ἢ ἐπὶ τῷ αἰσθάνεσθαι ὁ μὴ αἰσθανόμενος ἀπὸ πόνων αὐτῷ προσφερομένων, εὐχόμενος μᾶλλον πονεῖν εἰ προσάγοιτο τὰ ἐπίπονα, ἐπεὶ σημεῖόν ἐστι τοῦτο τοῦ ζῆν αὐτόν, ἀδιζόμενος δὲ ἐπὶ τῷ μὴ αἰσθάνεσθαι ἐπὶ τοῖς ἐπιπόνοις. Ὡσπερ δὴ τοῦτο γίνεται ἐπὶ τῶν σωμάτων, οὕτω νομίζω ἐν τῷ «θελήσωσιν εἰ ἐγένοντο πυρίκαυστοι» τοιοῦτόν τι δηλοῦσθαι· οἷον τοῦ πυρὸς προσφερομένου τινὶ καὶ μὴ αἰσθανομένου τοῦ καιομένου, θελήσωσιν ἐκεῖνοι, καταλαβόντες σύγκρισιν μὴ αἰσθανομένων ἐπὶ ταῖς ἀλγηδόσιν καὶ αἰσθανομένων, μᾶλλον αἰσθάνεσθαι ἐπὶ τῷ πυρὶ ἢ μὴ αἰσθάνεσθαι· καὶ εὐξαιτο ἂν τις προσαγομένου κάκεινου τοῦ κεκριμένου πυρὸς ἐπὶ τοὺς ἀμαρτωλοὺς αἰσθάνεσθαι μᾶλλον ἢ μὴ αἰσθάνεσθαι. Ταῦτα διὰ τὸ «ἐμαστίγωσας αὐτούς, καὶ οὐκ ἐπόνησαν». «Συνετέλεσας αὐτούς, καὶ οὐκ ἠθέλησαν δέξασθαι παιδείαν.» Ὅτε τὰ καθαρτικὰ ποιεῖ ὁ προνοῶν τῶν ὅλων θεὸς ἐπὶ ψυχῆς σωτηρίᾳ, τὸ ἐπ' αὐτῷ συνετέλεσεν· νοήσεις δὲ <τὸ> «συνετέλεσας αὐτούς καὶ οὐκ ἠθέλησαν δέξασθαι παιδείαν» ἀπὸ παραδείγματος τοῦ κατὰ τὸν παραδιδόντα τὴν ἐπιστήμην καὶ τὸν μὴ βουλόμενον παραλαβεῖν τὴν ἐπιστήμην ἀπὸ τοῦ παραδιδόντος. Πάντα γὰρ τὰ παρ' αὐτῷ ποιεῖτω

ὁ διδάσκαλος καὶ συντελείτω πάντα εἰς παράδοσιν ἐπιστήμης, ἐκεῖνος δὲ μὴ παραδεχέσθω τὰ λεγόμενα· εἴποιμ' ἂν περὶ τοῦ τοιούτου τῷ διδασκάλῳ· συντέλεσας τόνδε καὶ οὐκ ἠθέλησεν δέξασθαι παιδείαν. Ἐπὶ οὖν τὰ ἀπὸ τῆς προνοίας γίνηται πάντα εἰς ἡμᾶς, ἵνα συντελεσθῶμεν καὶ τελειωθῶμεν, ἡμεῖς δὲ μὴ παραδεχόμεθα τὰ τῆς προνοίας τῆς ἐπὶ τελειότητα ἡμᾶς ἔλκουσιν, λεχθείη ἂν ὑπὸ τοῦ νοοῦντος τῷ θεῷ· «Κύριε, συνετέλεσας αὐτοὺς καὶ οὐκ ἠθέλησαν δέξασθαι παιδείαν.» 6.3 «Ἐστερέωσαν τὰ πρόσωπα αὐτῶν ὑπὲρ πέτραν.» Νοήσεις καὶ τοῦτο ἀπὸ τῶν σωματικωτέρων. Τῶν ἀμαρτανόντων οἱ μὲν ἀκούοντες λόγους ἐλεγκτικούς ἐπὶ τῇ ἀμαρτίᾳ ἐρυθριῶσιν καὶ καταδύονται καὶ ὑποπίπτουσιν ἀπτομένου τοῦ λόγου τοῦ ἐλεγκτικοῦ αὐτῶν· οἱ δὲ τοιοῦτοί εἰσιν, ὥστε αὐτοὺς ἀνερυθριάστους εἶναι, μὴ αἰδουμένους ἐφ' οἷς ἐλέγχονται, ἐφ' οἷς ἡμαρτήκασιν. Εἴποις ἂν οὖν περὶ τούτων οἱ οὐκ αἰδοῦνται· «Ἐστερέωσαν τὰ πρόσωπα αὐτῶν ὑπὲρ πέτραν.» Εἰ νενόηκας ἐπὶ τῶν σωματικῶν αὐτό, μετάβα μοι τῷ λόγῳ ἐπὶ τὴν ψυχὴν νοήσας πρόσωπον, περὶ οὗ λέγεται· «Τότε δὲ πρόσωπον πρὸς πρόσωπον», καὶ ὄρα ψυχὴν στερεάν, ὅποια ἦν ἡ καρδιά Φαραῶ ἐσκληρυμμένη, ὥστε αὐτὴν ἐπὶ τοῖς ἀπαγ γελλομένοις ἐστάναι ἀντίτυπον καὶ ὥσπερ ἀποβάλλουσιν τὰ λεγόμενα μὴ μορφουμένην κατὰ τὰ ἀπαγγελλόμενα· ἐκεῖ γὰρ εὐρήσεις ὅτι ἀρμόζει τὸ «Ἐστερέωσαν τὰ πρόσωπα αὐτῶν ὑπὲρ πέτραν». «Καὶ οὐκ ἠθέλησαν ἐπιστραφῆναι, κἀγὼ εἶπα· ἴσως πτωχοὶ εἰσιν, ὅτι οὐκ ἠθέλησαν γνῶναι ὁδὸν κυρίου καὶ κρίσιν θεοῦ· πορεύσομαι πρὸς τοὺς ἀδρούς καὶ λαλήσω αὐτοῖς.» Ταῦτα νοήσας περὶ τῶν μὴ θελόντων παιδεύθηναι, μὴ νοούντων ἐπὶ ταῖς μάστιξιν τοῦ θεοῦ, φησὶν νενοηκῶς τὸ τούτων αἴτιον· πτωχὴ ἐστὶν αὐτῶν ἡ ψυχὴ. «Κἀγὼ εἶπα· ἴσως πτωχοὶ εἰσιν, διότι οὐκ ἠδυνήθησαν, ὅτι οὐκ ἔγνωσαν ὁδὸν κυρίου καὶ κρίσιν θεοῦ· πορεύσομαι πρὸς τοὺς ἀδρούς καὶ λαλήσω αὐτοῖς.» Οἱ ἀδροὶ ταῖς ψυχαῖς ἐν ἐπαίνῳ λέγονται. Καὶ παρ' Ἑλλήσι γὰρ τὸ ἀδρὸν συνεχῶς ὀνομάζεται καὶ τὸ μεγαλεῖον τῆς λογικῆς ψυχῆς· ὅταν γὰρ τις μεγάλοις ἐπιβάλλῃ πράγμασιν καὶ προθέσῃς ἔχη ἀξιολόγους καὶ σκοπῇ αἰεὶ τὰ δέοντα, πῶς βίωσιν κατὰ τὸν ὀρθὸν λόγον, μηδὲν ταπεινὸν καὶ μικρὸν θέλων μηδὲ ὀρᾶν, ὁ τοιοῦτος τὸ ἀδρὸν καὶ τὸ μεγαλεῖον ἔχει ἐν τῇ ψυχῇ. Οὗτοι οὖν, ἐπεὶ ἦσαν «πτωχοί», οἱ πρότεροι οὐκ ἔψεξεν ὁ λόγος, οὐκ ἤκουσαν, φησὶν ὁ προφήτης, διὰ τοῦτο οὐκ ἤκουσαν, ἐπεὶ πτωχοὶ εἰσιν, «πορεύσομαι πρὸς τοὺς ἀδρούς καὶ λαλήσω αὐτοῖς», καὶ εἰ ἔστιν μακάριον εἶναι ἐπὶ τῷ λέγειν «εἰς ὧτα ἀκουόντων», μακάριόν ἐστιν ἄνπερ τύχη τις ἀδρού καὶ μεγάλου ἀκροατοῦ. Διὰ τοῦτο τούτων οὕτως λεγομένων, εἰδότες ὅτι οὐ ζημία τοῖς λέγουσιν ὅσον τοῖς ἀκούουσιν ἐστὶν τὸ μὴ παραδεχέσθαι τὰ ἀπαγγελλόμενα, καὶ κατηγορεῖ πτωχείας τοῦ νοῦ αὐτῶν καὶ τῆς διανοίας, παρακαλέσωμεν ἀπὸ τοῦ θεοῦ λαβεῖν αὐξάνοντος τοῦ λόγου ἐν ἡμῖν ἀδρότητα καὶ μεγαλειότητα ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, ἵνα ἀκοῦσαι τῶν ἱερῶν καὶ ἀγίων λόγων δυνηθῶμεν, ὧν ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν. 7.t Εἰς τὸ «καὶ ἔσται ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις, λέγει κύριος ὁ θεὸς σου, οὐ μὴ πατάξω ὑμᾶς εἰς συντέλειαν» μέχρι τοῦ «οὕτως δουλεύσετε ἄλλοτρίοις ἐν γῆ οὐχ ὑμῶν». Ὅμιλία ζ'. 7.1 Ὁ «κρίνων κατὰ βραχὺ» θεὸς τοὺς κολαζομένους «δίδωσι τόπον μετανοίας», καὶ οὐχ ἅμα τῷ ἀμαρτῆσαι κολάζων φέρει τὴν «συντέλειαν» τῆς κολάσεως ἐπὶ τὸν ἡμαρτηκότα· διὰ τοῦτο «κατὰ βραχὺ κρίνων» κολάζει, καὶ τούτου τὸ παράδειγμα ἐν τῷ Λευιτικῷ ἐστὶν· ἐν γὰρ ταῖς τῶν παραβαινόντων τὸν νόμον ἀραῖς ἀναγράφεται μετὰ τὰς κολάσεις τὰς προτέρας· «Καὶ ἔσται, ἐὰν μετὰ ταῦτα μὴ ἐπιστραφῆτε, λέγει κύριος, προσθήσω ὑμῖν κἀγὼ πληγὰς ἐπτά», καὶ πάλιν διηγείται ἄλλην κόλασιν· «Καὶ ἔσται, ἐὰν μετὰ ταῦτα μὴ ἐπιστραφῆτε, ἀλλὰ πορεύσησθε πρὸς με πλάγιοι, κἀγὼ πορεύσομαι μεθ' ὑμῶν θυμῷ πλαγίῳ», καὶ εὐρήσεις τὸν θεὸν ἐπιμετροῦντα κολάσεις μετὰ φειδοῦς, ἐπεὶ βούλεται εἰς ἐπιστροφὴν ἀγαγεῖν τὸν ἡμαρτηκότα, καὶ οὐκ ἀθρόως πάσας ἀποδίδόντα. Τοιαῦτα οὖν ὅσον ἐπὶ τῷ ῥητῷ ἐγεγόνει περὶ τὸν λαόν,

καὶ ἀπειλῶν αὐτοῖς ὁ λόγος ἃ πείσονται μετ' ἐκεῖνά φησιν· «Καὶ ἔσται ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκεῖναις, λέγει κύριος ὁ θεὸς σου, οὐ μὴ πατάξω ὑμᾶς εἰς συντέλειαν.» Εἰ δὲ ταῦτα μάλιστα φθάνει καὶ ἐπὶ τὰς μελλούσας κολάσεις <ζητήσεις>· εἰ μὴ, ὁ δυνάμενος ἀπὸ τῶν ἐν τῷ βίῳ συμβεβηκότων περὶ τὸν λαὸν μεταβάτω καὶ ἐπ' ἐκεῖνας· ἐγὼ γὰρ πειθόμενος εἶπομι, ὅτι ὡς «ὑποδείγματι καὶ σκιᾷ λατρεύουσιν τῶν ἐπουρανίων», οὕτως ὑποδείγματι καὶ σκιᾷ τῶν ἀληθινῶν κολάσεων ἐκολάσθη ὁ λαὸς ἐκεῖνος ἐπὶ τοῖς ἀμαρτήμασιν ἑαυτῶν, ὡς εἶναι πᾶσαν κόλασιν τὴν κατὰ <τὸν> νόμον καὶ τοὺς προφήτας ἀναγεγραμμένην περὶ τὸν λαὸν περιέχουσαν σκιὰν κολάσεων ἀληθινῶν. Εἶπερ οὖν ἐκεῖνοις συντέλεια ἐπὶ ταῖς ἀμαρτίαις οὐ γέγο νεν, ἀλλ' ἐπὶ τέλει ποτέ, οὕτω μήποτε ἔσται καὶ μετὰ τὴν ἔξοδον ἐπὶ τοὺς ἡμαρτηκότας κόλασις· συντέλεια δὲ ἐπὶ τὴν Ἱερουσαλήμ, ὅτε ἡ αἰχμαλωσία ἐστὶν ἡ Ναβουχοδο νόσωρ. Καίτοιγε ἔρεῖ τις ὅτι οὐδὲ τότε συντέλεια, ἀλλ' οὐδ' ἐπὶ τοῖς Μακκαβαϊκοῖς, ἀλλὰ συντέλεια τῷ λαῷ ἐπὶ τῆς τοῦ κυρίου μου Ἰησοῦ Χριστοῦ παρουσίας· ὅσον γὰρ οὐκ ἔλεγεν αὐτοῖς ὁ σωτήρ· «Ἴδου ἀφίεται ὑμῖν ὁ οἶκος ὑμῶν», οὐκ ἠφίετο· ὅτε δὲ ἔκλαυσεν ἐπὶ τὴν Ἱερουσαλήμ λέγων· «Ἱερουσαλήμ, Ἱερουσαλήμ, ἡ τοὺς προφήτας ἀποκτείνουσα καὶ λιθοβολοῦσα τοὺς ἀπεσταλμένους πρὸς αὐτήν, ποσάκις ἠθέλησα ἐπισυναγαεῖν τὰ τέκνα σου, ὃν τρόπον <ὄρνις> ἐπισυνάγει τὰ νοσσία ὑπὸ τὰς πτέρυγας αὐτῆς, καὶ οὐκ ἠθελήσατε; ἰδου ἀφίεται ὑμῖν ὁ οἶκος ὑμῶν ἔρημος», ἀφεῖται ὁ οἶκος, κεκύκλωται «ὑπὸ στρατοπέδων Ἱερουσαλήμ» ὡς ἀφεθέντος τοῦ οἴκου καὶ «ἠγγισεν ἡ ἐρήμωσις αὐτῆς»· εἶτα μετὰ τὸ ἐκεῖνων παράπτωμα ἦλθεν «ἡ σωτηρία» ἡμῖν «τοῖς ἔθνεσιν». Ἐκολάζοντο οὖν ἐκεῖνοι, καὶ συντέλεια οὐκ ἔφθανεν ἐπ' 7.2 αὐτοὺς ἕως τῆς τοῦ κυρίου Ἰησοῦ μου ἐπιδημίας· σκοπῶ δὲ μήποτε καὶ περὶ ἡμᾶς τοιαῦτά ἐστιν, καὶ κολάσεις τινὲς γίνονται, ὥστε τούσδε μὲν μὴ πεῖραν ἔχειν δευτέρων κολάσεων ἀλλὰ ἀρκεσθῆναι ταῖς προτέροις, ἄλλους δὲ ἡκεῖν καὶ ἐπὶ τὰς δευτέρας, οὐ μὴν καὶ ἐπὶ τὰς τρίτας, ἄλλους δὲ ἐλεύσεσθαι καὶ ἐπὶ τὰς τετάρτας. Τὸ γὰρ «προσθήσω πληγὰς ἑπτὰ» ὅτιποτε μυστήριον δηλοῖ μιᾶς πληγῆς γινομένης καὶ δευτέρας καὶ τρίτης μέχρι τῶν εἰρημένων ἑπτὰ ἐπὶ τινὰς· οὐ πάντες δὲ ἑπτὰ πληγὰς πλήσονται, ἀλλ' οἷμαί τινὰς πληγήσεσθαι πληγὰς ἕξ, ἄλλους πέντε, ἄλλους τέσσαρας, ἄλλους τρεῖς <ἢ> δύο, τοὺς δὲ πάντων ὑποδεεστέρους ἐν κολάσειν πληγὴν νομίζω πληγήσεσθαι μίαν. Οἶδεν οὖν ὁ θεὸς καὶ τὰ περὶ τῶν πληγῶν, διὸ γέγραπται ἐνθάδε κατὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ ἀναγνώσματος· «Καὶ ἔσται ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκεῖναις», ταῖς περὶ τῶν εἰρημένων, «οὐ μὴ ποιήσω ὑμᾶς εἰς συντέλειαν»· ἀλλ' οὐκ ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκεῖναις συντέλεια· εἰσὶν γὰρ τινες ἡμέραι, ὅτε ποιήσει 7.3 οὗς ποιήσει <εἰς> συντέλειαν. «Καὶ ἔσται ὅταν εἴπητε· τίνας ἔνεκεν ἐποίησεν κύριος ὁ θεὸς ἡμῖν ἅπαντα τὰ κακὰ ταῦτα; καὶ ἐρεῖς αὐτοῖς· ἀνθ' ὧν ἐγκατελίπετέ με καὶ ἐδουλεύσατε θεοῖς ἑτέροις ἐν τῇ γῆ ὑμῶν, οὕτως δουλεύετε ἐν γῆ οὐχ ὑμῶν.» Τὸ ῥητὸν νοηθῆτω, καὶ ἀρκεῖ ἐπὶ τοῦ παρόντος τὴν ὑπόμνησιν τοῖς ἀκούειν δυναμένοις ἐκ τοῦ ῥητοῦ παραστῆσαι. Οὐκοῦν οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ τὴν ἁγίαν γῆν, τὸν ναὸν εἶχον, τὸν οἶκον τῆς προσευχῆς. Ἔδει αὐτοὺς λατρεύειν τῷ θεῷ, παραβαίνοντες δὲ τὰς θείας ἐντολὰς καὶ εἰδωλολάτρουν καὶ τὰ εἰδῶλα παρελάμβανον Δαμασκοῦ, ὡς γέγραπται ἐν ταῖς Βασιλείαις, καὶ ἄλλα εἰδῶλα ἀνελάμβανον τῶν ἐθνῶν εἰς τὴν ἁγίαν γῆν. Δι' ὧν παρελάμβανον τῶν ἐθνῶν εἰδώλων, ἀξίους ἑαυτοὺς ἐποίουν καταβληθῆναι εἰς τὴν τῶν εἰδώλων γῆν, καταγενέσθαι ἐκεῖ, ὅπου προσεκύνουν τὰ εἰδῶλα. Φησὶν οὖν ὁ λόγος αὐτοῖς κατὰ τὸ ῥητὸν· «Ἀνθ' ὧν ἐγκατελίπετέ με καὶ ἐδουλεύσατε θεοῖς ἄλλοτρίοις ἐν τῇ γῆ ὑμῶν, οὕτως δουλεύετε θεοῖς ἄλλοτρίοις ἐν γῆ οὐχ ὑμῶν»· πᾶς δὲ ὁ θεοποιῶν τι δουλεύει θεοῖς ἄλλοτρίοις. Ἐκθειάζεις τὰ βρώματα καὶ τὰ πόματα; «Θεός» σοῦ ἐστὶν «ἡ κοιλία». Τιμᾶς τὸ ἀργύριον ὡς μέγα ἀγαθὸν καὶ τὸν πλοῦτον τὸν κάτω; θεός σοῦ ἐστὶν ὁ Μαμωνᾶς καὶ κύριος. Ἰησοῦς γὰρ αὐτὸν εἶπεν κύριον τῶν φιλαργύρων φάσκων· «Οὐ δύνασθε θεῷ δουλεύειν καὶ Μαμωνᾶ· οὐδεὶς δύναται

δυσὶν κυρίοις δουλεύειν.» Οὐκοῦν ὁ τιμῶν τὸ ἀργύριον καὶ θαυμάζων τὸν πλοῦτον καὶ νομίζων ἀγαθὸν αὐτὸν εἶναι καὶ ἀποδεχόμενος τοὺς πλουσίους ὡς θεούς, τοὺς δὲ πένητας ὡς μὴ ἔχοντας τὸν θεὸν αὐτῶν ἐξουθενῶν, οὗτος θεοποιεῖ τὸ ἀργύριον. Ἐάν τις ἐν τῇ γῆ τοῦ θεοῦ, τῇ ἐκκλησίᾳ, τυγχάνων προσκυνήσῃ θεοῖς ἄλλοτρίοις θεοποιῶν τὰ μὴ θεοποιεῖσθαι ἄξια, ἐκβληθήσεται εἰς γῆν ἄλλο τρίαν καὶ προσκυνεῖτω τοὺς θεούς, οὓς ἔνδον προσεκύνησεν γενόμενος· ἔξω φιλάργυρος ἔστω ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας ἐκβληθείς, γαστρίμαργος ἔξω ἔστω τῆς ἐκκλησίας γενόμενος. Ταῦτα κατὰ μίαν τροπολογία, ἵνα μὴ νῦν περιεργάζωμαι τὰ ὑπὲρ ἑμαυτὸν καὶ περὶ τῆς γῆς, περὶ ἧς εἶπεν ὁ σωτὴρ· «Τὸ ἡμέτερον τίς δώσει ὑμῖν;» καὶ ὅτι γενομένης προσκυνήσεως ἐν τῇ γῆ τινος οὕτως ὁ θεὸς ὠκονόμησεν ἐκβληθῆναί τινας ἀπὸ τῆς ἑαυτοῦ καὶ ἔλθειν ἐπὶ τὴν γῆν, περὶ ἧς γέγραπται· «Ἄκουε, Ἰσραὴλ· τί ὅτι ἐν γῆ τῶν ἐχθρῶν εἶ; συνελογίσθησθε μετὰ τῶν καταβαινόντων εἰς ἄβου· ἐγκατέλιπες πηγὴν ζωῆς τὸν κύριον· τῇ ὁδῷ τοῦ θεοῦ εἰ ἐπορεύθησθε, κατώκεισθε ἂν ἐν εἰρήνῃ τὸν αἰῶνα χρόνον.» Νῦν οὖν ἐν γῆ ἄλλοτρία ἐσμέν, καὶ εὐχόμεθα τὸ ἐναντίον ποιῆσαι, ὡς ἐποίησαν οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ ἐν τῇ γῆ τῇ ἀγίᾳ· ἐκεῖνοι μὲν γὰρ [τὰ ἀλλότρια] ἐν τῇ γῆ τῇ ἀγίᾳ ἄλλοτρίοις προσεκύνησαν, ἡμεῖς δὲ ἐν ἄλλοτρίᾳ γῆ τὸν ἀλλότριον τῆς γῆς προσκυνούμεν θεόν, ἀλλότριον τῶν ἐπὶ γῆς πραγμάτων. Ἄρχει μὲν γὰρ «ὁ ἄρχων τοῦ αἰῶνος τούτου» ἐνθάδε, καὶ ἀλλότριος τῶν υἱῶν αὐτοῦ ἐστὶν ὁ θεός· ἀλλότριον δὲ ἂν εἶπω οὐ τοῦτο λέγω· οὐ κτίσαντα τὸν κόσμον, ἀλλὰ ἀλλότριον τοῦ κυρίου τῆς κακίας, ἀλλότριον τῶν παρόντων ἀμαρτημάτων. Καίτοιγε καὶ θέλοντες τὸν ἀλλότριον τῶν τῆς ἀμαρτίας πραγμάτων προσκυνεῖν θεὸν ἐν τῇ γῆ ταύτῃ τῆς κακώσεως, τί ποιούμεν ἴδωμεν. Οὐ λέγομεν· «Πῶς ἄσωμεν τὴν ὥδην κυρίου ἐπὶ γῆς ἄλλοτρία;» ἀλλὰ· πῶς ἄσωμεν τὴν ὥδην κυρίου οὐκ ἐπὶ γῆς ἄλλοτρία; Τούτου τόπον ζητοῦμεν τοῦ ἄδειν τὴν ὥδην κυρίου, τόπον τοῦ προσκυνεῖν κύριον τὸν θεὸν ἡμῶν ἐπὶ γῆς ἄλλοτρία. Τίς οὖν ὁ τόπος; Εὗρον τοῦτον· ἦλθεν ἐπὶ ταύτην φορέσας σῶμα τὸ σῶσαν, ἀναλαβὼν «τὸ σῶμα τὸ τῆς ἀμαρτίας» «ἐν ὁμοιώματι σαρκὸς ἀμαρτίας», ἵν' ἐν τούτῳ τῷ τόπῳ διὰ τὸν ἐπιδημήσαντα Χριστὸν Ἰησοῦν καὶ καταργήσαντα τὸν ἄρχοντα τοῦ αἰῶνος τούτου καὶ καταργήσαντα τὴν ἀμαρτίαν, δυνηθῶ προσκυνῆσαι τὸν θεὸν ἐνθάδε καὶ μετὰ τοῦτο προσκυνήσω ἐν τῇ γῆ τῇ ἀγίᾳ. Εἰ γὰρ προσκυνήσας τις τὰ εἶδωλα ἐν τῇ γῆ τῇ ἀγίᾳ ἀπελήλυθεν εἰς τὴν γῆν τὴν ἄλλοτρίαν, προσκυνήσας τις τὸν θεὸν ἐν τῇ γῆ τῇ ἄλλοτρίᾳ ἀπελευθεύεται ἐπὶ τὴν γῆν τὴν ἀγίαν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν. 8.1 Εἰς τὸ «κύριος ὁ ποιήσας τὴν γῆν ἐν τῇ ἰσχύϊ αὐτοῦ» μέχρι τοῦ «ἐμωράνθη πᾶς ἄνθρωπος ἀπὸ γνώσεως». Ὁμιλία η'. 8.1 Τρεῖς οἰονεὶ ἀρετὰς παραλαβὼν ὁ προφήτης τοῦ θεοῦ, <τὴν> ἰσχύϊν αὐτοῦ καὶ τὴν σοφίαν αὐτοῦ καὶ τὴν φρόνησιν αὐτοῦ, ἐκάστη αὐτῶν οἰκειὸν τι ἔργον <ἀπονέμει>, τῇ μὲν ἰσχύϊ τὴν γῆν, τῇ δὲ σοφίᾳ τὴν οἰκουμένην, τῇ δὲ φρονήσει τὸν οὐρανόν· ἄκουε γὰρ τῆς λέξεως λεγούσης· «Κύριος ὁ ποιήσας τὴν γῆν ἐν τῇ ἰσχύϊ αὐτοῦ, ὁ ἀνορθῶσας τὴν οἰκουμένην ἐν τῇ σοφίᾳ αὐτοῦ, καὶ ἐν τῇ φρονήσει αὐτοῦ ἐξέτεινεν τὸν οὐρανόν.» Καὶ ἡμεῖς δὲ πρὸς τὴν ἡμετέραν γῆν—λέλεκται γὰρ πρὸς τὸν Ἀδὰμ· «Γῆ εἶ»—χρεῖαν ἔχομεν τῆς ἰσχύος τοῦ θεοῦ, χωρὶς δὲ τῆς δυνάμεως τοῦ θεοῦ οὐχ οἰοίμεθα ἐπιτελέσαι ταῦτα, ὅσα οὐ κατὰ «τὸ φρόνημά» ἐστὶν «τῆς σαρκός»· «νεκρωθέντων δὲ τῶν μελῶν τῶν ἐπὶ τῆς γῆς», ἔσται τὸ κατὰ τὸ βούλημα τοῦ πνεύματος, ἐπεὶ τῷ «πνεύματι αἱ πράξεις τῆς σαρκός» κατὰ τὸν ἀπόστολον «θανατοῦνται». «Κύριος» οὖν «ὁ ποιήσας τὴν γῆν ἐν τῇ ἰσχύϊ αὐτοῦ»· ἐὰν δὲ ἔλθῃ καὶ ἐπὶ ταύτην τὴν γῆν, εἰ δύνασαι ἰδεῖν τὸ ἐν τῷ Ἰωβ γεγραμμένον, ὡς ἐν τοῖς ἀκριβεστέροις ἀντιγράφοις εὔρομεν, ὅτι ἔστησεν αὐτὴν «ἐπ' οὐδενί», ὄψῃ ὅτι ἰσχύϊ θεοῦ κατὰ τὸ μεσαίτατον κεῖται. Ἔρχομαι καὶ ἐπὶ τὴν οἰκουμένην. Οἶδα ψυχὴν οἴκου μένην, οἶδα ψυχὴν ἔρημον· εἰ γὰρ οὐκ ἔχει τὸν θεόν, <εἰ> οὐκ ἔχει τὸν Χριστὸν τὸν εἰπόντα· «Ἐγὼ καὶ ὁ πατήρ μου ἐλευσόμεθα πρὸς

αὐτὸν καὶ μονὴν παρ' αὐτῷ ποιησὸ μεθα», εἰ οὐκ ἔχει τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ψυχῇ, ἔρημος ἐστίν· οἰκουμένη δέ ἐστίν, ὅτε πεπλήρωται θεοῦ, ὅτε ἔχει τὸν Χριστόν, ὅτε πνεῦμα ἅγιόν ἐστίν ἐν αὐτῇ. Ταῦτα δὲ ποικίλως καὶ διαφόρως ἐν ταῖς γραφαῖς λέγεται, τὸ εἶναι τὸν πατέρα καὶ τὸν υἱὸν καὶ τὸ ἅγιον πνεῦμα ἐν τῇ τοῦ ἀνθρώπου ψυχῇ. Ὁ γοῦν Δαβὶδ ἐν τῷ Ψαλμῷ τῆς ἐξομολογήσεως περὶ τούτων τῶν πνευμάτων αἰτεῖ τὸν πατέρα λέγων· «Πνεύματι ἡγεμονικῶ στήριζόν με», «Πνεῦμα εὐθὲς ἐγκαίνισον ἐν τοῖς ἐγκάτοις μου», «Καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιόν σου μὴ ἀντανέλῃς ἀπ' ἐμοῦ.» Τίνα τὰ τρία πνεύματα ταῦτα; Τὸ ἡγεμονικὸν ὁ πατήρ, τὸ εὐθὲς ὁ Χριστός, καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον. Ταῦτα εἰς τὸ παραστήσαι τὴν οἰκουμένην οὐκ ἄλλως γινομένην ἢ ἐν τῇ σοφίᾳ τοῦ θεοῦ· «Ἡ» γὰρ «σοφία βοηθήσει τῷ σοφῷ ὑπὲρ δέκα ἐξουσιάζοντας τοὺς ὄντας ἐν τῇ πόλει»· «Σοφίαν δὲ καὶ παιδείαν ὁ ἐξουθενῶν ταλαίπωρος, καὶ κενὴ ἡ ἐλπίς αὐτοῦ, καὶ οἱ κόποι αὐτοῦ ἀνόνητοι, καὶ ἄχρηστα τὰ ἔργα αὐτοῦ», φησὶν ἡ Σοφία ἡ ἐπιγεγραμμένη Σολομώντος. Διὰ τοῦτο ὄση δύναμις, ἐπεὶ ἀνορθοῦται ἡ οἰκουμένη ἐν τῇ σοφίᾳ τοῦ θεοῦ, βουλώμεθα δὴ καὶ αὐτοὶ ἀνορθωθῆναι ἡμῶν τὴν οἰκουμένην τάχα πεσοῦσαν· πέπτωκεν γὰρ αὕτη ἡ οἰκουμένη ἡνίκα ἤλθομεν εἰς τὸν τόπον τῆς κακώσεως, πέπτωκεν αὕτη ἡ οἰκουμένη ἡνίκα «ἡμάρτομεν, ἠσεβήσαμεν, ἠδικήσαμεν», καὶ δεῖται ἀνορθώσεως. Θεὸς οὖν «ὁ ἀνορθώσας τὴν οἰκουμένην» ἐστίν· εἰ δὲ μὴ τοιοῦτον λαμβάνεις τὸ «ἀνορθώσας τὴν οἰκουμένην», ἀλλὰ κοινότερον νοήσας τὴν οἰκουμένην, ζήτηι πόθεν ἀνορθώσας ἐστίν τὴν οἰκουμένην, ζήτηι τῆς οἰκουμένης πτώσιν, ἵνα εὐρῶν αὐτῆς τὴν πτώσιν ἴδῃς αὐτῆς τὴν ἀνορθώσιν. Εἴ τις οὖν ἐστίν ἐν τῇ οἰκουμένῃ ταύτῃ, ἐὰν οὕτως νοήσῃς τὴν οἰκουμένην, δῆλον ὅτι δεῖται τῆς ἀνορθώσεως, οὐδεὶς δὲ μὴ πεσὼν δεῖται τῆς ἀνορθώσεως· δῆλον ὅτι πέπτωκεν ἕκαστος τῶν ἐν τῇ οἰκουμένῃ ἀπὸ ἀμαρτίας, καὶ «κύριός» ἐστίν ὁ «ἀνορθῶν τοὺς κατερραγμένους, καὶ ὑποστηρίζει πάντας τοὺς καταπίπτοντας». «Ἐν τῷ Ἀδὰμ πάντες ἀποθνήσκουσιν», καὶ οὕτως πέπτωκεν ἡ οἰκουμένη καὶ δεῖται ἀνορθώσεως, ἴν' «ἐν τῷ Χριστῷ πάντες ζωοποιηθῶσιν». Ὡστε διχῶς ἀποδέδωκα τὰ περὶ τῆς οἰκουμένης, πῆ μὲν ἐπὶ ἓνα ἕκαστον δεικνὺς πῶς ἐκάστη ψυχὴ ἦτοι οἴκου μένη ἐστίν ἢ ἔρημος, πῆ δὲ ἐπ' αὐτῆς στήσας τὸν λόγον τῆς 8.2 οἰκουμένης. «Καὶ ἐν τῇ φρονήσει αὐτοῦ ἐξέτεινεν τὸν οὐρανόν.» Οὐ συντυχικῶς τὴν φρόνησιν παρέλαβεν ἐπὶ τοῦ οὐρανοῦ· εὐρήσεις γὰρ ἐν ταῖς Παροιμίαις λεχθέν· «Ὁ θεὸς ἐν τῇ σοφίᾳ ἐθεμελίωσεν τὴν γῆν, ἠτοίμασεν δὲ οὐρανοὺς ἐν φρονήσει.» Ἔστιν οὖν τις φρόνησις θεοῦ, ἣν μὴ ζήτηι «εἰ μὴ» ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ· πάντα γὰρ ὅσα τοῦ θεοῦ τοιαῦτά ἐστιν, ὁ Χριστὸς ἔστιν· «σοφία τοῦ θεοῦ» αὐτός, «δύναμις θεοῦ» αὐτός, «δικαιοσύνη» θεοῦ αὐτός, «ἀγιασμός» αὐτός, «ἀπολύτρωσις» αὐτός, οὕτως φρόνησις αὐτός ἐστίν θεοῦ. Ἀλλὰ τὸ μὲν ὑποκείμενον ἔστιν, ταῖς δὲ ἐπινοίαις τὰ πολλὰ ὀνόματα ἐπὶ διαφόρων ἐστίν, καὶ οὐ ταῦτον νοεῖς περὶ τοῦ Χριστοῦ, ὅτε νοεῖς αὐτὸν σοφίαν, καὶ ὅτε νοεῖς αὐτὸν δικαιοσύνην· ὅτε μὲν γὰρ σοφίαν, τὴν ἐπιστήμην λαμβάνεις τῶν θείων καὶ ἀνθρωπίνων, ὅτε δὲ δικαιοσύνην, τὴν τοῦ κατ' ἀξίαν ἀπονεμητικὴν δύναμιν ἐν τῷ παντί, καὶ ὅτε ἀγιασμόν, τὸν περιποιητικὸν τοῦ ἁγίου γενέσθαι τοὺς πιστεύοντας καὶ ἀνακειμένους τῷ θεῷ. Οὕτως οὖν καὶ φρόνησιν αὐτὸν νοήσεις, ὅτε ἐπιστήμη ἐστίν ἀγαθῶν καὶ κακῶν καὶ οὐθε τέρων. Ἐπεὶ οὖν χωρίζεται τοῖς ἐν οὐρανῷ κατοικοῦσιν ἢ τοῖς «τὸν οὐράνιον ἄνθρωπον φοροῦσιν» <...> χωρίσαντος τὰ κακὰ ἀπὸ τῶν ἀγαθῶν, ἵνα μηκέτι μολύνῃται ἐκεῖνος ὁ οὐρανὸς διὰ τὸ τῇ φρονήσει τοῦ θεοῦ ἐκτετάσθαι τὸν οὐρανὸν μῆτε ὁ δίκαιος ὢν οὐρανός-ἐστίν δὲ καὶ ὁ δίκαιος οὐρανός, ὡς παραστήσω-, εἴρηται· «Καὶ ἐξέτεινεν τὸν οὐρανὸν τῇ φρονήσει αὐτοῦ.» Πῶς οὖν ἐκτείνεται ὁ οὐρανός; Ἐκτεινούσης αὐτὸν τῆς σοφίας· δηλοῦται δὲ ὡς ἡ σοφία ἐκτείνει ἐν τῷ «ἐπειδὴ ἐξέτεινον λόγους καὶ οὐ προσείχετε», καὶ λέγει ἕκτασιν τινὰ εἶναι λόγων. Οὕτως ἐκτείνεται ὁ οὐρανός, καὶ ἐν ἑκατοστῷ τρίτῳ λέγεται Ψαλμῷ·

«Ἐκτείνων τὸν οὐρανὸν ὡσεὶ δέρριν» ἐκτείνεται δὲ καὶ ἡ ψυχὴ ἡμῶν πρότερον συνεσταλμένη, ἵνα δυνηθῆ χωρῆσαι τὴν σοφίαν τοῦ θεοῦ. Ἄλλα γὰρ ἐπὶ τὸ προκείμενον ἐπανέλθωμεν. Ἐλέγομεν περὶ τοῦ τὸν οὐρανὸν ἐν φρονήσει γεγονέναι, καὶ φαμεν ὅτι οἱ τὸν οὐράνιον ἄνθρωπον φοροῦντες καὶ αὐτοὶ εἰσιν οὐρανός. Εἰ γὰρ πρὸς τὸν ἀμαρτάνοντα λέγεται· «Γῆ εἶ καὶ εἰς γῆν ἀπελεύση», πρὸς τὸν δίκαιον οὐκ ἂν λεχθείη, οὗ «ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν»· οὐρανός εἶ, καὶ εἰς οὐρανὸν ἀπελεύση; Ἡ δὲ μὲν τὸν χοϊκὸν λεχθήσεται τῷ «φοροῦντι τὴν εἰκόνα τοῦ χοϊκοῦ»· «Γῆ εἶ, καὶ εἰς γῆν ἀπελεύση», διὰ δὲ τὸν οὐράνιον, ἐπὶ «φορέσης τὴν εἰκόνα τοῦ ἐπουρανοῦ», οὐκέτι ἀρμόσει λέγεσθαι· οὐρανός εἶ, καὶ εἰς οὐρανὸν ἀπελεύση; Ἐκαστος οὖν ἡμῶν ἔχει ἔργα οὐράνια καὶ ἐπίγεια. Ἐπίγειά ἐστὶν ἔργα, ἃ ἐπὶ τὴν συγγενῆ αὐτοῖς γῆν κατάγει τὸν «θησαυρίζοντα» αὐτὰ «ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ μὴ θησαυρίζοντα ἐν οὐρανῶ». Πάλιν ἐπὶ τὰ συγγενῆ τοῖς ἔργοις χωρία τὰ ἐν τῷ οὐρανῷ ἀνάγει τὸν «θησαυρίζοντα ἐν οὐρανῶ», τὸν «φορέσαντα τὴν εἰκόνα τοῦ ἐπουρανοῦ» τὰ πραττόμενα κατ' ἀρετὴν. 8.3 «Καὶ ἀνήγαγεν νεφέλας ἐξ ἐσχάτου τῆς γῆς.» Τοῦτο τὸ ῥητὸν πρώην καὶ ἐν τῷ Ψαλμῷ ἐπέπεσε, καὶ ἐλέγομεν, πῶς ὁ θεὸς «ἀνήγαγεν νεφέλας ἐξ ἐσχάτου τῆς γῆς»· ἄπερ χρεῖα ἐστὶν ἐπαναλαβεῖν, τοῖς μὲν εἰδόσιν εἰς ἐπιτρά νωσιν καὶ ὑπόμνησιν τῶν εἰρημένων, τοῖς δὲ ἐπιλαθομένοισι ἢ μὴ παρατετυχηκόσιν εἰς σαφήνειαν τούτου, εἴτε ἀποκαλυπτομένου καὶ φανεροῦ γενομένου εἴτε ὁπῶσποτε νοουμένου. Ἐλέγομεν δὲ τοὺς ἀγίους εἶναι νεφέλας· τὸ γὰρ «ἡ ἀλήθειά σου ἕως τῶν νεφελῶν» οὐ δύναται ἀναφέρεσθαι ἐπὶ τὰς ἀψύχους νεφέλας, ἀλλὰ ἡ ἀλήθεια τοῦ θεοῦ ἕως τῶν νεφελῶν ἐστὶν, αἵτινες ἀκούουσιν ἐντολῆς θεοῦ καὶ οἶδασιν, ποῦ ἐκπέμπωσιν ὑετὸν καὶ ἀπὸ τίνων κωλύσωσιν· ὡς οὐσῶν γὰρ νεφελῶν, αἷς ἐντέλλεται ὁ θεὸς μὴ βρέχειν ἢ βρέχειν, γέγραπται· «Ταῖς νεφέλαις ἐντελοῦμαι τοῦ μὴ βρέξαι ἐπ' αὐτὸν ὑετὸν.» Ἐπὶ μὲν οὖν τούτων <τῶν> νεφελῶν, ἐὰν μὴ ὑετὸς ἦ, οὐκ ἐντέλλεται ὁ θεὸς ταῖς νεφέλαις τοῦ μὴ βρέχειν ἐπὶ τὸν ἀμπελῶνα ἢ τὴν χώραν ὑετόν, ἀλλ' ὅπως οὐ φαίνεται νεφέλη, ὡς ἐν τῇ τρίτῃ τῶν Βασιλειῶν γέγραπται, ὅπου παρὰ τὸν καιρὸν τῆς ἀβροχίας νεφέλη οὐκ ἐφαίνετο, ἡνίκα δὲ κατὰ τὸν λόγον τῆς προφητείας τοῦ Ἡλίου ἔμελλεν ὁ ὑετὸς γίνεσθαι, ἵχνος ἐφάνη νεφέλης «ὡς ἵχνος ἀνδρός» καὶ ἐγένετο νεφέλη ποιοῦσα τὸν ὑετόν· ὡς δὲ ὑπαρχουσῶν μὲν τῶν νεφελῶν, κελευομένων δὲ μὴ ὑεῖν ὅταν ἀναξία ἢ ψυχὴ τοῦ ὑετοῦ τυγχάνῃ, λέγεται τὸ «ταῖς νεφέλαις ἐντελοῦμαι τοῦ μὴ βρέξαι ἐπ' αὐτὸν ὑετόν». Οὐκοῦν ἕκαστος τῶν ἀγίων νεφέλη ἐστίν· Μωσῆς νεφέλη ἦν, καὶ ὡς νεφέλη ἔλεγεν· «Πρὸ σεχε, οὐρανέ, καὶ λαλήσω· καὶ ἀκουέτω γῆ ῥήματα στόματός μου, προσδοκάσθω ὡς ὑετὸς τὸ ἀπόφθεγμά μου» –«εἰ μὴ ἦν νεφέλη, οὐδέποτ' ἂν εἶπε· «Προσδοκάσθω ὡς ὑετὸς τὸ ἀπόφθεγμά μου»»–καὶ καταβήτω ὡς δρόσος τὰ ῥήματά μου»· ὡς νεφέλη λέγει· «ὡσεὶ ὄμβρος ἐπ' ἄγρωσιν, καὶ ὡσεὶ νιφετὸς ἐπὶ χόρτον· ὅτι ὄνομα κυρίου ἐκάλεσα». Οὕτως ὡς νεφέλη καὶ Ἡσαΐας λέγει· «Ἄκουε, οὐρανέ, καὶ ἐνωτίζου, γῆ, ὅτι κύριος ἐλάλησεν». Καὶ ἐπειδήπερ καὶ αὐτὸς ἦν νεφέλη, ἔλεγεν δὲ νεφέλας τοὺς συμπροφητεύοντας αὐτῷ, φησὶν προφητεύων· «ταῖς νεφέλαις ἐντελοῦμαι τοῦ μὴ βρέξαι εἰς αὐτὸν ὑετόν». 8.4 Εἰ δὲ νενόηται ἡμῖν, τίνες εἰσὶν αἱ νεφέλαι, ἴδωμεν πῶς ὁ θεὸς «ἀνάγων» ἐστὶν «νεφέλας ἐξ ἐσχάτου τῆς γῆς». Πῶς «ἀπ' ἐσχάτου τῆς γῆς»; Φησὶν ὁ σωτήρ· «Ὁ θέλων ἐν ὑμῖν εἶναι πρῶτος ἔσται πάντων ἔσχατος.» Ἐτήρησεν ταύτην τὴν ἐντολὴν Παῦλος, καὶ ἦν ἔσχατος ἐν τούτῳ τῷ κόσμῳ· διὸ φησὶν· «Δοκῶ γάρ, ὁ θεὸς ἡμᾶς τοὺς ἀποστόλους ἐσχάτους ἀπέδειξεν, ὡς ἐπιθανάτιους, ὅτι θεάτρον ἐγενήθημεν τῷ κόσμῳ καὶ ἀγγέλοις καὶ ἀνθρώποις.» Εἴ τις οὖν ἐστὶν τηρῶν τὴν τοῦ σωτήρος ἐντολὴν καὶ γενόμενος ἔσχατος ὡς πρὸς τὸν βίον τοῦτον, οὗτος γίνεται νεφέλη καὶ ἀνάγει νεφέλας ὁ θεὸς οὐκ ἀπὸ τῶν πρώτων τῆς γῆς, οὐκ ἀπὸ ὑπατικῶν ἀνάγει νεφέλας, οὐκ ἀπὸ ἡγουμένων ἀνάγει νεφέλας, οὐκ ἀπὸ πλουσίων· «Μακάριοι γὰρ «οἱ πτωχοί, ὅτι ὑμετέρα ἐστὶν ἡ βασιλεία τοῦ

θεοῦ.» Ὅραξ πῶς ἀπὸ τῶν ἐσχάτων ἀνάγει ὁ θεὸς καὶ σωματοποιεῖ τὰς νεφέλας; Διὰ τοῦτο εἰ βουλόμεθα γενέσθαι «νεφέλαι, ἐφ' ἃς φθάνει ἡ ἀλήθεια» τοῦ θεοῦ, ἔσχατοι πάντων γενώμεθα καὶ εἴπωμεν ἔργοις καὶ διαθέσει τὸ «δοκῶ γάρ, ὁ θεὸς ἡμᾶς τοὺς ἀποστόλους ἐσχάτους ἀπέδειξεν». Κὰν μὴ ἀπόστολος ᾧ, ἔξεστί μοι γενέσθαι ἐσχάτω, ἵνα ὁ θεὸς ἀνάγων νεφέλας ἀπ' «ἐσχάτου τῆς γῆς» ἀναγάγη με. «Καὶ ἀστραπὰς εἰς ὑετὸν ἐποίησεν.» Λέγουσιν οἱ περὶ ταῦτα δεινοί, ὅτι ἡ γένεσις τῶν ἀστραπῶν ἀπὸ τῶν νεφελῶν γίνεται ἀλλήλαις προστριβομένων· ὅπερ γὰρ συμβαίνει περὶ τοὺς πυροβόλους λίθους ἐπὶ γῆς, ἵνα δύο λίθων προσκρουσάντων πῦρ γενηθῆ, τοῦτο γίνεσθαι καὶ ἐπὶ τῶν νεφελῶν φασιν· προσκρουομένων τῶν νεφελῶν κατὰ τοὺς χειμῶνας γίνεται ἡ ἀστραπή, διὸ ὡς ἐπίπαν ἡ ἀστραπή ἅμα βροντῆ γίνεται, τῆς μὲν βροντῆς ἐμφαινούσης τὸν ἦχον τοῦ συγκρουσμοῦ τῶν νεφελῶν, τῆς δὲ ἀστραπῆς 8.5 γεννώσης τὸ φῶς. Εἰ νενόηκας τὸ παράδειγμα, ἴδε μοι καὶ τὴν νοητὴν νεφέλην. Μωσῆς νεφέλη ἦν, Ἰησοῦς ὁ τοῦ Ναυῆ νεφέλη ἦν· αὗται δὴ ὁμιλοῦσιν ἀλλήλαις, καὶ ἀπὸ τῶν λόγων αὐτῶν ἀστραπή γίνεται. Ἰερεμίας νεφέλη ἦν, Βαροῦχ νεφέλη ἦν· διαλέγονται πρὸς ἀλλήλους· ἦλθεν ἡ ἀστραπή ἀπὸ τῶν λόγων Ἰερεμίου καὶ τῶν λόγων Βαροῦχ. Οὕτως εἰ δύνασαι συνάγαγε ἀπὸ τῶν γραφῶν, τίνα τρόπον ἀστραπή ἔρχεται· καὶ ἐν τῇ καινῇ διαθήκῃ Παῦλος καὶ Σιλουανὸς δύο νεφέλαι ἦσαν, ἦλθον ἐπὶ τὸ αὐτό, γέγονεν ἡ τῆς ἐπιστολῆς ἀστραπή. «Ἀστραπὰς» οὖν ὁ θεὸς «εἰς ὑετὸν ἐποίησεν καὶ ἐξῆ γαγεν ἀνέμους ἐκ θησαυρῶν αὐτοῦ». Ἄρα οὖν οὗτοι οἱ ἄνεμοι ἐν θησαυροῖς εἰσιν; Ἡ οὐχὶ φαίνεται ἡ τούτων φύσις πνεόντων ἐπὶ γῆς τίνα τρόπον ὑφίσταται; Ἄλλ' εἰσὶ τινες ἀνέμων θησαυροί, πνευμάτων θησαυροί, «πνεῦμα σοφίας καὶ συνέσεως, πνεῦμα βουλήσ καὶ ἰσχύος, πνεῦμα γνώσεως καὶ εὐσεβείας», «πνεῦμα φόβου θεοῦ», «πνεῦμα δυνάμεως καὶ ἀγάπης καὶ σωφρονισμοῦ», καὶ δύνασαι αὐτὸς ἀπὸ τῶν γραφῶν συναγαγεῖν τοὺς ἀνέμους τούτους. Τὰ πνεύματα ταῦτα ἐν θησαυροῖς ἔστιν· οἱ θησαυροὶ τίνες εἰσιν; «Ἐν ᾧ εἰσιν οἱ θησαυροὶ τῆς σοφίας καὶ γνώσεως ἀπόκρυφοι»· οὗτοι οἱ θησαυροὶ ἐν Χριστῷ εἰσιν. Ἐκεῖθεν οὖν ἔρχονται οἱ ἄνεμοι οὗτοι, τὰ πνεύματα ταῦτα, ἵν' ὁ μὲν τις ἦ σοφός, ὁ δὲ τις πιστός, ὁ δὲ τις ἦ ἔχων γνῶσιν, ὁ δὲ τις ὀτιποτοῦν ἀναλαβὼν χάρισμα θεοῦ· «Ὅτι μὲν γὰρ διὰ τοῦ πνεύματος δίδεται λόγος σοφίας, ἄλλω δὲ λόγος γνώσεως κατὰ τὸ αὐτὸ πνεῦμα, ἐτέρω πίστις ἐν τῷ αὐτῷ πνεύματι.» 8.6 «Ἀνήγαγεν» οὖν «νεφέλας ἐξ ἐσχάτου τῆς γῆς, καὶ ἀστραπὰς εἰς ὑετὸν ἐποίησεν, καὶ ἐξῆγαγεν ἀνέμους ἐκ θησαυρῶν αὐτοῦ.» Καὶ ἡμεῖς διὰ τὸν θεὸν ἐπὶ τοὺς θησαυροὺς τούτους ἐλπίζομεν καταστήσεσθαι, καὶ <ἐπεὶ> εἰσὶν τινες πολλοὶ θησαυροί, τάχα κατὰ τάγματα τῶν ἀνισταμένων ἔσονται ἀναπαύσεις ἐν τοῖς θησαυροῖς τοῦ θεοῦ. Ὁ δὲ λέγω τοιοῦτόν ἐστιν. Ἡ ἀνάστασις τῶν νεκρῶν ἐν τάγμασιν τισιν γίνεται—φησὶ γὰρ ὁ ἀπόστολος· «Ἐκαστος δὲ ἐν τῷ ἰδίῳ τάγματι»—καὶ ἐπεὶ μὴ ὡς ἔτυχεν συμφύρεται τὰ τάγματα, τότε τὸ τάγμα ἔσται ἐν τινὶ θησαυρῷ θεοῦ καὶ τότε τὸ τάγμα ἐν ἐτέρῳ θησαυρῷ θεοῦ καὶ τρίτον ἕτερον τάγμα ἔσται ἐν ἄλλῳ θησαυρῷ. Οὗτοι μέντοιγε πάντες οἱ θησαυροὶ ἕνα ἔχουσιν θησαυρόν, ἐν ᾧ κατοικοῦσιν· διὸ παρὰ τῷ Παύλῳ λέλεκται· «Ἐν ᾧ εἰσιν οἱ θησαυροὶ καὶ τῆς σοφίας καὶ τῆς γνώσεως ἀπόκρυφοι»· καὶ ὡσπερ κτῶμαι τὸν «ἕνα πολύτιμον μαργαρίτην» διὰ τῶν πολλῶν μαργαριτῶν, οὕτως ἔρχομαι ἐπὶ τὸν θησαυρὸν τῶν θησαυρῶν, «τὸν κύριον τῶν κυρίων, τὸν βασιλέα τῶν βασιλέων», ἐπὶ τὸν γένωμαι ἄξιός τῶν πνευμάτων τῶν ἀπὸ θησαυρῶν τοῦ θεοῦ· «Ἐξῆγαγεν» γὰρ «ἀνέμους ἐκ θησαυρῶν αὐτοῦ». 8.7 «Ἐμωράνθη πᾶς ἄνθρωπος ἀπὸ γνώσεως.» Εἰ πᾶς ἄνθρωπος ἐμωράνθη ἀπὸ γνώσεως, καὶ Παῦλός ἐστιν ἄνθρωπος, Παῦλος ἐμωράνθη ἀπὸ γνώσεως «ἐκ μέρους γινώσκων καὶ ἐκ μέρους προφητεύων», ἐμωράνθη ἀπὸ γνώσεως «δι' ἐσόπτρου βλέπων», «ἐν αἰνίγματι βλέπων», πολλοστημόριον καί, εἰ ἔστιν εἰπεῖν, ἀπειροστημόριον βλέπων καὶ καταλαμβάνων τῶν πραγμάτων, ἐκ τοῦ ἐναντίου δὲ νοήσεις τὸ «ἐμωράνθη πᾶς ἄνθρωπος ἀπὸ γνώσεως». Ἔστιν

ἀμαρτήματα τῆς Ἱερουσαλήμ, ἀμαρτήματα καὶ Σοδόμων, ἀλλὰ συγκρίσει τῶν χειρόνων ἀμαρτημάτων τῆς Ἱερουσαλήμ δικαιοσύνη ἐστὶν τὰ Σοδόμων ἀμαρτήματα· «ἐδικαιώθη» γὰρ φησι «Σόδομα ἐκ σοῦ». Ὡσπερ οὖν οὐχὶ δικαιοσύνη τὰ Σοδόμων ἀμαρτήματα ἀλλὰ ἀδικία, ὡς πρὸς τὴν πλείονα <δὲ> ἀδικίαν δικαιοσύνη ἐστίν, οὕτως ἐκ τοῦ ἐναντίου γινώσκει· ἢ οὕσα Παύλῳ γινώσκει ὡς πρὸς τὴν γινώσκον ἐκείνην τὴν οὕσαν ἐν τοῖς οὐρανοῖς, ὡς πρὸς τὴν τελείαν γινώσκον μωρία ἐστίν· διὰ τοῦτο «ἐμωράνθη πᾶς ἄνθρωπος ἀπὸ γνώσεως». Τοιοῦτόν τι οἶμαι καταλαμβάνων ὁ Ἐκκλησιαστής ἔλεγεν· «Εἶπα· σοφισθήσομαι· καὶ αὐτὴ ἐμακρύνθη ἀπ' ἐμοῦ μακρὰν ὑπὲρ ὃ ἦν, καὶ βαθὺν βάθος, τίς εὐρήσει αὐτό;» 8.8 Μέλλει τι ἐπιτολμᾶν ὁ λόγος καὶ λέγειν, ὅτι τὸ ἐπιδημῆσαν τῷ βίῳ «ἐκένωσεν ἑαυτό», ἵνα τῷ κενώματι αὐτοῦ πληρωθῇ ὁ κόσμος· εἰ δὲ ἐκένωσεν <ἑαυτό> ἐκεῖνο τὸ ἐπιδημῆσαν τῷ βίῳ, αὐτὸ ἐκεῖνο τὸ κένωμα σοφία ἦν, «ὅτι τὸ μωρὸν τοῦ θεοῦ σοφώτερον τῶν ἀνθρώπων ἐστίν». Εἰ ἐγὼ εἰρήκειν «τὸ μωρὸν τοῦ θεοῦ», πῶς ἂν οἱ φιλαίτιοι ἐνεκάλεσάν μοι; πῶς ἂν ἐμέμφαντό μοι; πῶς ἂν χιλίων μὲν εἰρημένων τῶν νομιζομένων καὶ αὐτοῖς καλῶν, τούτου δὲ ὡς οἴονται οὐ καλῶς εἰρημένου κατηγορήθην, διότι εἶπον «τὸ μωρὸν τοῦ θεοῦ»; Νυνὶ δὲ Παῦλος ὡς σοφὸς καὶ ἐξουσίαν ἔχων ἀποστολικὴν ἐτόλμησεν εἰπεῖν πᾶσαν τὴν ἐπὶ γῆς σοφίαν, καὶ τὴν ἐν αὐτῷ καὶ τὴν ἐν Πέτρῳ καὶ τοῖς ἀποστόλοις, πᾶσαν τὴν ἐπιδημῆσασαν τῷ κόσμῳ εἶναι «τὸ μωρὸν τοῦ θεοῦ»· ὡς γὰρ πρὸς ἐκείνην τὴν σοφίαν, ἦν οὐ χωρεῖ ἐπὶ γῆς τόπος, ὡς πρὸς ἐκείνην τὴν σοφίαν τὴν ὑπερουράνιον, τὴν ὑπερκόσμιον, τοῦτο τὸ ἐπιδημῆσαν μωρὸν τοῦ θεοῦ. Ἄλλὰ τοῦτο «τὸ μωρὸν τοῦ θεοῦ σοφώτερον τῶν ἀνθρώπων ἐστίν»· ποίων ἀνθρώπων; Οὐ τῶν μωρῶν λέγω, ἀλλὰ σοφώτερόν ἐστι καὶ τῶν σοφῶν ἀνθρώπων· κἂν τοὺς σοφοὺς εἴπῃς τοῦ αἰῶνος τούτου εἴτε «ἄρχοντας» εἴτε προφήτας τῶν «ἀρχόντων τοῦ αἰῶνος τούτου», «τὸ μωρὸν τοῦ θεοῦ», ὃ διηγησάμην, «σοφώτερον τῶν ἀνθρώπων ἐστίν». 8.9 Παράδοξόν τι μέλλει λέγειν ὁ λόγος, ὅτι «ἡ σοφία τοῦ κόσμου μωρία παρὰ τῷ θεῷ ἐστίν», καὶ «ἐμώρανεν ὁ θεὸς τὴν σοφίαν τοῦ κόσμου». Ἄρα ἐν σοφίᾳ ἐμώρανεν τὴν σοφίαν τοῦ κόσμου; καὶ δύναται χωρῆσαι τὴν σοφίαν, ἵν' ἐλεγχθῇ μωρὰ εἶναι, ἢ τοῦ κόσμου σοφία; ἀγωνίζεται γὰρ ἡ σοφία τοῦ θεοῦ πρὸς τὴν σοφίαν τοῦ κόσμου, ἵνα ἐλεγχθῇ πρὸς αὐτήν; Ἄλλ' ὀλίγου τινὸς χρεία ἐστίν, ὅπερ ὀλίγον μωρὸν τοῦ θεοῦ ἐστίν, ἵνα τούτῳ τῷ βραχεῖ μωρῷ τοῦ θεοῦ μωρανθῇ ἢ σοφία τοῦ κόσμου καὶ ἐλεγχθῇ· οὐ γὰρ ἔφευγεν ἡ σοφία τοῦ κόσμου τούτου τὴν σοφίαν τοῦ θεοῦ. Οἷον ἐπὶ παραδείγματι, ἵνα νοήσῃς ὅτι «τὸ μωρὸν τοῦ θεοῦ» «ἐμώρανεν τὴν σοφίαν τοῦ κόσμου», δεδόσθω με ἀγωνίζεσθαι, δοκοῦντά με εἶδέναι πολλὰ καὶ πλείονα, πρὸς τινα ἀνόητον καὶ ἀπαίδευτον καὶ μηδὲν συνιέντα καὶ μὴ ἀγωνιζόμενον ὑπὲρ λόγων γενναίων ὁποῖωνδήποτε· ἄρα χρείαν ἔχω διαλεκτικῆς πρὸς ἐκεῖνον ἢ θεωρημάτων βαθυτέρων, ἂν ἢ μωρὰ αὐτοῦ τὰ νοήματα; Οὐχ ἑνὸς μοι λεξιδίου χρεία ἐστίν ὀλίγῳ δριμυτέρου παρὰ τὴν ἐκείνου λέξιν, ἵνα ἐλέγξαι δυνηθῶ τὴν ἐκείνου μωρίαν; Οὕτως ἵνα μωρανθῇ ἢ σοφία τοῦ κόσμου τούτου, οὐ χρεία τῆς σοφίας τοῦ θεοῦ ἀγωνιζομένης πρὸς αὐτήν, – αὐτὴ γὰρ κάτω ἐστίν, – ἀλλὰ ἀρκεῖ τὸ μωρὸν τοῦ θεοῦ, ὅτι «τὸ μωρὸν τοῦ θεοῦ σοφώτερον τῶν ἀνθρώπων ἐστίν», καὶ τὸ ἀσθενὲς τοῦ θεοῦ ἰσχυρότερον τῶν ἀνθρώπων ἐστίν». Καὶ πάντα τὰ ἐναντία ὁ σωτὴρ μου καὶ κύριος ἀνείληφεν, ἵνα τοῖς ἐναντίοις λύσῃ τὰ ἐναντία, καὶ ἡμεῖς ἰσχυροποιηθῶμεν ἀπὸ τῆς ἀσθενείας Ἰησοῦ καὶ σοφισθῶμεν ἀπὸ τοῦ μωροῦ τοῦ θεοῦ καὶ εἰσαχθέντες ἐν τούτοις δυνηθῶμεν ἀναβῆναι ἐπὶ τὴν σοφίαν, ἐπὶ τὴν ἰσχύον τοῦ θεοῦ, Χριστὸν Ἰησοῦν, ᾧ ἐστίν ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν. 9.τ Εἰς τὸ «ὁ λόγος ὁ γενόμενος πρὸς τὸν Ἱερεμίαν παρὰ κυρίου λέγων· ἀκούσατε τοὺς λόγους τῆς διαθήκης ταύτης» μέχρι τοῦ «ἐπεστράφησαν ἐπὶ τὰς ἀδικίας τῶν πατέρων αὐτῶν τῶν πρότερον». Ὁμιλία θ'. 9.1 Κατὰ μὲν τὴν ἱστορουμένην παρουσίαν τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ γέγονεν αὐτοῦ ἡ ἐπιδημία σωματικῶς

καθολική τις καὶ ἐπιλάμψασα ὄλω τῷ κόσμῳ, ὅτε «ὁ λόγος σὰρξ ἐγένετο καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν». «Ἦν» γὰρ «τὸ φῶς τὸ ἀληθινὸν ὃ φωτίζει πάντα ἄνθρωπον ἐρχόμενον εἰς τὸν κόσμον· ἐν τῷ κόσμῳ ἦν, καὶ ὁ κόσμος δι' αὐτοῦ ἐγένετο, καὶ ὁ κόσμος αὐτὸν οὐκ ἔγνω· εἰς τὰ ἴδια ἦλθεν, καὶ οἱ ἴδιοι αὐτὸν οὐ παρέλαβον.» Χρὴ μέντοιγε εἰδέναι ὅτι καὶ πρότερον ἐπεδήμει, εἰ καὶ μὴ σωματικῶς, ἐν ἐκάστῳ τῶν ἀγίων, καὶ μετὰ τὴν ἐπιδημίαν αὐτοῦ ταύτην τὴν βλεπομένην πάλιν ἡμῖν ἐπιδημεῖ. Καὶ εἰ βούλει τούτων ἀπόδειξιν λαβεῖν, πρόσεχε τῷ «ὁ λόγος ὁ γενόμενος πρὸς Ἱερεμίαν παρὰ κυρίου λέγων· ἀκούσατε» καὶ τὰ ἐξῆς. Τίς γάρ ἐστιν «ὁ λόγος ὁ γενόμενος παρὰ κυρίου» εἴτε πρὸς Ἱερεμίαν εἴτε πρὸς Ἡσαΐαν εἴτε πρὸς Ἰεζεκιήλ εἴτε πρὸς ὀνόδηποτε <ἦ> ὁ «ἐν ἀρχῇ» «πρὸς τὸν θεόν»; Ἐγὼ οὐκ οἶδα ἄλλον λόγον κυρίου ἢ τοῦτον, περὶ οὗ εἶρηκεν ὁ εὐαγγελιστὴς τὸ «ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος, καὶ ὁ λόγος ἦν πρὸς τὸν θεόν, καὶ θεὸς ἦν ὁ λόγος». Καὶ ταῦτα δὲ ἡμᾶς εἰδέναι χρὴ, ὅτι οὐς μάλιστα ἔστιν ὄνασθαι, πρὸς ἕκαστον ἐπιδημία ἐστὶν τοῦ λόγου. Τί γάρ μοι ὄφελος, εἰ ἐπιδημήμηκεν ὁ λόγος τῷ κόσμῳ, ἐγὼ δὲ αὐτὸν οὐκ ἔχω; Ἐκ δὲ τοῦ ἐναντίου, εἰ καὶ μηδέπω ὄλω τῷ κόσμῳ ἐπιδημήμηκεν, δὸς δέ με γεγονέναι κατὰ τοὺς προ φήτας, ἐγὼ ἔχω τὸν λόγον. Καὶ εἴποιμι ἂν ὅτι ὁ Χριστὸς γέγονε πρὸς Μωσέα, πρὸς Ἱερεμίαν, πρὸς Ἡσαΐαν, πρὸς ἕκαστον τῶν δικαίων, καὶ τὸ εἰρημένον ὑπ' αὐτοῦ πρὸς τοὺς μαθητάς· «Ἰδοὺ, ἐγὼ εἰμι μεθ' ὑμῶν πάσας τὰς ἡμέρας ἕως τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος», ἔργῳ ἐσώζετο καὶ ἐγένετο καὶ πρὸ τῆς ἐπιδημίας αὐτοῦ· ἦν γὰρ μετὰ Μωσέως καὶ ἦν μετὰ Ἡσαΐου καὶ μετὰ ἐκάστου τῶν ἀγίων· πῶς δύνανται ἐκεῖνοι λόγον θεοῦ λελαληκέναι τοῦ λόγου τοῦ θεοῦ μὴ ἐπιδημήσαντος αὐτοῖς; Ταῦτα δὲ μάλιστα καθ' ἡμᾶς τοὺς ἐκκλησιαστικούς ἀναγκαῖόν ἐστιν γινώσκεισθαι, οἵτινες θέλομεν τὸν αὐτὸν εἶναι θεὸν νόμου καὶ εὐαγγελίου, τὸν αὐτὸν Χριστὸν καὶ τότε καὶ νῦν <καὶ> εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας· ἔσονται δὲ οἱ διακόπτοντες τὴν θεότητα τὴν πρεσβυτέρα τῆς ἐπιδημίας τοῦ σωτῆρος, ὅσον ἐπὶ τῇ ἑαυτῶν ὑπολήψει, ἀπὸ τῆς θεότητος τῆς ἀπαγγελιομένης ὑπὸ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἡμεῖς δὲ ἕνα οἶδαμεν θεὸν καὶ τότε καὶ νῦν, ἕνα Χριστὸν καὶ τότε καὶ νῦν. Ταῦτα διὰ τὸ «ὁ λόγος ὁ γενόμενος πρὸς Ἱερεμίαν παρὰ κυρίου λέγων»· τί οὖν καὶ ἡμεῖς ἀκούσωμεν; «Ἀκούσατε τοὺς λόγους τῆς διαθήκης ταύτης, καὶ λαλήσατε πρὸς ἄνδρας Ἰούδα καὶ πρὸς τοὺς κατοικοῦντας Ἱερουσαλήμ.» Ἄνδρες Ἰούδα ἡμεῖς ἐσμεν διὰ τὸν Χριστόν· «πρόδηλον γὰρ ὅτι ἐξ Ἰούδα ἀνατέταλκεν ὁ κύριος ἡμῶν», καὶ τὸ ὄνομα τοῦ Ἰούδα ἐὰν παραστήσω κατὰ τὴν γραφὴν ἐπὶ τὸν Χριστὸν ἀναφερόμενον, ἄνδρες Ἰούδα οἱ ἀπιστοῦντες τῷ Χριστῷ Ἰουδαῖοι οὐκ ἔσονται, ἀλλ' ἡμεῖς ὅσοι πιστεύομεν ἐπὶ τὸν Χριστόν. «Ἰούδα, σὲ αἰνέσαισαν οἱ ἀδελφοί σου· αἱ χεῖρές σου ἐπὶ νώτου τῶν ἐχθρῶν σου»· «σὲ αἰνέσαισαν»· οὐκ ἐκείνον τὸν Ἰούδαν τὸν υἱὸν τοῦ Ἰακώβ οἱ ἀδελφοί αὐτοῦ ἦνεσαν, τοῦτον δὲ τὸν Ἰούδαν αἰνέσουσιν οἱ ἀδελφοί, ἐπεὶ φησὶν οὗτος ὁ Ἰούδας· «Διηγῆσομαι τὸ ὄνομά σου τοῖς ἀδελφοῖς μου, ἐν μέσῳ ἐκκλησίας ὑμνήσω σε.» Οὐ λέγεται πρὸς ἐκεῖνον τὸν Ἰούδαν· «Αἱ χεῖρές σου ἐπὶ νώτου τῶν ἐχθρῶν σου.» Ποῦ εὐρίσκεται ἐπὶ νώτου τῶν ἐχθρῶν τὰς χεῖρας ἐκεῖνος ὁ Ἰούδας ἐπιτιθεῖς; Ἡ ἱστορία οὐδὲν τοιοῦτον ἀνέγραψεν περὶ αὐτοῦ· ἐὰν δὲ νοήσης τὴν ἐπιδημίαν τοῦ κυρίου Ἰησοῦ «καταργοῦντος» τὸν διάβολον, «ἀπεκδυομένου τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς ἐξουσίας καὶ δειγματίζοντος καὶ θριαμβεύοντος ἐν τῷ ξύλῳ», ὁρᾷς πῶς ἐπὶ τοῦτον τὸν Ἰούδαν πεπλήρωται ἢ λέγουσα προφητεία· «Αἱ χεῖρές σου ἐπὶ νώτου τῶν ἐχθρῶν σου.» Εἰ τοῦθ' οὕτως ἔχει, λέγει δὲ ὁ λόγος νῦν «πρὸς ἄνδρας Ἰούδα», πρὸς τίνας ἂν λέγοι ἢ πρὸς ἡμᾶς τοὺς πιστεύοντας ἐπὶ τὸν Χριστόν, διὰ τὴν φυλὴν Ἰούδα λεγόμενόν πως καὶ Ἰούδαν; 9.2 «Πρὸς ἄνδρας Ἰούδα» λέγεται ὁ λόγος «καὶ πρὸς τοὺς κατοικοῦντας Ἱερουσαλήμ». Αὕτη ἐστὶν ἡ ἐκκλησία· ἔστιν γὰρ «ἡ πόλις τοῦ θεοῦ» ἢ ἐκκλησία, ἢ Ὁρασις τῆς εἰρήνης, ἐν αὐτῇ ἐστὶν ἡ εἰρήνη ἣν ἤγαγεν ἡμῖν, εἵ γε ἐσμὲν τέκνα εἰρήνης, πληθύνεται καὶ ὁράται. «Ἀκούσατε» οὖν «τοὺς λόγους τῆς

διαθήκης ταύτης, καὶ λαλήσατε πρὸς ἄνδρας Ἰούδα καὶ τοὺς κατοικοῦντας Ἱερουσαλήμ. Καὶ ἐρεῖς πρὸς αὐτούς· τάδε λέγει κύριος ὁ θεὸς <Ἰσραὴλ>· ἐπικατάρατος ἄνθρωπος ὃς οὐκ ἀκούσεται τῶν λόγων τῆς διαθήκης, ἧς ἐνετειλάμην τοῖς πατράσιν ὑμῶν.» Τίς μάλιστα ἀκούει «τῶν λόγων τῆς διαθήκης ἧς ἐνετείλατο ὁ θεὸς τοῖς πατράσιν»; Ἄρα γε οἱ πιστεύοντες ἐπ' αὐτὸν ἢ οἱ μηδὲ Μωσεῖ πιστεύειν ἀποδεικνύμενοι ἐκ τοῦ μὴ πεπιστευκέναι ἐπὶ τὸν κύριον; Φησὶ γὰρ ὁ σωτὴρ πρὸς ἐκείνους· «Εἰ ἐπιστεύετε Μωσεῖ, ἐπιστεύετε ἂν ἐμοί· περὶ γὰρ ἐμοῦ ἐκεῖνος ἔγραψεν· εἰ δὲ τοῖς ἐκείνου γράμμασιν οὐ πιστεύετε, πῶς τοῖς ἐμοῖς ῥήμασι πιστεύσετε;» Οὐκοῦν ἐκεῖνοι εἰς Μωσῆν οὐ πεπιστεύκασιν, ἡμεῖς δὲ πιστεύοντες εἰς Χριστὸν πιστεύομεν τῇ διαθήκῃ τῇ διὰ Μωσέως, καὶ πρὸς ἡμᾶς λέγεται, ἵνα μὴ κατάρτοι γενώμεθα· «Ἐπικατάρατος ὁ ἄνθρωπος ὃς οὐκ ἀκούσεται τῶν λόγων τῆς διαθήκης, ἧς ἐνετειλάμην τοῖς πατράσιν.» Ἐκεῖνοι οὖν ἔχουσιν τὸ ἐπικατάρατοι εἶναι· οὐ γὰρ ἤκουσαν τῆς διαθήκης, ἧς ἐνετείλατο ὁ θεὸς τοῖς πατράσιν «ἐν ἡμέρᾳ» φησὶν «ἢ ἀνήγαγον αὐτούς ἐκ γῆς Αἰγύπτου, ἐκ τῆς καμίνου τῆς σιδηρᾶς». Καὶ ἡμᾶς ἐξήγαγεν ὁ θεὸς «ἐκ γῆς Αἰγύπτου, ἐκ τῆς καμίνου τῆς σιδηρᾶς», μάλιστα κατὰ τὸν νοήσαντα τὸ γεγραμμένον ἐν τῇ Ἀποκαλύψει Ἰωάννου, ὅτι ὁ τόπος «ὅπου ὁ κύριος αὐτῶν ἔσταυ ρώθῃ καλεῖται πνευματικῶς Σόδομα καὶ Αἴγυπτος». Εἰ γὰρ «πνευματικῶς καλεῖται Αἴγυπτος», οὐκ ἔστιν δὲ αὕτη ἡ Αἴγυπτος ἢ πνευματικῶς καλουμένη Αἴγυπτος, αἰσθητὴ γάρ, δῆλον ὅτι ἐὰν νοήσης τὴν πνευματικῶς καλουμένην Αἴγυπτον καὶ ἐξέλθῃς ἀπ' αὐτῆς, σὺ εἶ ὁ ἐξελθὼν «ἐκ γῆς Αἰγύπτου καὶ ἐκ τῆς καμίνου τῆς σιδηρᾶς» καὶ λέγεται πρὸς σέ· «Ἀκούσατε τῆς φωνῆς μου καὶ ποιήσατε κατὰ πάντα» ταῦτα. Εἶτ' ἐπαγγελία τοῦ θεοῦ ἐστὶ πρὸς τοὺς ἀκούοντας, ἐὰν ποιήσωσιν ἃ ἐντέταλται, λέγουσα· «Καὶ ἔσεσθέ μοι εἰς λαὸν καὶ ἐγὼ ἔσομαι ὑμῖν εἰς θεόν.» Οὐ πᾶς ὁ λέγων λαὸς εἶναι θεοῦ λαὸς ἔστιν θεοῦ. Ἐκεῖνος οὖν ὁ ἐπαγγελλόμενος εἶναι λαὸς θεοῦ «οὐ λαὸς μου ὑμεῖς» ἤκουσαν ἐν τῷ «διότι οὐ λαὸς μου ὑμεῖς», καὶ ἐρρήθη πρὸς τὸν λαὸν ἐκεῖνον «οὐ λαὸς μου», καὶ πάλιν οὗτος ὁ λαὸς ἐκλήθη «λαός»· «αὐτοὶ» γὰρ «παρεζήλωσάν με ἐπ' οὐ θεῶ»—περὶ ἐκείνων δὲ λέγει— «παρώργισάν με ἐν τοῖς εἰδώλοις αὐτῶν· καὶ ἐγὼ παραζηλώσω αὐτούς ἐπ' οὐκ ἔθνη, 9.3 ἐπ' ἔθνη ἀσυνέτω παροργιστῶ αὐτούς». Γεγόναμεν οὖν ἡμεῖς τῷ θεῷ εἰς λαόν, καὶ «ἡ δικαιοσύνη τοῦ θεοῦ ἀναγέλλεται τῷ λαῷ τῷ τεχνησομένῳ» τῷ ἀπὸ τῶν ἔθνων. Οὗτος γὰρ ὁ λαὸς τίκεται ἀθρώως, καὶ ἐν τῷ προφήτῃ δὲ εἴρηται· «Εἰ ἐτέχθη ἔθνος <εἰς> ἄπαξ· ἐτέχθη δὲ ἔθνος εἰς ἄπαξ, ὅτε ἐπιδεδήμεκεν ὁ σωτὴρ καὶ ἐπίστευσαν ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ «χιλιάδες πέντε» καὶ προσετέθησαν ἄλλη ἡμέρᾳ χιλιάδες τρεῖς, καὶ ἔστιν ἰδεῖν ὄλον λαὸν τικτόμενον λόγῳ θεοῦ καὶ ἀθρώως τικτούσαν τὴν στείραν, τὴν πρότερον οὐ τεκοῦσαν, πρὸς ἣν λέγεται· «Εὐφράνθητι στείρα ἢ οὐ τικτούσα, ῥῆξον καὶ βόησον ἢ οὐκ ὠδίνουσα, ὅτι πολλὰ τὰ τέκνα τῆς ἐρήμου μάλλον ἢ τῆς ἐχούσης τὸν ἄνδρα»· ἔρημος αὕτη νόμου, ἔρημος αὕτη θεοῦ ἦν, ἔχουσα δὲ ἄνδρα τὸν νόμον ἐκεῖνη ἢ συναγωγή λέλεκται. Τί οὖν μοι ἐπαγγέλλεται ὁ θεός; «Ἐσεσθέ μοι εἰς λαὸν καὶ ἐγὼ ἔσομαι ὑμῖν εἰς θεόν.» Οὐκ ἔστιν πάντων θεὸς ἀλλ' ἢ ἐκείνων οἷς χαρίζεται ἑαυτὸν, ὡς περ ἐχαρίσατο ἑαυτὸν τῷ πατριάρχῃ ἐκείνῳ ὃς εἶπεν· «Ἐγὼ θεὸς σός», καὶ πάλιν ἄλλω· «Ἐγὼ ἔσομαί σου θεός», καὶ περὶ ἐτέρων· «Ἐσομαι αὐτῶν θεός.» Πότε οὖν ἄρα ἡμεῖς ἐπιτυγχάνομεν, ὁ καθ' ἕνα λέγω, εἰς τὸ τὸν θεὸν εἶναι ἡμῶν θεόν; Εἰ δὲ θέλεις μαθεῖν, τίνων ἐστὶν ὁ θεός καὶ τίνι χαρίζεται τὴν ἑαυτοῦ ἐπίκλησιν· «Ἐγὼ» φησὶν «θεὸς Ἀβραάμ, θεὸς Ἰσαάκ, θεὸς Ἰακώβ», καὶ διηγούμενος τὸ τοιοῦτον ὁ σωτὴρ φησὶν· «Ὁ θεὸς οὐκ ἔστιν νεκρῶν ἀλλὰ ζώντων.» Τίς ὁ νεκρός; Ὁ ἁμαρτωλός, ὁ μὴ ἔχων τὸν εἰπόντα· «Ἐγὼ εἰμι ἢ ζωὴ», ὁ ἔχων «νε κρὰ ἔργα», ὁ μηδέπω μετανοήσας ἀπὸ «νεκρῶν ἔργων», περὶ ὧν φησὶν ὁ ἀπόστολος· «Μὴ πάλιν θεμέλιον καταβαλλόμενοι μετανοίας ἀπὸ νεκρῶν ἔργων.» Εἰ τοίνυν «ὁ θεὸς οὐκ ἔστιν νεκρῶν θεὸς ἀλλὰ ζώντων», καὶ οἶδαμεν τίς

ἔστιν ὁ ζῶν, ὅτι ὁ πολιτευόμενος κατὰ Χριστὸν καὶ μένων μετ' αὐτοῦ, εἰ βουλόμεθα ἵνα ἡμῶν ἢ ὁ θεός, ἀποταξώμεθα τοῖς ἔργοις τῆς νεκρότητος, ἵνα τὴν ἐπαγγελίαν αὐτοῦ πληρώσῃ τὴν λέγουσαν· «Καὶ ἐγὼ ἔσομαι ὑμῖν εἰς θεόν, ὅπως στήσω τὸν ὄρκον μου ὃν ὤμοσα τοῖς πατράσιν ὑμῶν, τοῦ δοῦναι αὐτοῖς γῆν ῥέουσαν γάλα καὶ μέλι.» Τῆρει γὰρ ὅτι λέγει· «Στήσω τὸν ὄρκον μου ὃν ὤμοσα τοῖς πατράσιν ὑμῶν, τοῦ δοῦναι αὐτοῖς γῆν ῥέουσαν γάλα καὶ μέλι», ὡς μηδέπω δεδωκώς αὐτοῖς τὴν «γῆν ῥέουσαν γάλα καὶ μέλι»· αὕτη γὰρ οὐκ ἔστιν ἡ γῆ, ἣν ἐπηγγείλατο ὁ θεὸς «ῥέουσαν γάλα καὶ μέλι», ἀλλ' ἔστιν ἐκείνη, περὶ ἧς ἐδίδασκεν ὁ σωτὴρ λέγων· «Μακάριοι οἱ πραεῖς, ὅτι αὐτοὶ κληρονομήσουσι τὴν γῆν.» 9.4 Εἶτα πρὸς τὰ προειρημένα ὑπὸ τοῦ κυρίου ἀποκρίνεται ὁ προφήτης, πρὸς τὸ «ἐπικατάρατος ὁ ἄνθρωπος ὃς οὐκ ἀκούσεται τῶν λόγων τῆς διαθήκης ταύτης», καὶ φησι· «Καὶ ἀπεκρίθη καὶ εἶπα· γένοιτο, κύριε.» Τί «γέναιτο, κύριε»; Ἐπικατάρατος ὃς οὐκ ἐμμενεῖ «τοῖς λόγοις τῆς διαθήκης ταύτης». «Καὶ εἶπεν κύριος πρὸς με· ἀνάγνωθι τοὺς λόγους τούτους ἐν πόλεσιν Ἰούδα καὶ ἔξωθεν Ἱερουσαλήμ»—καὶ τοῖς ἔξω ἀναγινώσκομεν τοὺς λόγους τοῦ θεοῦ προσκαλούμενοι αὐτοὺς ἐπὶ σωτηρίαν— «λέγων· ἀκούσατε» τοὺς λόγους τῆς διαθήκης ταύτης καὶ ποιήσατε αὐτούς. Καὶ οὐκ ἐποίησαν. Καὶ εἶπεν κύριος πρὸς με· εὐρέθη σύνδεσμος ἐν ἀνδράσιν Ἰούδα καὶ ἐν τοῖς κατοικοῦσιν Ἱερουσαλήμ.» Ἡμέλλομεν μετανοεῖν ἐπὶ τοῖς εἰρημένους ἀμαρτήμασι περὶ ἀνδρῶν Ἰούδα, εἰδότες ὅτι ἐσμέν οἱ ἄνδρες Ἰούδα διὰ τὸν Χριστὸν Ἰούδα προφητευθέντα καὶ λεχθέντα; Μήποτε γὰρ ἐπεὶ ἐν ἡμῖν εἰσιν ἀμαρτωλοὶ τινες καὶ παρὰ τὸν ὀρθὸν λόγον πράττοντες, διὰ τοῦτο λέγει ὁ προφήτης· «Εὐρέθη σύνδεσμος ἐν ἀνδράσιν Ἰούδα καὶ ἐν τοῖς κατοικοῦσιν Ἱερουσαλήμ»· ὅταν γὰρ εὐρεθῇ ἐν τισὶ χρηματίζουσιν ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας «σύνδεσμος ἀδικίας» καὶ σύνδεσμος τῶν ἀμαρτημάτων, ὥστ' ἂν ἐφαρμόσῃ ἐπὶ τοῦ ἀμαρτωλοῦ τὸ «σειραῖς δὲ τῶν ἑαυτοῦ ἀμαρτιῶν ἕκαστος σφίγγεται», λέγοι ἂν ὁ θεός· «Εὐρέθη σύνδεσμος ἐν ἀνδράσιν Ἰούδα.» Ἀλλὰ μὴ εὐρεθῆι σύνδεσμος ἐν ἡμῖν. Πῶς δὲ οὐχ εὐρίσκεται σύνδεσμος ἐν ἡμῖν, εἰ καὶ μέχρι τοῦ δευροῦ ἐστὶν σύνδεσμος ἐν τισιν; «Λυε πάντα σύνδεσμον ἀδικίας, διάλυε στραγγαλιὰς βιαίων συναλλαγμάτων, πᾶσαν συγγραφὴν ἄδικον διάσπα. Διάθρυπτε πεινῶντι τὸν ἄρτον σου.» «Εὐρέθη» οὖν «σύνδεσμος ἐν ἀνδράσιν Ἰούδα καὶ ἐν τοῖς κατοικοῦσιν Ἱερουσαλήμ» ἐπεστράφησαν ἐπὶ τὰς ἀδικίας τῶν πατέρων αὐτῶν τῶν πρότερον.» «Ἐπεστράφησαν ἐπὶ τὰς ἀδικίας» τίνων; «Οὐ» λέγει ἀπλῶς· τῶν πατέρων· τίς ἡ προσθήκη; «Ἐπεστράφησαν ἐπὶ τὰς ἀδικίας τῶν πατέρων αὐτῶν τῶν πρότερον.» Ἐλέγομεν ταῦτα λέγεσθαι πρὸς ἡμᾶς καὶ τοὺς ἐν ἡμῖν ἀμαρτάνοντας· πῶς οὖν οἱ ἐν ἡμῖν ἀμαρτάνοντας ἐπεστράφησαν οὐκ «ἐπὶ τὰς ἀδικίας τῶν πατέρων», ἀλλὰ «τῶν πατέρων τῶν πρότερον»; Μήποτε οὖν διττοὶ εἰσιν οἱ πατέρες ἡμῶν, καὶ ἔστιν μὲν ἐν ἡμῖν εἶδος πατέρων τὸ χεῖρον· πρὶν πιστεῦσαι γὰρ υἱοὶ ἦμεν φέρ' εἰπεῖν τοῦ διαβόλου, ὡς δείκνυσιν ὁ λόγος ὁ εὐαγγελικὸς λέγων· «Ἵμεῖς ἐκ τοῦ πατρὸς τοῦ διαβόλου ἐστέ», ὅτε δὲ πεπιστεύκαμεν, γεγόναμεν «υἱοὶ θεοῦ». Ἐπὶ οὖν ἀμαρτάνωμεν, ἐπιστρέφομεν ἐπὶ τὰς ἀδικίας οὐχ ἀπαξ ἀπλῶς τῶν πατέρων, ἀλλὰ τῶν πρότερον πατέρων. Εἰς δὲ τὸ παραστῆσαι ὅτι διττοὶ ἡμῶν εἰσιν οἱ πατέρες, χρῆσομαι ῥητοῖς ἀπὸ τοῦ τεσσαρακοστοῦ τετάρτου Ψαλμοῦ οὕτως ἔχουσιν· «Ἄκουσον, θύγατερ, καὶ ἴδε καὶ κλῖνον τὸ οὖς σου, καὶ ἐπιλάθου τοῦ λαοῦ σου καὶ τοῦ οἴκου τοῦ πατρὸς σου.» Πατὴρ λέγει· «ἐπιλάθου τοῦ οἴκου τοῦ πατρὸς σου»· ὡς γὰρ πατὴρ λέγει· «ἄκουσον, θύγατερ». Οὐκοῦν διττοὶ οἱ πατέρες ἡμῶν εἰσιν. Ἀλλὰ «ἐπιλάθου τοῦ οἴκου τοῦ πατρὸς σου» τοῦ προτέρου. Ἐὰν ἐπιλαθόμενός σου τοῦ οἴκου τοῦ προτέρου πάλιν ἐπιστρέψῃς ἐπὶ τὰ ἀμαρτήματα, σὺ πεποίηκας τὰ λεγόμενα ἐνθάδε ἀμαρτήματα. «Ἐπεστράφησαν ἐπὶ τὰς ἀδικίας τῶν πατέρων αὐτῶν τῶν πρότερον.» Ἔλεγον ὅτι καὶ ὁ διάβολος πρότερον ἦν ἡμῶν πατὴρ, πρὶν γένηται ἡμῶν ὁ θεὸς πατὴρ, εἶγε καὶ νῦν οὐκ ἔστιν ἡμῶν ὁ διάβολος πατὴρ· ὅπερ

παραστήσομεν καὶ ἀπὸ τῆς Ἰωάννου καθολικῆς ἐπιστολῆς, ἐν ἧ γέγραπται· «Πᾶς ὁ ποιῶν τὴν ἁμαρτίαν ἐκ τοῦ διαβόλου γεγέννηται.» Εἰ «πᾶς ὁ ποιῶν τὴν ἁμαρτίαν ἐκ τοῦ διαβόλου γεγέννηται», οἶονεὶ τοσαυτάκις ἐκ τοῦ διαβόλου γεγενήμεθα ὡσάκις ἁμαρτάνομεν. Ταλαίπωρος οὖν οὗτός ἐστιν, ὃς αἰεὶ γεννᾶται ἐκ τοῦ διαβόλου, ὡσπερ πάλιν μακάριος ὁ αἰεὶ γεννώμενος ὑπὸ τοῦ θεοῦ· οὐ γὰρ ἅπαξ ἐρῶ τὸν δίκαιον γεγενῆσθαι ὑπὸ τοῦ θεοῦ, ἀλλ' αἰεὶ γεννᾶσθαι καθ' ἐκάστην πράξιν ἀγαθὴν, ἐν ἧ γεννᾶ τὸν δίκαιον ὁ θεός. Ἐὰν οὖν ἐπιστήσω σε ἐπὶ τοῦ σωτήρος, ὅτι οὐχὶ ἐγέννησεν ὁ πατήρ τὸν υἱὸν καὶ ἀπέλυσεν αὐτὸν ὁ πατήρ ἀπὸ τῆς γενέσεως αὐτοῦ, ἀλλ' αἰεὶ γεννᾶ αὐτόν, παραστήσω καὶ ἐπὶ τοῦ δικαίου παραπλήσιον. Ἰδῶμεν δὲ τίς ἡμῶν ἐστὶν ὁ σωτήρ· «Ἀπαύγασμα δόξης.» Τὸ ἀπαύγασμα τῆς δόξης οὐχὶ ἅπαξ γεγέννηται καὶ οὐχὶ γεννᾶται· ἀλλὰ ὅσον ἐστὶν τὸ «φῶς» ποιητικὸν τοῦ ἀπαυγάσματος, ἐπὶ τοσοῦτον γεννᾶται τὸ ἀπαύγασμα τῆς δόξης τοῦ θεοῦ. Ὁ σωτήρ ἡμῶν «σοφία» ἐστὶν «τοῦ θεοῦ»· ἔστιν δὲ ἡ σοφία «ἀπαύγασμα φωτὸς αἰδίου». Εἰ οὖν ὁ σωτήρ αἰεὶ γεννᾶται, –καὶ διὰ τοῦτο λέγει· «Πρὸ δὲ πάντων βουνῶν γεννᾶ με», οὐχὶ δὲ· πρὸ δὲ πάντων βουνῶν γεγέννηκέν με, ἀλλὰ· «πρὸ πάντων βουνῶν γεννᾶ με», –καὶ αἰεὶ γεννᾶται ὁ σωτήρ ὑπὸ τοῦ πατρός, οὕτως καὶ σὺ ἐὰν ἔχῃς «τὸ τῆς υἰοθεσίας πνεῦμα», αἰεὶ γεννᾶ σε ἐν αὐτῷ ὁ θεός καθ' ἕκαστον ἔργον, καθ' ἕκαστον διανόημα, καὶ γεννώμενος οὕτως γίνῃ αἰεὶ γεννώμενος υἱὸς θεοῦ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ· ὃ ἐστὶν ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν. 10.t Εἰς τὸ «γνώρισόν μοι, κύριε, καὶ γνώσομαι» μέχρι τοῦ «συνάξατε πάντα τὰ θηρία τοῦ ἀγροῦ, καὶ ἐλθέτωσαν τοῦ καταφαγεῖν αὐτήν». Ὁμιλία ι'. 10.1 Εἰ θεοῦ λόγια ἐστὶν ἐν νόμῳ καὶ προφήταις, εὐαγγελίοις τε καὶ ἀποστόλοις, δεήσει τὸν μαθητευόμενον θεοῦ λόγοις διδάσκαλον ἐπιγράφεσθαι θεόν· «Ὁ» γὰρ «διδάσκων ἄνθρωπον γνώσιν» ὁ θεός ἐστὶν, ὡς καὶ ἐν Ψαλμοῖς γέγραπται, καὶ ὁ σωτήρ δὲ μαρτυρεῖ μὴ δεῖν ἐπιγράφεσθαι τίνα διδάσκαλον ἐπὶ τῆς γῆς λέγων· «Καὶ ὑμεῖς μὴ καλέσητε διδάσκαλον ἐπὶ τῆς γῆς· εἷς γὰρ ἐστὶν ὑμῶν ὁ διδάσκαλος, ὁ πατήρ ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς»· «ὁ πατήρ» δὲ «ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς» διδάσκει ἤτοι καθ' αὐτόν ἢ διὰ τοῦ Χριστοῦ ἢ ἐν ἀγίῳ πνεύματι ἢ διὰ Παύλου, φέρ' εἰπεῖν, ἢ διὰ Πέτρου ἢ διὰ τινος τῶν ἄλλων ἀγίων, μόνον θεοῦ πνεῦμα καὶ θεοῦ λόγος ἐπιδημεῖτω καὶ διδασκέτω. Ταῦτά μοι πρὸς τί εἴρηται; Ἐπειδήπερ φησὶν ὁ προφήτης· «Γνώρισόν μοι, κύριε, καὶ γνώσομαι»· οὐ γὰρ γνώσομαι, ἐὰν μὴ σὺ μοι γνωρίσης, ἐὰν δὲ γνωρίζοντος σοῦ ἐμοὶ γνῶ, «τότε» ὄψομαι «τὰ ἐπιτηδεύματα αὐτῶν» καὶ νοήσω, ὃ ἕκαστος πράττει καὶ ποίας ἐστὶν προαιρέσεως. Ταῦτα ὁ προφήτης· εἶτα ὁ σωτήρ ἐν τῷ προφήτῃ ἰδῶμεν τίνα λέγει· «Ἐγὼ ὡς ἀρνίον ἄκακον ἀγόμενον τοῦ θύεσθαι οὐκ ἔγνων. Ἐπ' ἐμὲ ἐλογίσαντο λογισμόν, λέγοντες· δεῦτε καὶ ἐμβάλωμεν ξύλον εἰς τὸν ἄρτον αὐτοῦ, καὶ ἐκτρίψωμεν αὐτὸν ἀπὸ γῆς ζώντων, καὶ τὸ ὄνομα αὐτοῦ οὐ μὴ μνησθῆ ἔτι»· ὡς φησὶν καὶ ὁ προφήτης Ἡσαΐας, Χριστὸς «ὡς πρόβατον ἐπὶ σφαγὴν ἤχθη, καὶ ὡς ἀμνὸς ἐναντίον τοῦ κείραντος ἄφρονος, οὕτως οὐκ ἀνοίγει τὸ στόμα αὐτοῦ». Ἐκεῖ μὲν οὖν περὶ αὐτοῦ Ἡσαΐας λέγει, ἐνταῦθα δὲ ὁ Χριστὸς περὶ αὐτοῦ· «Ἐγὼ» φησὶν «ὡς ἀρνίον ἄκακον ἐπὶ σφαγὴν ἀγόμενον τοῦ θύεσθαι οὐκ ἔγνων.» Οὐκ εἶπεν τί οὐκ ἔγνων. Οὐ γὰρ εἴρηκεν· οὐκ ἔγνων κακά, οὐκ εἴρηκεν· οὐκ ἔγνων ἀγαθὰ, οὔτε εἴρηκεν· οὐκ ἔγνων ἁμαρτίαν, ἀλλ' ἀπλῶς «οὐκ ἔγνων». Σοὶ οὖν καταλέλοιπεν ἐξετάζειν τί οὐκ ἔγνων, καὶ μάνθανε τί οὐκ ἔγνων ἀπὸ τοῦ «τὸν μὴ γνόντα ἁμαρτίαν ὑπὲρ ἡμῶν ἁμαρτίαν ἐποίησεν»· γνῶναι γὰρ ἁμαρτίαν ἀμαρτῆσαί ἐστιν, ὡς γνῶναι δικαιοσύνην δικαιοπραγήσαί ἐστιν· ὁ οὖν ἀπαγγέλλων τὰ περὶ δικαιοσύνης καὶ μὴ δικαιοπραγῶν οὐκ ἔγνων δικαιοσύνην. 10.2 «Ἐπ' ἐμὲ ἐλογίσαντο λογισμόν, λέγοντες· δεῦτε καὶ ἐμβάλωμεν ξύλον εἰς τὸν ἄρτον αὐτοῦ.» Ὅτι μὲν ἐσταύρωσαν αὐτὸν Ἰουδαῖοι, δῆλον τοῦτο ἐστὶν καὶ παρρησίᾳ τοῦτο κηρύσσομεν· πῶς δὲ τοῦτο ἐφαρμόσεις τῷ «ἐλογίσαντο ἐπ' ἐμὲ λογισμόν, λέγοντες· δεῦτε καὶ ἐμβάλωμεν ξύλον εἰς τὸν ἄρτον αὐτοῦ», ἔργον ἐστὶ

νοῆσαι. Ὁ τοῦ Ἰησοῦ ἄρτος ὁ λόγος ἐστὶν ἐν ᾧ τρεφόμεθα. Ἐπεὶ τοίνυν διδάσκοντος αὐτοῦ ἐν τῷ λαῷ ἠθέλησαν τὸ σκάνδαλον ἐν τῇ διδασκαλίᾳ αὐτοῦ προσθεῖναι διὰ τοῦ σταυρῶσαι αὐτόν, εἶπον· «Βάλωμεν ξύλον εἰς τὸν ἄρτον αὐτοῦ»· ὅταν γὰρ τῷ λόγῳ τῆς Ἰησοῦ διδασκαλίας προσάπτηται τὸ ἐσταυρῶσθαι τὸν διδάσκαλον, εἰς τὸν ἄρτον αὐτοῦ ξύλον ἐμβέβληται. Ἐκεῖνοι μὲν οὖν ἐξ ἐπιβουλῆς βουλευσάμενοι λεγέτωσαν· «Δεῦτε καὶ ἐμβάλωμεν ξύλον εἰς τὸν ἄρτον αὐτοῦ»· ἐγὼ δὲ παραδοξότερον ἐρῶ· τὸ ξύλον ἐμβληθὲν εἰς τὸν ἄρτον αὐτοῦ κρείττονα τὸν ἄρτον πεποίηκεν. Παρὰ δειγμα λαμβάνω ἀπὸ τοῦ Μωσέως νόμου· «τὸ ξύλον βληθὲν εἰς τὸ πικρὸν ὕδωρ ἐποίησεν αὐτὸ γλυκὺ»· οὕτως τὸ ξύλον τοῦ πάθους Ἰησοῦ Χριστοῦ ἔλθὼν εἰς τὸν λόγον πεποίηκεν τὸν ἄρτον αὐτοῦ γλυκύτερον. Πρὶν ἔλθῃ γοῦν εἰς τὸν ἄρτον αὐτοῦ τὸ ξύλον, ὅτε ἄρτος μόνον ἦν καὶ ξύλον οὐκ ἦν ἐν τῇ διδασκαλίᾳ αὐτοῦ, «εἰς πᾶσαν τὴν γῆν» οὐκ «ἐξῆλθεν ὁ φθόγγος αὐτοῦ»· ἀλλ' ἐπεὶ προσέλαβεν δύναμιν ὁ ἄρτος διὰ τοῦ ξύλου τοῦ βληθέντος εἰς αὐτόν, διὰ τοῦτο ὁ λόγος τῆς διδασκαλίας αὐτοῦ νενέμηται ὅλην τὴν οἰκουμένην. Καὶ τότε τὸ ξύλον σύμβολον ἦν τοῦ πάθους Ἰησοῦ, δι' οὗ τὸ πικρὸν ὕδωρ γλυκὺ γίνεται· ἐγὼ γὰρ λέγω ὅτι ὁ νόμος μὴ νοούμενος πικρὸν ὕδωρ ἐστίν, ἐὰν δὲ ἔλθῃ τὸ ξύλον Ἰησοῦ καὶ ἡ διδασκαλία τοῦ σωτήρός μου ἐπιδημήσῃ, γλυκάζεται καὶ ἡδιστος γίνεται ὁ Μωσέως νόμος ἀναγινωσκόμενος καὶ γινωσκόμενος. 10.3 Εἶπον οὖν· «Δεῦτε καὶ ἐμβάλωμεν ξύλον εἰς τὸν ἄρτον αὐτοῦ»· λέγουσιν δὲ καὶ τὸ «ἐκτρίψωμεν αὐτὸν ἀπὸ γῆς ζώντων, καὶ τὸ ὄνομα αὐτοῦ οὐ μὴ μνησθῆ ἔτι». Οὕτως αὐτὸν ἀπέκτειναν, ὡς ἐξαφανίζοντες αὐτοῦ τὸ ὄνομα. Ἀλλὰ ὁ Ἰησοῦς οἶδεν πῶς ἀποθνήσκει καὶ διὰ τί· διό φησιν· «Ἐὰν μὴ ὁ κόκκος τοῦ σίτου πεσὼν εἰς τὴν γῆν ἀποθάνῃ, αὐτὸς μόνος μένει· ἐὰν δὲ ἀποθάνῃ, πολὺν καρπὸν φέρει»· ὥστε ὁ θάνατος τοῦ Ἰησοῦ στάχυς σίτου γίνεται ποιῶν πολλαπλασίονα καὶ πολύχουν τὸ ἐσπαρμένον, ὡς εἰ καθ' ὑπόθεσιν μὴ ἐσταύρωτο μηδὲ τεθνήκει, ἔμεινεν ἂν μόνος ὁ κόκκος τοῦ σίτου, καὶ πολλοὶ οὐκ ἐγένοντο ἐξ αὐτοῦ. Πρόσχες οὖν αὐτοῦ τῇ λέξει, εἰ μὴ τοῦτο βεβούληται λέγων· «Ὁ κόκκος τοῦ σίτου ἐὰν μὴ πεσὼν εἰς τὴν γῆν ἀποθάνῃ, αὐτὸς μόνος μένει· ἐὰν δὲ ἀποθάνῃ, πολὺν καρπὸν φέρει»· ὁ θάνατος τοῦ Ἰησοῦ τούτους πάντας ἐκαρποφόρησεν· εἰ δὲ ὁ θάνατος τοσούτους ἐκαρποφόρησε, πόσους καρποφορήσει ἡ ἀνάστασις; 10.4 «Κύριε τῶν δυνάμεων κρίνων δίκαια, δοκιμάζων νεφροὺς καὶ καρδίας, ἴδοιμι τὴν παρά σου ἐκδίκησιν ἐξ αὐτῶν.» Προφητικῶς ταῦτα εὐχεται, ἰδεῖν τὴν παρά τοῦ θεοῦ ἐκδίκησιν ἐξ αὐτῶν· «κεκύκλωται γὰρ ὑπὸ στρατοπέδων ἡ Ἱερουσαλήμ, καὶ ἤγγισεν ἡ ἐρήμωσις αὐτῆς», καὶ εἴρηται αὐτῇ· «Ἴδου ἀφίεται ὑμῖν ὁ οἶκος ὑμῶν.» «Ἴδοιμι» οὖν «τὴν παρά σου ἐκδίκησιν ἐν αὐτοῖς, ὅτι πρὸς σὲ ἀπεκάλυψα τὸ δικαίωμά μου. Διὰ τοῦτο τάδε λέγει κύριος ἐπὶ τοὺς ἄνδρας Ἀναθῶθ τοὺς ζητοῦντας τὴν ψυχὴν μου, τοὺς λέγοντας· οὐ μὴ προφητεύσης ἐν ὀνόματι κυρίου, εἰ δὲ μὴ, ἀποθανῆ ἐν ταῖς χερσὶν ἡμῶν. Ἴδου ἐγὼ ἐπισκέψομαι ἐπ' αὐτούς· οἱ νεανίσκοι αὐτῶν ἐν ῥομφαίᾳ ἀποθανοῦνται, καὶ οἱ υἱοὶ αὐτῶν καὶ αἱ θυγατέρες αὐτῶν τελευτήσουσιν <ἐν> λιμῷ, καὶ ἐγκατάλειμμα οὐκ ἔσται αὐτῶν, ὅτι ἐπάξω κακὰ ἐπὶ τοὺς κατοικοῦντας Ἀναθῶθ ἐν ἐνιαυτῷ ἐπισκέψεως αὐτῶν.» Προσχήματος ἔνεκεν τὸ ὄνομα τῆς Ἀναθῶθ ἐνθάδε λαμβάνεται, ὅλον δὲ τὸ Ἰουδαϊκὸν μυστήριον τροπικῶς ἐν αὐτῇ εἴρηται· ἐρμηνεύεται γὰρ Ἀναθῶθ Ἐπακουσμός. <Ἐπεὶ οὖν ἐπακουσμός> τοῦθεοῦ ἐν ἐκείνῳ ἦν τῷ λαῷ, ὡς καὶ ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ, καὶ γέγονεν ἐπὶ τῆς βασιλείας τὸ «ἀρθήσεται ἀφ' ὑμῶν ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ καὶ δοθήσεται ἔθνει ποιοῦντι τοὺς καρποὺς αὐτῆς», κατὰ τοῦτο γέγονεν καὶ τὸ «τοὺς ἄνδρας Ἀναθῶθ», τοὺς ὄντας ἐν τῷ Ἐπακουσμῷ, «ζητεῖν τὴν ψυχὴν» οὐχ Ἱερεμίου, –οὐδὲ γὰρ ἡ ἱστορία λέγει ὅτι ἄνδρες Ἀναθῶθ ἐζήτησαν τὴν ψυχὴν Ἱερεμίου· ἔχομεν τὰς Βασιλείας, μέμνηται ἡ γραφὴ ἐκεῖ τοῦ Ἱερεμίου, οὐδὲν τοιοῦτον ἐν αὐταῖς εἴρηται, <οὐδ'> ἐν ταῖς Παραλειπομέναις· ἔχομεν γὰρ αὐτὴν τὴν βίβλον τοῦ προφήτου, οὐδὲν

εἰρήκασιν οἱ ἄνδρες Ἀναθῶθ, –ἀλλὰ ταῦτα λέγεται περὶ Χριστοῦ. «Τοὺς ζητοῦντας τὴν ψυχὴν μου, τοὺς λέγοντας· οὐ μὴ προφητεύσης ἐπὶ τῷ ὀνόματι κυρίου»– ἐκώλυσαν Ἰουδαῖοι διδάσκειν Ἰησοῦν–»εἰ δὲ μὴ, ἀποθανῆ ἔν ταῖς χερσὶν ἡμῶν. Ἴδου ἐγὼ ἐπισκέψομαι ἐπ' αὐτούς· οἱ νεανίσκοι αὐτῶν ἐν ῥομφαίᾳ ἀποθανοῦνται, καὶ οἱ υἱοὶ αὐτῶν καὶ αἱ θυγατέρες αὐτῶν τελευτήσουσιν ἐν λιμῷ.» Οὐ τότε τετελευτήκασιν ἐν ῥομφαίᾳ, ἀλλὰ μετὰ τὴν πόρθη σιν νῦν λιμὸς ἦλθεν ἐπ' αὐτούς, «οὐ λιμὸς ἄρτου οὐδὲ δίψα ὕδατος, ἀλλὰ λιμὸς τοῦ ἀκοῦσαι λόγον κυρίου»· οὐκέτι γὰρ «τάδε λέγει κύριος παντοκράτωρ» λέγεται παρ' αὐ τοῖς. Αὕτη ἡ λιμὸς, ἵνα ἡ προφητεία μὴ κέτι ᾖ, καὶ τί λέγω προφητεία; οὐδὲ διδασκαλία. Κἂν μυριάκις χρηματίζωσιν παρ' αὐτοῖς σοφοί, οὐκ ἔστιν λόγος κυρίου ἔτι ἐν αὐτοῖς, ἐπεὶ πεπλήρωτο τὸ «ἀφελεῖ κύριος ἀπὸ τῆς Ἰουδαίας καὶ ἀπὸ τῆς Ἱερουσαλὴμ ἰσχύοντα καὶ ἰσχύουσαν, γίγαντα καὶ ἰσχύοντα καὶ ἄνθρωπον πολεμιστὴν καὶ δικαστὴν καὶ προ φήτην καὶ στοχαστὴν καὶ πρεσβύτερον καὶ πεντηκόνταρχον καὶ θαυμαστὸν σύμβουλον καὶ σοφὸν ἀρχιτέκτονα καὶ συνε τὸν ἀκροατὴν». Οὐκέτι ἔστιν παρ' αὐτοῖς δυνάμενος εἰπεῖν· «Ὡς σοφὸς ἀρχιτέκτων θεμέλιον τέθεικα.» Μετέβησαν οἱ ἀρχιτέκτονες, ἦλθον ἐπὶ τὴν ἐκκλησίαν, ἔθηκαν τὸν θεμέλιον Ἰησοῦν Χριστόν· τούτῳ ἐποικοδομοῦσιν καὶ οἱ μετ' ἐκείνους. 10.5 «Ἐν λιμῷ» οὖν ὁ λαὸς ἐκεῖνος ἐγκαταλελειμμένοι εἰσὶν· «ἐπάξω» γὰρ ἐπ' αὐτούς «κακὰ ἐπὶ τοὺς κατοικοῦντας Ἀναθῶθ ἐν ἐνιαυτῷ ἐπισκέψεως αὐτῶν. Δίκαιος εἶ, κύριε, ὅτι ἀπολογησομαι πρὸς σε. Πλὴν κρίματά μου λαλήσω πρὸς σε. <Τί> ὅτι ὁδὸς ἀσεβῶν εὐοδοῦται; εὐθὴ νησαν πάντες οἱ ἀθετοῦντες ἀθετήματα.» Ἔτι ζητοῦ μεν, εἰ ἀγαθὸς ὁ θεὸς ἐστὶν ὁ τὸν νόμον καὶ τοὺς προφήτας δεδωκώς, ὁρῶντες ὅτι «ὁδὸς ἀσεβῶν εὐοδοῦται» καὶ οὐ κολάζει τοὺς ἀσεβεῖς. «Εὐθὴνησαν πάντες οἱ ἀθετοῦντες ἀθετήματα»· αὐτοὶ οἱ κατὰ τοῦ δημιουργοῦ λέγοντες, δυσφημοῦντες αὐτὸν «εὐθὴνησαν, ἐφυτεύθησαν καὶ ἔρριζώθησαν, ἔτεκνοποίησαν <καὶ ἐποίησαν> καρπὸν». Πόσος καρπὸς Μαρκίωνος τεκνοποίησαντος, πόσος Βασιλείδου, πόσος Οὐαλεντίνου; τοῦτο γάρ ἐστι τὸ περὶ τῶν ἀσεβῶν προφητευόμενον καὶ λεγόμενον ἐν τῷ «ἔτεκνοποίησαν καὶ ἐποίησαν καρπὸν». «Ἐγγὺς εἶ σὺ τοῦ στόματος αὐτῶν, πόρρω δὲ ἀπὸ τῶν νεφρῶν αὐτῶν»· ὀνομάζουσι τὸ Ἰησοῦ ὄνομα, οὐκ ἔχουσι δὲ τὸν Ἰησοῦν· οὐ γὰρ ὁμολογοῦσιν αὐτὸν ὡς χρῆ. «Καὶ σὺ, κύριε, γινώσκεις με, εἶδές με, ἐδοκίμασας τὴν καρδίαν μου ἐναντίον σου· ἄγνισον αὐτούς εἰς ἡμέραν σφαγῆς αὐτῶν.» Τί ποιήσω, ἵνα ταῦτα σαφηνίσω; Τὰς κολάσεις ἀγνισμὸν λέγει τῶν κολαζομένων· «ἄγνισον» γὰρ «αὐτούς εἰς ἡμέραν» φησὶν «σφαγῆς αὐτῶν», διὰ τοῦ σφαγῆναι αὐτούς ἄγνισον αὐτούς· «Ὅν γὰρ ἀγαπᾷ κύριος παιδεύει, μαστιγοῖ δὲ πάντα υἱὸν ὃν παραδέχεται». 10.6 «Ἔως πότε πενθήσει ἡ γῆ καὶ ὁ χόρτος τοῦ ἀγροῦ ξηρανθήσεται ἀπὸ κακίας τῶν κατοικούντων ἐν αὐτῇ;» Ὡσπερὶ ἐμψύχου τῆς γῆς καὶ ἐνταῦθα διαλέγεται ὁ προ φήτης λέγων τὴν γῆν πενθεῖν διὰ τὴν κακίαν τῶν ἐπιβαίνοντων ἐπ' αὐτήν. Καθ' ἕκαστον οὖν ἡμῶν ἡ γῆ ἦτοι πενθεῖ ἢ εὐφραίνεται· ἢ γὰρ πενθεῖ «ἀπὸ κακίας τῶν ἐνοικοῦντων ἐν αὐτῇ» ἢ εὐφραίνεται ἀπὸ ἀρετῆς «τῶν ἐνοικοῦντων ἐν αὐτῇ». Ἐφ' ἕκαστου οὖν ἡμῶν αὐτὸ τὸ στοιχεῖον ἢ εὐφραίνεται ἢ πενθεῖ· εἰ δὲ ἡ γῆ, τάχα καὶ τὰ λοιπὰ στοιχεῖα. Ὁμοίως ἐρῶ καὶ ὕδωρ καὶ ὁ ἐπὶ τοῦ ὕδατος τεταγμένος ἄγγελος, ἵνα διηγῆσωμαι καὶ τὴν γῆν πενθεῖν ἢ μὴ πενθοῦσαν· οὐ γὰρ τοῦτο τὸ σῶμα, ἡ γῆ, «πενθεῖ ἀπὸ τῶν κατοικούντων ἐν αὐτῇ», ἀλλὰ νόει μοι πρὸς τῇ διατάξει τοῦ παντὸς τεταγμένον τινὰ ἄγγελον ἐπὶ τῆς γῆς καὶ ἄλλον τεταγμένον ἐπὶ τῶν ὑδάτων καὶ ἄλλον ἐπὶ τοῦ ἀέρος καὶ τέταρτον ἐπὶ τοῦ πυρός. Οὕτως ἀνάβα μοι τῷ λόγῳ ἐπὶ τὴν διάταξιν πᾶσαν τὴν ἐν ζώοις, τὴν ἐν φυτοῖς, τὴν ἐν τοῖς οὐρανίοις ἄστροις· ἄγγελός τις τέτακται καὶ ἐπὶ τοῦ ἡλίου καὶ ἐπὶ τῆς σελήνης ἄλλος, <ἄλλοι> καὶ ἐπὶ τῶν ἄστρον. Οὗτοι δὲ οἱ ἄγγελοι, μεθ' ὧν ἐσμεν ὅσον ἐσμεν ἐπὶ γῆς, ἦτοι εὐφραίνονται, ἢ πενθοῦσιν ἐφ' ἡμῖν ὅταν ἀμαρτάνωμεν· πενθεῖ, φησὶν, ἡ γῆ ἀπὸ τῶν κατοικούντων ἐν αὐτῇ. Ὁμωνύμως

εἶπεν τὸν ἄγγελον γῆν αὐτῇ τῇ γῆ· ὥσπερ γὰρ «τὸ χειροποίητον ἐπικατάρατον αὐτὸ καὶ ὁ ποιήσας αὐτό», οὐχ ὅτι ἐπικατάρατον αὐτὸ τὸ ἄψυχον, ἀλλ' εἴρηται χειροποίητον τὸ προσκαθεζόμενον τῷ ἀψύχῳ ἀγάλματι καὶ χρηματίζον ἐκείνῳ τῷ ὀνόματι, οὕτως δὴ ἐρῶ καὶ γῆν λέγεσθαι τὸν ἐπὶ γῆς τεταγμένον ἄγγελον, καὶ ὕδωρ λέγεσθαι τὸν ἐπὶ ὕδατος τεταγμένον ἄγγελον, καθ' ὃ λέλεκται· «Ἴδοσάν σε ὕδατα, ὁ θεός, ἴδο σάν σε ὕδατα καὶ ἐφοβήθησαν, ἐταράχθησαν ἄβυσσοι πλήθους ἤχους ὑδάτων, φωνὴν ἔδωκαν αἱ νεφέλαι, καὶ γὰρ τὰ βέλη σου διαπορεύονται.» 10.7 «Ἐγκαταλέλοιπα τὸν οἶκόν μου, ἀφῆκα τὴν κληρονομίαν μου, ἔδωκα τὴν ἡγαπημένην ψυχὴν μου εἰς χεῖρας ἐχθρῶν αὐτῆς.» Ἴδε μοι τὸν «ἐν μορφῇ θεοῦ» ὑπάρχοντα ὄντα ἐν τοῖς οὐρανοῖς, ἴδε αὐτοῦ τὸν οἶκον ὑπερουράνιον. Εἰ βούλει καὶ ὑψηλότερον ἰδεῖν—ὅτι «ἐγὼ ἐν τῷ πατρὶ»—ἴδε αὐτοῦ οἶκον ὄντα τὸν θεόν. Καταλείπει «τὸν πατέρα καὶ τὴν μητέρα»—τὴν «ἄνω Ἰερουσαλήμ»—καὶ ἔρχεται εἰς τὸν περίγειον τόπον καὶ φησιν· «Ἐγκαταλέλοιπα τὸν οἶκόν μου, ἀφῆκα τὴν κληρονομίαν μου» – ἐκείνη γὰρ ἦν ἡ κληρονομία αὐτοῦ, τὰ χωρία τὰ μετὰ τῶν ἀγγέλων, ἡ τάξις ἡ μετὰ τῶν ἁγίων δυνάμεων— «ἔδωκα τὴν ἡγαπημένην ψυχὴν μου εἰς χεῖρας ἐχθρῶν αὐτῆς»· παρέδωκεν αὐτοῦ τὴν ψυχὴν εἰς τὰς χεῖρας τῶν ἐχθρῶν τῆς ψυχῆς, εἰς χεῖρας Ἰουδαίων τῶν ἀποκτείναντων αὐτόν, εἰς χεῖρας ἀρχόντων συναθρόντων κατ' αὐτοῦ, εἰς χεῖρας βασιλέων, ὅτε «παρέστησαν οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς καὶ οἱ ἄρχοντες συνήχθησαν ἐπὶ τὸ αὐτὸ κατὰ τοῦ κυρίου καὶ κατὰ τοῦ Χριστοῦ αὐτοῦ». 10.8 «Ἐγενήθη ἡ κληρονομία μου ἐμοὶ ὡς λέων ἐν δρυμῶ.» Αὕτη <ἡ> ἐπὶ γῆς κληρονομία αὐτοῦ ἦν κεκληρονόμηκεν ἀπεθηριώθη πρὸς αὐτόν, καὶ γέγονεν ἡ κληρονομία Ἰουδαῖοι ἐξαγριωθέντες κατ' αὐτοῦ «ὡς λέων ἐν δρυμῶ.» Οὐ θαυμαστὸν εἰ τότε ἐγένετο ἡ κληρονομία αὐτοῦ «ὡς λέων ἐν δρυμῶ»· νῦν ἔτι ἐν δρυμῶ λέοντες εἰσιν καταθεματίζουσιν θέλοντες τὸν Ἰησοῦν καὶ δυσφημοῦντες αὐτόν καὶ ἐπιβουλεύοντες τοῖς πιστεύουσιν εἰς αὐτόν. «Ἐγενήθη» οὖν «ἡ κληρονομία μου ἐμοὶ ὡς λέων ἐν δρυμῶ, ἔδωκεν ἐπ' ἐμὲ τὴν φωνὴν αὐτῆς, διὰ τοῦτο ἐμίσησα αὐτήν. Μὴ σπήλαιον ὑαίνης ἡ κληρονομία μου <ἐμοί>;» Προφητεύει περὶ τῆς κληρονομίας ταύτης· ἡ κληρονομία μου μῆτι σπήλαιον ὑαίνης γέγονεν, σπήλαιον ὑαίνης, τῆς ἀγριωτάτης, τῆς νεκροβόρου, τῆς περὶ τὰ μνημεῖα, τῆς ἐσθιούσης τὰ θνησιμαῖα σώματα; «Μὴ σπήλαιον ὑαίνης ἡ κληρονομία μου ἐμοί; Ἡ σπήλαιον ἐπ' αὐτὴν κύκλω αὐτῆς; Βαδίζετε»· ἐπεὶ τοιοῦτοι γεγόνασιν, κελεύω ὑμῖν τοῖς ἀγγέλοις, ἵνα βαδίσητε καὶ συναγάγητε τὰ θηρία καὶ παραδῶτε αὐτοὺς τοῖς θηρίοις· «βαδίζετε καὶ συναγάγετε πάντα τὰ θηρία τοῦ ἀγροῦ, καὶ ἐλθέτωσαν τοῦ φαγεῖν αὐτήν». Ἐλήλυθεν «τὰ θηρία τοῦ ἀγροῦ», διεσθίει τὸν λαὸν ἐκείνον· βλέπετε αὐτῶν τὰς καρδίας διεσθιομένας ὑπὸ τῶν δυνάμεων τῶν ἀντικειμένων. Εἰ ἐκείνων ὁ Ἰησοῦς οὐκ ἐφείσατο ἀλλὰ εἶπεν· «Βαδίζετε, συναγάγετε τὰ θηρία», πόσω πλέον ἡμῶν οὐ φείσεται; Ἐὰν μὴ ποιῶμεν τὸν νόμον τοῦ θεοῦ, τὸν λόγον τοῦ εὐαγγελίου, ἐρεῖ πάλιν· βαδίσατε, συναγάγετε τὰ θηρία καὶ παράδοτε αὐτήν, ἀλλ' ἡμεῖς παρρησίαν ἔχομεν, ἵνα εἴπωμεν ἐν ταῖς εὐχαῖς· «Μὴ παραδῶς τοῖς θηρίοις ψυχὴν ἐξομολογουμένην σοι.» Ἐξομολογησώμεθα περὶ τῶν παραπτωμάτων μετανοοῦντες, καὶ τοῖς θηρίοις οὐ παραδοθήσόμεθα, ἀλλ' ἀγγέλοις ἁγίοις τιθηνοῖς ἐσομένοις, ἐπὶ κόλπῳ βαστάζουσιν, μεταβιβάζουσιν ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ αἰῶνος τούτου ἐπὶ τὸν μέλλοντα ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, ᾧ ἐστὶν τὸ κράτος καὶ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν. 11.τ Εἰς τὸ «δι' ἐμὲ ἀφανισμῶ ἠφανίσθη πᾶσα ἡ γῆ» καὶ εἰς τὸ «περίζωμα». Ὁμιλία ια'. 11.1 Τίς ἔστιν ὁ λέγων· «Δι' ἐμὲ ἠφανίσθη ἀφανισμῶ πᾶσα ἡ γῆ»; Ὁ Χριστὸς ταῦτά φησιν, οὐ πρὸ τῆς ἐπιδημίας πολλὰ μὲν γεγένηται ἁμαρτήματα τῷ λαῷ, ἀλλ' οὐ τοιαῦτα ὥστε αὐτοὺς πάντη ἐγκαταλειφθῆναι καὶ εἰς αἰχμαλωσίαν πολυχρόνιον παραδοθῆναι· ὅτε δὲ «ἐπλήρωσαν τὸ μέτρον τῶν πατέρων» αὐτῶν καὶ προσέθηκάν τῷ ἀνηρηκέναι τοὺς προφήτας καὶ δεδιωχέναι τοὺς δικαίους τὸ ἀποκτεῖναι «τὸν

Χριστὸν τοῦ θεοῦ», τότε γεγένηται τὸ «ἀφίεται ὑμῖν ὁ οἶκος ὑμῶν» καὶ δι' αὐτὸν ταῦτα πεπόνθασιν καὶ «ἀφανισμῶ ἠφανίσθη πᾶσα ἡ γῆ». 11.2 Εἰ δὲ καὶ ὑψηλότερον ἀκοῦσαι βούλει τοῦ «δι' ἐμὲ ἠφα νίσθη ἀφανισμῶ πᾶσα ἡ γῆ», ἴδε τὴν ἐν σοὶ γῆν τίνα τρόπον ἠφανίσθη ἐλθόντος τοῦ Ἰησοῦ· ἠφανίσθη γὰρ «νε κρωθέντων τῶν μελῶν τῶν ἐπὶ τῆς γῆς» καὶ οὐκέτι ἡ γῆ ἐργάζεται τὰ ἑαυτῆς, οὐκέτι γίνεται παρὰ τῷ δικαίῳ «τὰ ἔργα τῆς σαρκὸς» οἷς ἔθαλλεν ἡ σὰρξ, οὐκέτι «πορνεία», οὐκέτι «ἀκαθαρσία», οὐκ «ἀσέλγεια», οὐκ «εἰδωλο λατρία», οὐ «φαρμακεία» καὶ τὰ λοιπά. Καὶ ὁ σωτὴρ δὲ λέγει· «Τί νομίζετε ὅτι ἦλθον βαλεῖν εἰρήνην ἐπὶ τῆς γῆς; Οὐκ ἦλθον βαλεῖν εἰρήνην ἀλλὰ μάχαιραν»· ἀληθῶς γὰρ πρὶν μὲν ἔλθῃ, μάχαιρα οὐκ ἦν ἐπὶ τῆς γῆς οὐδὲ «ἡ σὰρξ ἐπεθύμει κατὰ τοῦ πνεύματος οὐδὲ τὸ πνεῦμα κατὰ τῆς σαρκὸς», ὅτε δὲ ἦλθεν καὶ δεδιδάγμεθα τίνα μὲν ἐστὶν τῆς σαρκὸς, τίνα δὲ τοῦ πνεύματος, ἡ διδασκαλία ὡσπερ «μάχαιρα» γεγεννημένη ἐν γῆ διεῖλεν τὴν σάρκα καὶ τὴν γῆν ἀπὸ τοῦ πνεύματος. Καὶ «ἠφανίσθη» μὲν «ἡ γῆ», ὅτε «τὴν νέκρωσιν Ἰη σοῦ ἐν τῷ σώματι περιφέρομεν», καὶ οὐκέτι «ζῶμεν κατὰ σάρκα», ζῆ δὲ τὸ πνεῦμα, καὶ σπεύρομεν οὐδὲν «εἰς τὴν σάρκα» ἀλλὰ πάντα «εἰς τὸ πνεῦμα», ἵνα μὴ «θερίσωμεν φθορὰν» ἐκ τῆς σαρκὸς ἀλλ' «ἀπὸ τοῦ πνεύματος ζωὴν 11.3 αἰώνιον»· λέγεται δὲ τοῖς ἡμαρτηκόσιν· «Σπεύrete πυροὺς καὶ ἀκάνθας θερίζετε»· κἂν γὰρ τοῖς λογίοις τοῦ θεοῦ ὁμιλῶσιν, οἱ μὴ καλῶς αὐτοῖς ὁμιλοῦντες μηδὲ ὄν δεῖ τρόπον βιοῦντες μηδὲ πιστεύοντες σπεύρουσιν πυροὺς καὶ θερίζουσιν ἀκάνθας. Μάλιστα δὲ ἔστιν ταῦτα νοῆσαι ἐπὶ τῶν ἑτεροδόξων ἐντυγχανόντων ταῖς γραφαῖς καὶ ἀκάνθας οὐκ ἀπὸ τῶν γραφῶν, ἀλλ' ἀπὸ τῶν ἰδίων ἐπινοιῶν θεριζόντων. «Οἱ κληροὶ αὐτῶν οὐκ ὠφελήσουσιν αὐτούς.» Ταῦτα καὶ πρὸ ἡμῶν ἄλλοι διηγήσαντο, καὶ ἐπειδὴ οὐκ ἀποδοκιμάζομεν αὐτῶν τὴν διήγησιν, εὐγνωμόνως φέρομεν αὐτὴν εἰς μέσον, οὐχ ὡς αὐτοὶ εὐρόντες ἀλλ' ὡς μεμαθηκότες καλὸν μάθημα. Οὗτος ὁ λόγος ὠφελήσει καὶ ὑμᾶς καὶ ἡμᾶς, ἐὰν προσέχωμεν τῷ γεγραμμένῳ, οἱ δοκοῦμεν εἶναι ἀπὸ κλήρου τινὲς προκαθεζόμενοι ὑμῶν, ὥστε τινὰς θέλειν ἡκείν ἐπὶ τὸν κληρὸν τοῦτον· ἴστε δὲ ὅτι οὐ πάντως ὁ κληρὸς σώζει· πολλοὶ γὰρ καὶ πρεσβύτεροι ἀπολοῦνται, πολλοὶ καὶ λαϊκοὶ μακάριοι ἀποδειχθήσονται. Ἐπεὶ οὖν τινὲς εἰσιν ἐν κλήρῳ οὐχ οὕτως βιοῦντες ὥστε ὠφελῆθῃναι καὶ κοσμηθῆναι τὸν κληρὸν, διὰ τοῦτο, φασὶν οἱ διηγησάμενοι, γέγραπται· «Οἱ κληροὶ αὐτῶν οὐκ ὠφελήσουσιν αὐτούς»· τὸ γὰρ ὠφελῶν οὐκ αὐτὸ τὸ καθέζεσθαι ἐν πρεσβυτερίῳ ἐστίν, ἀλλὰ τὸ βιοῦν ἀξίως τοῦ τόπου, ὡς ἀπαιτεῖ ὁ λόγος. Ἀπαιτεῖ καὶ ὑμᾶς βιοῦν ὁ λόγος καλῶς καὶ ἡμᾶς, ἀλλ' εἰ δεῖ οὕτως εἰπεῖν· «Δυνατοὶ δυνατῶς ἐτασθήσονται», πλεῖον ἐγὼ ἀπαιτοῦμαι παρὰ τὸν διάκονον, πλεῖον ὁ διάκονος παρὰ τὸν λαϊκόν, ὁ δὲ τὴν πάντων ἡμῶν ἐγκεχειρισμένος ἀρχὴν αὐτὴν τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἔτι πλεῖον ἀπαιτεῖται· διὰ τοῦτο ὁ πεπιστευμένος τὰ μεγάλα, ὁ ἀπόστολος, ἀκούετε, φησὶν· «Οὕτως ἡμᾶς λογιζέσθω ἄνθρωπος ὡς ὑπηρέτας Χριστοῦ καὶ οἰκονόμους μυστηρίων θεοῦ· ὧδε λοιπὸν ζητεῖτε ἐν τοῖς οἰκονόμοις ἵνα πιστὸς τις εὑρεθῆ», καὶ οὕτως σπάνιόν ἐστιν εὑρεθῆναι οἰκονόμον πιστὸν καὶ καλόν, <ὡς> Ἰησοῦς «ὁ εἰδὼς τὰ πάντα πρὶν γενέσεως αὐτῶν» λέγει· «Τίς ἄρα ἐστὶν ὁ πιστὸς οἰκονόμος καὶ φρόνιμος, ὃν καταστήσει ὁ κύριος αὐτοῦ ἐπὶ τῆς οἰκίας αὐτοῦ διδόναι ἐν καιρῷ τὸ σιτομέτριον τοῖς δούλοις αὐτοῦ;» εἶτα μέμφεται τινὰς οἰκονόμους καὶ λέγει· «Ἐὰν δὲ ἄρξηται ὁ κακὸς δούλος λέγειν· χρονίζει μου ὁ κύριος ἔρχεσθαι, καὶ ἄρξηται τύπτειν τοὺς συνδούλους αὐτοῦ καὶ τὰς παιδίσκας, ἐσθίειν τε καὶ πίνειν καὶ μεθύσκεσθαι, ἤξει ὁ κύριος τοῦ δούλου ἐκείνου ἐν ἡμέρᾳ ἧ οὐ προσδοκᾷ καὶ ἐν ὥρᾳ ἧ οὐ γινώσκει καὶ διχοτομήσει αὐτόν, καὶ τὸ μέρος αὐτοῦ μετὰ τῶν ἀπίστων θήσει.» Ταῦτα μὲν εἰς τὸ «οἱ κληροὶ αὐτῶν οὐκ ὠφελήσουσιν αὐτοὺς» ἴδωμεν δὲ καὶ ἐξῆς ἐπίπληξιν ἀναγκαίαν, ἣν καλὸν εἰς τὸν ἠθικὸν τόπον ἀναλαβεῖν, λέγουσαν· «Αἰσχύνθητε ἀπὸ καυχήσεως ὑμῶν, ἀπὸ ὄνειδισμοῦ ἐναντίον κυρίου.» Ἔστιν τινὰ, ἐν οἷς καυχώμεθα

διὰ τὴν ἄνοιαν οὐκ οὔσιν καυχῆσεως ἀξίους· οἷον ἔαν καυχῆσηται τις ὅτι πλούσιός ἐστιν καὶ πολλὰ κέκτηται, λέγοιτ' ἂν πρὸς αὐτόν· «Αἰσχύνθητε ἀπὸ καυχῆσεως ὑμῶν»· ἔαν καυχῆσηται τις ἐπὶ εὐγενείᾳ ταύτῃ τῇ ἐκτός, λεχθήσεται πρὸς αὐτόν· «Αἰσχύνθητε ἀπὸ καυχῆσεως ὑμῶν»· ἔαν καυχῆσηται τις ἐπὶ πολυτελείᾳ ἱματίων, ἐπὶ οἰκοδομῇ οἰκίας πλουσίως κατεσκευασμένης, ἄλλοτρία ἐστὶν ἢ καύχησις καυχῆσεως ἀγίων, διὸ λεχθήσεται πρὸς τὸν τοιοῦτον· «Αἰσχύνθητε ἀπὸ καυχῆσεως ὑμῶν.» Ἦκουε τοῦ λόγου <διὰ> τοῦ προφήτου Ἰερεμίου κελεύοντος ἡμᾶς μὴ καυχᾶσθαι μηδὲ ἐπὶ σοφίᾳ· «Μὴ καυχᾶσθω» γάρ φησιν «ὁ σοφὸς ἐν τῇ σοφίᾳ αὐτοῦ μηδὲ ὁ ἰσχυρὸς ἐν τῇ ἰσχύϊ αὐτοῦ μηδὲ ὁ πλούσιος ἐν τῷ πλούτῳ αὐτοῦ, ἀλλὰ ἐν τούτῳ καυχᾶσθω ὁ καυχώμενος, συνιεῖν καὶ γινώσκειν ὅτι ἐγὼ εἰμι κύριος.» Θέλεις καυχᾶσθαι καὶ καυχώμενος μὴ ἀκοῦσαι· «αἰσχύνθητε ἀπὸ καυχῆσεως ὑμῶν», καύχησαι ὡς ὁ ἀπόστολος καὶ εἶπέ· «Ἐμοὶ δὲ μὴ γένοιτο καυχᾶσθαι εἰ μὴ ἐν τῷ σταυρῷ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, δι' οὗ ἔμοι κόσμος ἐσταύρωται κἀγὼ τῷ κόσμῳ»· θέλεις καυχᾶσθαι, ἵνα μὴ λεχθῇ· «αἰσχύνθητε ἀπὸ καυχῆσεως ὑμῶν», ἄκουε Παύλου καυχωμένου καὶ μάνθανε ὅταν λέγῃ· «Ἦδιστα οὖν καυχῆσομαι ἐν ταῖς ἀσθενείαις μου, ἵνα ἐπισκηνώσῃ ἐπ' ἐμέ ἡ δύναμις τοῦ Χριστοῦ», ἄκουε οἷα καυχᾶται καυχήματα· «ἐν κόποις περισσοτέρως»–τίς δύναται ἡμῶν τοῦτο εἰπεῖν; – «ἐν φυλακαῖς ὑπερβαλλόντως, ἐν θανάτοις πολλάκις· ὑπὸ Ἰουδαίων πεντάκις τεσσαράκοντα παρὰ μίαν ἔλαβον, τρις ἐραβδίσθην, ἅπαξ ἐλιθάσθην, τρις ἐναυάγησα». Μανθάνομεν οὖν καὶ καυχῆσεων εἶναι διαφοράς, ὡς τινὰς μὲν καυχῆσεις εἶναι αἰσχύνῃς ἀξίας, ἐφ' οἷς λέγοιτ' ἂν ἐκεῖνο τὸ ἀποστολικόν· «Καὶ ἡ δόξα ἐν τῇ αἰσχύνῃ αὐτῶν»· ἐφ' οἷς ἔδει αὐτοὺς αἰσχύνεσθαι, ἐπὶ τούτοις 11.5 οἴονται δοξάζεσθαι. Μετὰ ταῦτα ἴδωμεν τὰ περὶ τοῦ περιζώματος. «Τάδε» γὰρ «λέγει κύριος· βιάδιζε καὶ κτῆσαι σεαυτῷ περιζώμα λινούν, καὶ περιθου περὶ τὴν ὀσφύν σου, καὶ ἐν ὕδατι <οὐ> διελεύσῃ. Καὶ ἐκτησάμην τὸ περιζώμα κατὰ τὸν λόγον κυρίου καὶ περιέθηκα περὶ τὴν ὀσφύν μου, καὶ ἐγενήθη λόγος κυρίου πρὸς με λέγων· λάβε τὸ περιζώμα τὸ περὶ τὴν ὀσφύν σου, καὶ ἀνάστηθι καὶ βιάδισον ἐπὶ τὸν Εὐφράτην, καὶ κατάκρυψον αὐτὸ ἐκεῖ ἐν τῇ τρυμαλιᾷ τῆς πέτρας»· μετὰ ἡμέρας ἔρχεται ἐκεῖ, εὕρισκει διασσηπὸς τοῦτο τὸ περιζώμα, καὶ ἐπιφέρει ὁ κύριος διδούς ἀφορμὴν τῆς ἐρμηνείας τοῦ περιζώματος λέγων· «Καθάπερ κολλᾶται τὸ περιζώμα πρὸς τὴν ὀσφύν τοῦ ἀνθρώπου, οὕτως ἐκόλλησα πρὸς ἑμαυτὸν τὸν οἶκον τοῦ Ἰσραὴλ καὶ πάντα τὸν οἶκον Ἰούδα, φησὶν ὁ κύριος, τοῦ γενέσθαι μοι εἰς λαὸν ὀνομαστὸν καὶ εἰς καύχημα καὶ εἰς δόξαν, καὶ οὐκ εἰσήκουσάν μου.» Οὐκοῦν ὁ προφήτης ἀντὶ τοῦ θεοῦ παραλαμβάνεται περιζωννὺς περὶ τὴν ὀσφύν αὐτοῦ τὸ περιζώμα τὸ λινούν, ὡς ὁ θεὸς τὸν λαόν· «ἐκόλλησα γὰρ πρὸς ἑμαυτόν» φησὶν «τοῦτον τὸν λαόν, φησὶν ὁ θεός», καὶ οἶονεὶ περιζώμα ὁ λαὸς γίνεται τοῦ θεοῦ· διὰ τί δὲ περιζώμα γίνεται τοῦ θεοῦ περὶ τὴν ὀσφύν αὐτοῦ; Ὁ δυνάμενος ἀναγινώσκων τὸν Ἰεζεκιήλ καὶ ὄρων τὸν θεὸν τῷ λόγῳ οἶονεὶ σωματοποιούμενον, καὶ τίνα μὲν τρόπον αὐτοῦ τὰ ἀπὸ τῆς ὀσφύος κάτω ἐστὶν πῦρ, τὰ δὲ ἀπὸ τῆς ὀσφύος καὶ ἄνω ἐστὶν ἤλεκτρον, ἐρευνησάτω τὸν λόγον, διὰ τί τὸ κάτω τοῦ θεοῦ πῦρ ἐστὶν. Τὰ ἀπὸ ὀσφύος καὶ γενέσεως πράγματα, ταῦτα πῦρ ἐστὶν· πάντα γὰρ τὰ ἐν γενέσει χρήζει τοῦ καθαρίου τοῦ ἀπὸ τοῦ πυρός, πάντα τὰ ἐν γενέσει χρήζει τῆς κολάσεως. Τὰ δὲ ἀνωτέρω τῆς ὀσφύος ὑπερβεβηκότα τὴν γενέσιν, ταῦτά ἐστιν ὕλη ὡς <ἤλεκτρον> ἐν κόσμῳ καθαριωτάτη καὶ τιμιωτάτη· λέγεται γὰρ τὸ ἤλεκτρον χρυσοῦ εἶναι τιμαλφέστερον. Ἐπεὶ οὖν παραδείγμασιν χρήται ἢ γραφή, ἵνα διδάξῃ τοῦ θεοῦ τὸ σῶμα τὸ ἀνωτέρω εἶναι τιμιώτερον καὶ τὸ σῶμα τὸ κατωτέρω εἶναι ὑποδεέστερον, διὰ τοῦτο εἰσήγαγεν τὸν θεὸν ἐκ πυρός καὶ ἤλεκτρον συνεστηκότα. Ἐν γενέσει πῦρ ἐστὶν ἕκαστος ἡμῶν, καὶ ἔστιν σῶμα τοῦ θεοῦ καὶ αὐτός· οὐκ ἐσμὲν τὸ ἤλεκτρον, ἔαν δὲ ἀναβαίνωμεν καὶ προκόπτωμεν–δυνατὸν γὰρ μεταβῆναι ἀπὸ τοῦ σήμερον εἶναι ἐν τοῖς κατωτέρω,

ὥστε γενέσθαι τοῦ θεοῦ σῶμα τὸ ἀνωτέρω-ἐσόμεθα διαβάντες τὸ πῦρ ἤλεκτρον τὸ περὶ τὸ σῶμα τοῦ θεοῦ τὸ ὑψηλότερον. 11.6 Κολλᾶ οὖν περὶ τὴν ὄσφυν αὐτοῦ τὸ περιζῶμα τὸ λινοῦν, ἵνα τί; Ἴνα δηλωθῇ ὅτι ὁ λαὸς οἶονεὶ σκέπη ἐστὶ τοῦ θεοῦ· πρὸς γὰρ τοὺς βουλομένους κατηγορεῖν τοῦ θεοῦ ἴσταται ὁ λαὸς καὶ ὡσπερὶ ὑπερασπίζει αὐτοῦ καὶ οὐκ ἔῃ τι ἄτοπον λέγεσθαι ἐν τοῖς περὶ τοῦ θεοῦ. Ἐπὰν δὲ ἀμαρτήσωμεν, τὸ περιζῶμα τοῦτο ὡς ἀποτίθεται ὁ προφήτης καὶ καταδικάζει αὐτὸ εἰς τὸν Εὐφράτην ποταμόν, ἵνα ἐκεῖ διαφθαρή, οὕτως ὁ ἀμαρτάνων ἀποβάλλεται ἀπὸ τῆς ὄσφους τοῦ θεοῦ καὶ ἐκβληθεὶς ἐκβάλλεται εἰς τὸν Εὐφράτην ποταμόν, τὸν τῆς Μεσοποταμίας ποταμόν, ὅπου οἱ Ἀσσύριοι ἐχθροὶ τῷ Ἰσραήλ, ὅπου οἱ Βαβυλώνιοι, καὶ ἐκεῖ διαφθείρεται. Ὅντων γὰρ τοσοῦτων ποταμῶν πέμπεται ὁ προφήτης ἀπὸ τῆς Ἰουδαίας εἰς τὸν Εὐφράτην ποταμὸν πραγματεῦσασθαι καὶ ἀπαγαγεῖν περιζωμάτιον λινοῦν· διὰ τί δὲ καὶ «λινοῦν»; Ὅτι τὴν γένεσιν ἔχει ἀπὸ γῆς· φυτὸν γὰρ ἐστὶν ἀνατέλλον ἀπὸ γῆς, εἶτα μετὰ τὸ γεωργηθῆναι ξαινόμενον καὶ πλυνόμενον καὶ σμηρόμενον καὶ πολλῇ ἐργασίᾳ γινόμενον, ἵνα γένηται τοιοῦτον ὥστε γενέσθαι περιζῶμα ἢ ὀτιδῆποτε. Καὶ ἡμεῖς οὖν πάντες τὴν γένεσιν ἔχομεν ὡς τὸ περιζῶμα τοῦ θεοῦ, καὶ ἔχοντες τὴν γένεσιν ἀπὸ γῆς, πολλῆς κατασκευῆς χρῆζομεν, ἵνα ξανθῶμεν, ἵνα πλυνθῶμεν, ἵνα τὸ χρῶμα τῆς γῆς ἀποβάλωμεν. Ἄλλο γὰρ τὸ τῆς γενέσεως τοῦ λινοῦ χρῶμα, ἄλλο τὸ ἀπὸ τῆς ἐργασίας· τὸ μὲν γὰρ τῆς γενέσεως τοῦ λινοῦ χρῶμα μελανώτερόν ἐστιν, ἀπὸ δὲ τῆς ἐργασίας γίνεται λαμπρότατον. Τοιοῦτον οὖν τι καὶ ἐπὶ ἡμᾶς τοὺς ἐν γενέσει φθάνει. Μέλα νέες ἐσμεν κατὰ τὴν ἐν τῷ πιστεύειν ἀρχήν, διὸ ἐν ἀρχῇ τοῦ Ἄιματος τῶν ἀσμάτων λέγεται· «Μέλαινά εἰμι καὶ καλή», καὶ Αἰθίοψιν ἡμεῖς κατ' ἀρχὰς τὴν ψυχὴν εἰκόκαμεν, εἶτα ἀποσμηρόμεθα, ἵνα λαμπρότεροι γενώμεθα κατὰ τὸ «τίς αὕτη ἢ ἀναβαίνουσα λελευκανθισμένη;» καὶ γινόμεθα «λινοῦν λαμπρὸν καὶ καθαρὸν». Εἶτα καὶ πλεκόμεθα ἐπὶ τὸ περιζῶμα τοῦ θεοῦ, ὅταν ἄξιοι ὦμεν κολλᾶσθαι τῷ θεῷ. Οὐκ ἀποτίθεται ἡμᾶς ὁ θεός. Ἀπέθετο τὸν πρῶτον λαόν, «πάντα τὸν οἶκον Ἰούδα» καὶ «τὸν οἶκον Ἰσραήλ». Ἐγένετο εἰς τὸ μὴ χρησθῆναι ἔτι· οὐκέτι γὰρ αὐτοὺς περιζώννυται. Ἡμᾶς ἀντὶ ἐκείνων περιεζώσατο ὁ θεός· οὐ γὰρ ἀποβαλὼν τὸ περιζῶμα ἔμεινε γυμνός, ἀλλὰ ἄλλο περιζῶμα ἑαυτῷ ὕφανεν. Τοῦτο τὸ περιζῶμα ἢ ἐκκλησία ἐστὶν ἢ ἀπὸ τῶν ἐθνῶν· ἡτις ἴστω ὅτι «εἰ τῶν προτέρων οὐκ ἐφείσατο ὁ θεός, πόσω πλέον οὐδὲ αὐτῆς ἀμαρτανούσης φείσεται», ἐὰν μὴ ἦ ἄξια τῆς ὄσφους τοῦ θεοῦ· «ὁ δὲ κολλώμενος τῷ κυρίῳ ἐν πνευμᾷ ἐστὶν» ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, ᾧ ἐστὶν ἢ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.